ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΡΗΓΑ ΠΑΛΑΜΗΔΗ 4, ΤΗΛ. 30.297 ||| ΙΔΡΥΤΗΣ: Κ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ ||| ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝΤΩΝ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ ||| ΣΑΒΒΑΤΟ 17 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1946

Φιλολογικά μελετήματα

Η ΕΠΤΑΝΗΣΑΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΤΟΥ ΓΡ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

Στὴν ἔκδοση τῶν ποιημάτων τοῦ κ. Μαρίνου Σιγούρου — «Ἄσβυστη Φλόγα», ἀπὸ τὴν «Ἑταιρεία πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἑπτανησιακῶν μελετῶν», Κέρκυρα — ὁ κ. Ι. Ζερβός, ὁ πολὺ γνωστὸς λογοτέχνης καὶ κριτικός, προτάσσει ἕνα σοφὸ κι' ὡραῖο πρόλογο. Σ' αὐτὸν, χαρακτηρίζοντας τὸν κ. Μαρῖνο Σιγοῦρο σὰν ἑπτανήσιο ποιητή, ἀπὸ τοὺς κορυφαίους — «οὐδενὸς ἥττονα» — χαρακτηρίζει γενικὰ καὶ τὴν Ἑπτανησιακὴ Ποίηση, δίνει τὰ γνωρίσματά της κι' ὁρίζει τὶς διαφορές της ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἢ μᾶλλον τὶς ἄλλες νεοελληνικές, καὶ προπάντων τὴν Ἀθηναϊκή.

Σὲ πολλὰ σημεῖα συμφωνῶ, βέβαια, μὲ τὸν κ. Ζερβό· εἶναι ὅμως καὶ μερικὰ ποὺ μ' ἀφίνουν σκεπτικό. Ἡ Ἑπτανησιακὴ Ποίηση εἶναι κάτι μεγάλο σ' ἔκταση, σὲ πλοῦτο, σ' ἐπιβολή, σ' ἐπίδραση, κι' ἀποτελεῖται ἀπὸ τόσο διαφορετικὰ καὶ πολύτροπα στοιχεῖα — ἐννοῶ τοὺς ποιητές της καὶ τοὺς τρόπους τους — ὥστε θἄταν πολὺ δύσκολο, ἂν ὄχι κι' ἀδύνατο, νὰ τῆς βρεῖ κανένας πολλὰ κοινὰ ἢ γενικὰ χαρακτηριστικά. Κι' ἀρκεῖ νὰ θυμηθοῦμε πὼς οἱ ἑπτανήσιοι ποιητὲς λέγουνται Σολωμός, Βαλαωρίτης, Κάλβος, Τυπάλδος, Μαρκορᾶς, Πολυλᾶς, Τερτσέτης, Λασκαρᾶτος, Μαρτζώκης, (Στέφανος κι' Ἀντρέας), Τσακασιάνος, Μαρτινέγκος, Μάργαρης, Μαβίλης (γιὰ ν' ἀναφέρω κι' ἐγὼ «μόνο προηγούμενους καὶ μόνο σπουδαίους», γιατὶ ὅλοι οἱ παραπάνω, κατὰ τὴ γνώμη μου, ποιὸς περισσότερο, ποιὸς λιγώτερο, σπουδαῖοι εἶναι). Καὶ ρωτῶ: τί κοινὸ θὰ μποροῦσε κανένας νὰ βρεῖ ἀνάμεσα σ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς ρωμαντικούς, τοὺς κλασσικούς, τοὺς παρνασσικούς, τοὺς ἐπικούς, τοὺς λυρικούς, τοὺς σατυρικούς, τοὺς εὐτράπελους, τοὺς φιλοσοφημένους, ἢ τοὺς ἀφιλοσόφητους μὰ τόσο γλυκοὺς καὶ παθητικοὺς τραγουδιστές; Ἀπέραντη διαφορὰ ἀπὸ τὸ Σολωμὸ ὡς τὸ Βαλαωρίτη, ἀπ' αὐτοὺς ὡς τὸν Κάλβο, ἀπ' αὐτὸν ὡς τὸ Μαβίλη, κι' ἀπ' αὐτὸν ὡς τὸ Μάργαρη ἢ τὸν Ἀντρέα Μαρτζώκη!

Ἕνα εἶν' ἐκεῖνο ποὺ τοὺς διακρίνει καὶ τοὺς ξεχωρίζει: ἡ γλῶσσα. Ὅλοι αὐτοί, ἀκολουθώντας τὸ Σολωμό, ἔγραψαν σὲ ζωντανὴ δημοτικὴ γλῶσσα, καὶ γι' αὐτὸ ἡ ποίησή τους εἶναι πιὸ ἀληθινή, πιὸ γνήσια, πιὸ αὐθόρμητη, ἀπὸ τῶν συγχρόνων τους στὴν ἄλλη Ἑλλάδα ἢ στὸν ἔξω Ἑλληνισμό, ποὺ μεταχειρίσθηκαν τὴν ψεύτικη καθαρεύουσα. Ἀλλὰ οὔτε αὐτὸ τὸ γνώρισμο εἶναι καθολικό. Ἡ Ἑπτανησιακὴ Ποίηση, βλέπετε, ἐξακολούθησε τὴν παραγωγή της καὶ μετὰ τὴν ἐμφάνιση τοῦ Ψυχάρη, ποὺ ἔκαμε πανελλήνια ποιητικὴ καὶ λογοτεχνικὴ γλῶσσα τὴ δημοτική. Σήμερα στὴν ἴδια γλῶσσα γράφουν κ' οἱ ἑπτανήσιοι κ' οἱ ἀθηναῖοι, κ' οἱ σμυρνιοί, κ' οἱ πολῖτες, κ' οἱ ἀλεξανδρινοὶ ποιητές. Δὲν ὑπάρχουν πιὰ Σολωμοὶ καὶ Σοῦτσοι, Βαλαωρίτες καὶ Καρασοῦτσοι, Λασκαρᾶτοι καὶ Σουρῆδες. Ὅλοι εἶναι Μαβίληδες, Μαρτζώκηδες, Σιγοῦροι. Τί τοὺς ξεχωρίζει λοιπόν; Ἀφίνω τώρα πὼς καὶ τὸν παλιὸ ἀκόμα καιρό, ὑπῆρχαν στὸν Ἑλληνισμὸ ποιητὲς ποὺ ἔγραφαν στὴ δημοτικὴ ἢ καὶ στὴ δημοτική: ὁ Ζαλοκώστας, ὁ Τανταλίδης, ὁ Παράσχος καὶ, πολὺ πρίν ἀπὸ τὸν Ψυχάρη, ὁ Βικέλας, ὁ Πάλλης κι' ὁ ἀγαπητός μου Καμπούρογλους, ὁ σημερινὸς γλωσσαμύντωρ. Ἦταν λοιπὸν Ἑπτανήσιοι;

Εὐλογώτατα ὁ κ. Ζερβὸς θεωρεῖ γενικὸ γνώρισμα τῶν Ἑπτανησίων τὴ στενὴ γνωριμιά τους μὲ τὴν Ἰταλική Ποίηση, τὴν ἀγάπη τους σ' αὐτὴ καὶ τὴ μοιραία ἐπίδραση ποὺ εἶχε στὸ ἔργο τους. Ναί, μποροῦμε νὰ ποῦμε γενικὰ πὼς ἡ Ἑπτανησιακὴ Ποίηση εἶναι ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὴν Ἰταλική, ἐνῶ οἱ ἄλλες νεοελληνικές, οἱ πιὸ παλιὲς τουλάχιστο, εἶναι ἀπὸ τὴ Γαλλική. (Ἡ ἐπίδραση τῶν βορείων ἄρχισε πολὺ ἀργότερα). Συμφωνῶ ἐπίσης μὲ τὸν κ. Ζερβό, πὼς οἱ Ἑπτανήσιοι ποιητές, ἂν καὶ εἶχαν γιὰ πρότυπο τὸν Ἰταλικὸ στίχο, κατόρθωσαν νὰ κάμουν

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 5)

Δημοτική, καθαρεύουσα

"Η ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΑ;..

ΤΟΥ ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΑ ΛΑΠΑΘΙΩΤΗ

Ἀφοῦ τὸ αἰωνόβιο, καὶ πλέον, κεὶ πάντα δίχως λύση αὐτὸ ζήτημα, — ποὺ φανατικὰ κυριαρχοῦσε, τότε ποὺ πρωτάνοιξα τὰ μάτια, καὶ πιθανὸν ἀκόμα νὰ ὀφίσταται καὶ πολὺ μετά, ἀφοῦ τὰ κλείσω—, ἐξακολουθεῖ νὰ εἶν' ἐπίκαιρο, καὶ νὰ δημιουργεῖ ἀνωμαλίες, δὲν τὸ νομίζω περιττό, οὔτε καὶ ἄσκοπο, τὸ ν' ἀκουστεῖ καὶ κάποια τρίτη γνώμη, — τρίτη, ἢ δεκάτη, ἀδιάφορο—,πού, κι' ἐκείνη, ν' ἀντιπροσωπεύει, μιὰν ὁρισμένην ὄψη τῆς ἀλήθειας, — θεᾶς, μὲ πολλὰ πρόσωπα, καὶ μὲ πολλὲς ἐκφράσεις! Καὶ κάτω ἀπ' αὐτὴ τὴν τρίτη γνώμη, δὲν τὸ νομίζω ἄτοπο, ἐπίσης, νὰ τοποθετήσω τ' ὄνομά μου, — ἕνα ὄνομα, ποὺ ἔχει, ἤδη, μπεῖ, πρόθυμα, μέχρι σήμερα, κι' ἀκούραστα, κάτω ἀπὸ πολλὲς παραδοξότητες...

Διάβασα τὰ πρόσφατα κηρύγματα τῶν νεαρῶν μας νεοκαθαρευουσιάνων. Διάβασα καὶ τοῦ φίλου μου Παράσχου τὶς αὐστηρὰ ἀντίθετες ἀπόψεις ,καὶ συμφωνῶ ἀπόλυτα, σὲ μερικὰ σημεῖα. Διάβασα κι' ἄλλων εἰδικῶν καὶ μή, τὶς δοξασίες καὶ τὶς πεποιθήσεις. Κι' ὅμως, μπορῶ νὰ πῶ μὲ βεβαιότητα, ὅτι σὲ κανένα «προλαλήσαντα», — κι' ὄχι μόνο τώρα τελευταῖα, ἀλλὰ καὶ σὲ χρόνια προγενέστερα —, δὲν ἔχω κατορθώσει ν' ἀπαντήσω τὴ μόνη φυσικὴ καὶ λογικὴ τοποθέτηση τοῦ κλασικοῦ ζητήματος, δηλαδὴ τὴν καθαρὰ αἰσθητική.

Ἄλλοι ζητοῦν τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, ἐπειδὴ «εἶναι ἡ γλῶσσα τοῦ λαοῦ», — γιὰ νὰ καταλαβαίνει «κι' ὁ λαός». Ἀλλά, μαζὶ μ' αὐτὴ τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, γιὰ νὰ καταλαβαίνει ὁ λαός, πρέπει νὰ τοῦ προσφέρομε, παράλληλα, καὶ λαϊκὴ πνευματικὴ τροφή! Τί ὠφελεῖ νὰ τοῦ μιλοῦμε μὲ τὴ γλῶσσα του, ἄν, συγχρόνως, ὅλ' αὐτὰ ποὺ τοῦ προσφέρουμε ,δὲν εἶναι τὰ κατάλληλα γι' αὐτόν; Τὸ δῶρον εἶναι ἄδωρο, νομίζω! Αὐτὴ ἡ ἄποψη δὲν ἔχει ἄλλη βάση, παρὰ ἂν συνδυάζεται, στενὰ καὶ αὐστηρά, μὲ πλήρη «ἐλαϊκευση», καὶ γενική, τῆς Τέχνης! Ἀλλά, γι' αὐτὸ τὸ δεύτερο, κανεὶς δὲν κάνει λόγο! Ἑπομένως, ἐννοοῦν, στὴ «γλῶσσα τοῦ λαοῦ», νὰ προσφέρουν, στὸ λαό, αἰνίγματα καὶ γρίφους...

Σ' ἐκείνους, πάλι, ποὺ ὑποστηρίζουν τὴν ὄψη τῆς «γλώσσας τοῦ λαοῦ», ἀπὸ λόγους φιλολαϊκούς, μπορεῖ κανένας ν' ἀπαντήσει ἀξιόλογα: Γιατὶ τὴ γλῶσσα, μόνο τοῦ λαοῦ,—κι' ὄχι, μαζί, καὶ τ' ἄλλα ἰδιαίτερα, ποὺ τὸν χαρακτηρίζουν εἰδικώτερα,— τὸ ντύσιμό του, τὴν ἀνατροφή του, τὸν τρόπο τῆς ζωῆς, τὰ φαγητά του; Γιατὶ τὴ γλῶσσα, μόνο, τοῦ λαοῦ, — κι' ὄχι, μαζί, τὰ γοῦστα του, τις κλίσεις του, τὶς καλλιτεχνικές του προτιμήσεις;...

Ἄλλοι γυρεύουν τὴ δημοτική, ἐπειδὴ εἶναι γλῶσσα «μητρική», — γλῶσσα, δηλαδή, εἰλικρινείας. Ἀλλὰ ἡ Τέχνη (μὲ μεγάλο Ταῦ); ἂν ἔχει σχέση μὲ τὴν εἰλικρίνεια, ἔχει, κυρίως, ἄλλη, μεγαλύτερη, μὲ τὴν καλαισθησία, μὲ τὴν ἔκφραση τῆς Ἁρμονίας καὶ τῆς Ὀμορφιᾶς. Μιὰν ἄσχημη καὶ ταπεινὴ ἀλήθεια, μ' ὅσην εἰλικρίνεια κι' ἂν δίνεται, δὲν ἔχει καμμιὰ σχέση μὲ τὴν Τέχνη!...

Ἐκεῖνοι, πάλι, ποὺ ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ καθαρεύουσα — μιὰ μούμια ποὺ προσπαθοῦν, μ' ἐνέσεις, ν' ἀναστήσουν, καὶ ποὺ, κι' ἐκείνη στὸν καιρό της, μολαταῦτα, ἔδωσε καθαρὰ ἀριστουργήματα—, εἶναι ἡ πιὸ κατάλληλη ἐπένδυση, κι' ὄργανο πλουσιώτερο, στὴν ἔκφραση τῆς Τέχνης, κι' ὅτι, ἀκριβῶς, μὲ τὸ νὰ εἶναι γλῶσσα τῶν λίγων, κι' «ἀριστοκρατίζουσα», παρέχει πιὸ μεγάλες ἐγγυήσεις, γιὰ τὴν ἀρτιώτερην ἐξυπηρέτησή της, — κι' ἐκεῖνοι, λησμονοῦν πολύ, φοβοῦμαι, κάθως ὀρθὰ τὸ τόνισε κι' ὁ φίλος μου Παράσχος, τὸν ἀνειλικρινὴ της χαρακτῆρα, τὸν κωμικὰ πλαστὸ καὶ κορδωμένο, ποὺ τὴν καταδικάζει, ἀθεράπευτα, στὰ μάτια κάθε γνήσιου τεχνίτη, νὰ παίζει ρόλο γελωτοποιοῦ, καὶ σ' ὁρισμένες, μόνο, περιστάσεις! Ἂν ὑπῆρχε τρόπος, καὶ γὼ δὲν ξαίρω πῶς, ν' ἀποβάλει τὸ πλαστό της ὕφος, τὸ πομπῶδες καὶ θεατρικό, ποὺ ἐξουτερώνει, ἐντελῶς, τὴ φυσικὴ μεγαλοπρέπειά της (ποὺ τὴν κάνει τόσο ταιριαστὴ μὲ καθετὶ λειτουργικό, ὑμνητικὸ κι' ἐπίσημο), τότε, καὶ μόνο τότε, ἀσφαλῶς, θὰ χωροῦσαν, ἴσως, συζητήσεις. Γιὰ τὴν ὥρα, τίποτε δὲ γίνεται...

Κι' ἐπειδή, ἀπ' τὴν ἀρχὴ αὐτοῦ τοῦ ἀρθριδίου, ὑποσχέθηκα, ρητά, παραδοξολογίες, κι' ὡς τὴ στιγμὴν αὐτή, δὲν κράτησα τὸ λόγο μου, σπεύδω νὰ δηλώσω, ἐπιτέλους, ὅτι τὸ ἰδιότυπο φαινόμενο τῆς λογοτεχνικῆς μας διγλωσσίας, ποὺ θεωρεῖται, γενικά, ὁλέθριο, ἐγώ, ἀντίθετα, τὸ βλέπω πλεονέκτημα: Ἡ διγλωσσία μας αὐτὴ ὀρθὰ ἐξεταζόμενη, ἀποτελεῖ μιὰν ἀνεξάντλητη πηγὴν ἀνέσεως καὶ πλούτου γλωσσικοῦ, ποὺ θἄπρεπε, ἀντὶ νὰ μᾶς διχάζει, νὰ μᾶς ἑνώνει μ' ἐνθουσιασμό! Τὸ μῖσος καὶ τῶν δυό μας παρατάξεων, τὸ ἀμοιβαῖο κι' ἐξοντω-

Δημοσιεύουμε στὴ σελίδα αὐτή, δυὸ ἄρθρα γιὰ τὴ γλῶσσα, διαφορετικὰ στὸ πνεῦμα καὶ στὶς ἀπόψεις. Εἶναι γραμμένα καὶ τὰ δυὸ ἀπὸ ἐκλεχτοὺς συνεργάτες μας: ἀπὸ τοὺς κ. κ. Ναπ. Λαπαθιώτη καὶ Γ. Λαμπρινό.

Στὸ φύλλο τῆς 3ης Αὐγούστου ὁ ἐκλεχτὸς ἐπίσης συνεργάτης μας κ. Κλ. Παράσχος καταδίκασε, σ' ἄρθρο του ποὺ εἶχε γιὰ τίτλο «Νέα φανερώματα τῆς καθαρεύουσας», τὴν τάση ποὺ ἔχουν πρὸς τὴν καθαρεύουσα κάποιοι νέοι ποιητές μας.

Τὰ «Ν.Γ.», ἀφοῦ διαπιστώσουν πὼς μιὰ πλειάδα διαλεχτῶν συγγραφέων μας γράφει τὴ δημοτικὴ πιὸ συνεχῶς ἀπὸ ποτέ, βρίσκουνται ὑποχρεωμένα νὰ ἀναγνωρίσουν, τόσο ἀπὸ τὶς ἐκδηλώσεις ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω, ὅσο κι' ἀπὸ ἄλλες πολλές, πως ξαναὑπάρχει ζήτημα γλώσσας καὶ γι' αὐτὴν ἀκόμα τὴ λογοτεχνία μας.

Τονίζοντας, τὰ «Ν. Γ.», τὴν πίστη των πρὸς τὴ ζωντανὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ μας, προσκαλοῦν, σὲ μιὰ καλόπιστη συζήτηση, τόσο κείνους ποὺ ἔχουν τὴν ἴδια πίστη μ' ἐμᾶς, ὅσο καὶ κείνους ποὺ τυχὸν ἔχουν ἀντίθετες γνῶμες. Ἐμεῖς δημοσιεύουμε, εὐχαρίστως, κάθε ἄρθρο ποὺ ἄξια θὰ ἐξετάζει τὸ πρόβλημα τοῦ γλωσσικοῦ μας χτές, σήμερα καὶ αὔριο.

Νομίζουμε πὼς ἀπὸ μιὰ τέτοια συζήτηση θὰ γίνει φανερὸ ἂν πραγματικὰ ἡ δημοτικὴ περνᾶ ἀπὸ μιὰν ἐπικίνδυνη καμπή, ἀπὸ μιὰ κρίση.

ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ

ΤΟΥ Γ. ΛΑΜΠΡΙΝΟΥ

Ἡ τελευταία χρονιὰ ἔκλεισε μὲ τὰ πενηντάχρονα τοῦ Δημοτικισμοῦ. Φέρνω στὸ νοῦ μου συχνὰ τοὺς πανηγυρικοὺς καὶ τὰ πολύστηλα ἄρθρα τοῦ στενοῦ ἀπελπιστικὰ στενοῦ, κύκλου τῶν λογοτεχνικῶν ἐντύπων μὲ τὰ ὀνόματα παλιῶν καὶ νέων ἀγωνιστῶν τοῦ γλωσσικοῦ μετώπου, ποὺ πάσχισαν καταΐδρωμένοι νὰ διαλαλήσουν στὰ πέρατα τῆς ἑλληνικῆς γῆς τὴ νίκη τοῦ Δημοτικισμοῦ! Οἱ κραυγές τους δὲν ξεπέρασαν τὰ χαραγμένα σύνορα ὅπου ζοῦνε κι' ἀνασαίνουν οἱ κλειστοὶ φιλικοὶ κύκλοι ποὺ μένουν πιστοὶ στὴν παράδοση καὶ τὰ ἑλληνικὰ νιᾶτα πέρασαν, ἀκαθοδήγητα κι' ἀδιάφορα, ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ τραπέζι τῶν ἀλλόκοτων συμποσιαστῶν. Θυμᾶμαι ἀκόμη πὼς τὸν ἴδιο περίπου καιρό, λίγο πιὸ ἀργά, μιλοῦσα ἀπὸ τὶς ἴδιες αὐτὲς στῆλες τῶν «Νεοελληνικῶν Γραμμάτων» καὶ προσπαθοῦσα νὰ δείξω πὼς ὁ Δημοτικισμός, παρὰ τὶς κραυγὲς τῶν πιστῶν καὶ τῶν ἀφελῶν, δὲν ἐνίκησε καὶ πὼς ἀκριβῶς σήμερα περνάει ἀπὸ θαθειὰ κρίση.

Σήμερα ἀκόμη, ὅσο κι' ἂν ὁ καιρὸς ποὺ πέρασε ἀπὸ τότε εἶναι λιγοστός, κανένα σημάδι δὲ βλέπω στοὺς ἑλληνικοὺς ὁρίζοντες, προμήνυμα καθαρώτερης αὐγῆς, ποὺ νὰ μὲ κάνει ν' ἀλλάξω τὴν πίστη μου. Θὰ πῶ κιόλας πὼς στεριώνεται μὲ τὸν καιρὸ περισσότερο. Πλάϊ στὰ παραστρατήματα καὶ τὶς ἀρνήσεις παλιῶν βετεράνων, νὰ τὸ κήρυγμα τῆς «ἀναθεώρησης» τῶν γλωσσικῶν ἀξιῶν, πλάϊ σ' αὐτήν, νὰ ἡ τάση τῆς «ἐπιστροφῆς» κι' ἀπόκοντα, καμαρωτὴ κι' ὡραία, νὰ ἡ ἐκστρατεία τῆς ρεαλιστικῆς καὶ σοφῆς «προσαρμογῆς» στὴ δημιουργη-

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 5)

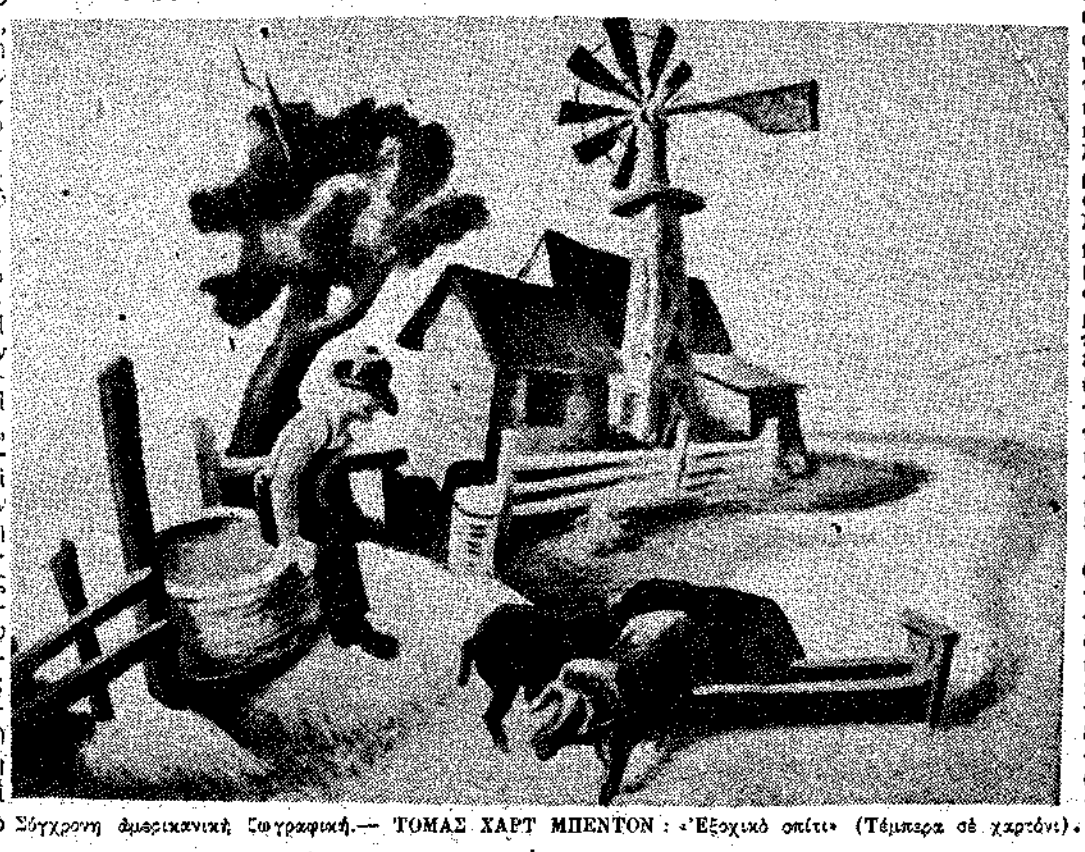

Σύγχρονη ἀμερικανικὴ ζωγραφική.— ΤΟΜΑΣ ΧΑΡΤ ΜΠΕΝΤΟΝ: «Ἐξοχικὸ σπίτι» (Τέμπερα σὲ χαρτόνι).

ΠΟΡΤΡΑΙΤΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

ΤΟΥ κ. Γ. ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΥ

Ο ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΗΣ ΠΟΙΗΤΗΣ

Ἡ Ἀθηναϊκὴ Λέσχη ἔχει γίνει πιὰ τὸ καταφύγιο τοῦ κ. Μαλακάση. Γιατί ὁ ποιητὴς τὴν ἔχει μετατρέψει σὲ δεύτερο σπίτι του. Φαΐ τὸ μεσημέρι, ἐργασία καί, φυσικά, ἡ ὑποδοχὴ τῶν φίλων του, ὅλα γίνουνται ἐκεῖ, στὴ φιλόξενην ἀτμόσφαιρα τῆς Λέσχης, ποὺ ὁ κ. Μαλακάσης εἶναι ἕνα ἀπό τά πιὸ ἐπίλεκτα, ἀλλὰ καὶ τά περισσότερο τακτικά μέλη της. Ἐκεῖ, λοιπόν, τὸν συναντᾶ ἀρκετὸν καιρὸ τώρα, μετὰ τὸ φαΐ καὶ καθισμένοι στὸ εὐρύχωρο σαλόνι τῆς Λέσχης συζητοῦμε γιὰ ὅλα τὰ πράγματα ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρουν, ἤ, καλύτερα ἀφήνω τὸν ποιητὴ νὰ μοῦ μιλᾶ, μὲ τὴ χαρακτηριστικὴ φωνέτα ποὺ ἔχει στὸν τόνο τῆς φωνῆς του, μιὰ ἐτοιμότητα νὰ ἀπασχολεῖ καὶ τὸν θεριστάκι.

Ὑπάρχει ὅμως τίποτα πεῖ, ποὺ νὰ θερμαίνει ἕναν ἄνθρωπο ἑβδομήντα χρονῶν; Ἀσφαλῶς ὄχι. Μὰ ὁ κανόνας αὐτὸς δὲν ἰσχύει γιὰ τοὺς ποιητές. Μιλῶντας γιὰ ποίηση, ὁ κ. Μαλακάσης γίνεται ἄλλος ἄνθρωπος. Λὲς κι' ἐμψυχώνεται ἀπὸ μιὰν ἀσθεστη φλόγα, ποὺ τοῦ ἐρχόταν ἀκόμα τά σωθικά, ζωηρεύει ὁλόκληρος, θερμαίνεται ὅταν ἡ συζήτησή μας στρέφεται γύρω ἀπ' τὴν ὑπόθεση ποὺ τῆς ἀφέρωσε μὲ τόσο ἀγνὸ πάθος τὴ μακρόχρονη ζωή του. «Μὴ τὸν τὴ μακρόχρονη ζωή του, νὰ μὴν ἀκοῦτε αὐτόνο, μοῦ λέει σὲ μιὰ στιγμή, ποὺ τοῦ μιλᾶ γιὰ κάποιον φευτοκαλλιτέχνη, «εἶναι φαρσέρ!». Καὶ γιὰ δυὸ ἄλλους γνωστότατους ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων, ποὺ ἀσχολοῦται συστηματικὰ μὲ ρίμες καὶ μέτρα, προσθέτει: «Τὶ τοὺς θέλετε; Αὐτοὶ δὲν εἶναι ποιητές!». Οἱ ἐπιγραμματικοὶ αὐτοὶ χαρακτηρισμοὶ δὲν προέρχονται ἀπὸ κακία. Εἶναι, ἁπλούστατα, ἡ νόημμη ἄμυνα ἑνὸς ἀληθινοῦ ποιητῆ ἀντίκρυ σ' ἐκεῖνους, ποὺ ἐμπορεύονται τὴν τέχνη. Εἶναι τὸ εἰλικρινὲς ξέσπασμα ἑνὸς ἀνθρώπου ποὺ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μιλεῖ καὶ σὲ ὁρμὴτρη γλῶσσα ἀκόμα, ἀφοῦ ὅσπρισε καὶ γέρασε στὴν ἀνυστερόβουλην ὑπηρεσία τοῦ ἰδανικοῦ του. Δὲν ἔχουνε καθόλου κακία, γιατὶ ὁ ποιητὴς τοῦ Μπαταριᾶ δὲν ἐγνώρισε ποτὲ στὴ ζωή του τὸ κακόχυμο αὐτὸ φρούτο. «Ὁ Χατζόπουλος», μοῦ λέει, παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὸ τεύχος ποὺ ἀφιερώσαμε τὴν περασμένην ἑβδομάδα στὸν ποιητὴ τῶν «Βραδυνῶν Θρύλων» μὲ τὴν ἀφορμὴ τῆς συμπλήρωσης εἴκοσι χρόνων ἀπὸ τὸ θάνατό του, «εἶχε πολλὲς καὶ σοβαρὲς κακίες, ἤ, καλύτερα, «κακοφάνειες». Καὶ οἱ φάρσες του, γιὰ τὶς ὁποῖες γράψατε, ἦταν ἕνα δεῖγμα ὁλοφάνερο. Πολλὲς ἀπ' αὐτὲς ἦταν πολὺ χυτροκομμένες. Ἐμένα, λόγου χάρη; ξέρετε τί μοῦ ἔκαμε κάποτε; Ἕνα φράδυ ποὺ γύριζα ἀπὸ σπίτι μου λίγο ἀργά, μὲ φύλαξε πίσω ἀπὸ ἕναν τοῖχο καὶ τὴ στιγμὴ ποὺ μὲ εἶδε πρόβαλε καὶ μὲ μιὰ φωνὴ δυνατὴ δοκίμασε νὰ μὲ τρομάξει. Πῶς νὰ χαρακτηρίσει κανεὶς αὐτὴ τὴν ἀηδιὰ καὶ ἄπρεπη πράξη; Ἕνας ἄλλος στὴ θέση μου, θὰ Ἔλεγε, δίχως ἄλλο, πὼς τό ἔκαμε ἐτίτηδες, ἄν μποροῦσε μ' αὐτὸ τὸν τρόπο νὰ μὲ ξεφορτωθεῖ, ἀπὸ ζηλοφθονία... Ἐγὼ δὲν τὸ πιστεύω αὐτό, τὸ ἔκαμε μάλλον ἀπὸ παιδαρωδία...».

—Ὡπτόσο, ἀφιερῶσατε στὸ θάνατό του ἕνα ὡραιότατο τετράστιχο, ποὺ, μὲ τὴν ἀδειά σας, τὸ δημοσιεύψαμε στὰ «Ἡ Γράμματα»....

— Ναί, ἐγώ, ἐλέπετε, δὲν μπορῶ νὰ κρατήσω κακία σὲ κανέναν ἄνθρωπο, ἀκόμα περισσότερο σὲ κείνους ποὺ μᾶς συνεπῆραν τά ἴδια ἐθνικά, ἡ ἴδια πίστη, τά ἴδια ὁνειρα...

Πραγματικά, ὁ ποιητὴς εἶναι ὑπόδειγμα καλωσύνης, ἀνεξικακίας, εὐγενείας. Ἀριστοκράτης στὴν ἐμφάνισή του, στοὺς τρόπους του, στὴν ὁμιλία του, δὲν σὲ ἀπομακρύνει, ὁπως θὰ νόμιζεν ἴσως κανεὶς, μὰ ἀπεναντίας, σοῦ ἐμπνέει τὴν ἐμπιστοσύνη καὶ τὴν ἐκτίμηση. Κι' αὐτὸ γίνεται γιατὶ δὲν ὑπάρχει τίποτα τὸ ἐπιπηδευμένο πάνω του. Τὸ χαρακτηριστικό κι' ἀπαραίτητο πὼς μονόκλ στὸ μάτι, τὸ ὕφος του, ἡ ἀπαγγελία του, οἱ κινήσεις του, ὅλα θαρεῖς πὼς ἐκπορεύονται ἀπὸ τὴν ἰδιοσυγκρασία του, εἶναι μιὰ βαθύτερη εἴκαση καὶ ὄχι μιὰ ἁπλῆ — καὶ ἀβάσταστα κατὰ βάθος — πόζα, ποὺ κι' αὐτή, ἐπὶ τέλους, θὰ ἤτανε ἀναρμονισμένη μὲ τὸν τόπο τοῦ ποιητῆ, καὶ ὡραία. Ἂν κυττάξεις ποσοχτικότερα τὸν κ. Μαλάκησο, θὰ δεῖς πὼς εἶναι ἕνας ἁπλὸς ἄνθρωπος, συνηθισμένος νὰ ἐκφράζεται ἁπλᾶ καὶ νὰ συνεννοεῖται πιὸ καλὰ μὲ τοὺς ἀνειπιτήδευτους κι' ἁπλοϊκοὺς ἀνθρώπους παρὰ μὲ τοὺς ἐκλεπτυσμένους τύπους τῶν σαλονιῶν, ποὺ μοιραῖα συναντᾶ στὸ δρόμο του. Κι' αὐτὸ ἀκριβῶς δὲν ἔχουν προσέξει ὅσοι, κατά καιροὺς, τὸν πλησίασαν καὶ πρῶτος ἀπ' ὅλους ὁ μακαρίτης ὁ Καρυωτάκης, ποὺ τὸν ἀδίκησε χωρὶς λόγο μὲ τὴν ποιγίνωστην ἐκείνη σάτιρά του:

"Α! κύριε, κύριε Μαλακάση,
ποιὸς θὰ βρεθεῖ νὰ μᾶς δικάσει,
μικρὸν ἐμὲ κι' ἐσᾶς μεγάλο
ἴσια τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλο:
τοὺς τρόπους, τὰ παράστατά σας,
τὸ θελκτικὸ μειδιάμά σας,
τὸ μονὸκλ ποὺ σᾶς βοηθᾶει
νὰ βλέπετε μόνο στὰ πλάγι
καὶ μόνο αὐτοὺς νὰ χαιρετᾶτε
ὅσοι μοιάζουν ἀριστοκράτια,
τὴν περιποιημένη φάτσα,
τὴν ὑπερροπτικὴ γκριμάτσα,
ἀπὸ τὴ μιᾶ μερὶὰ νὰ θάλει
τῆς ζυγαριᾶς, κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη
πλάστιγγα νὰ θρυπτήσω κάτου,
μισητὸ σκήνωμα, θανάτου
ἄθυμα, συντριμμένο βαρύ,
ἔγώ, κύμβαλον ἀλαλάζον....

Καθὼς μοῦ ἐξηγεῖ ὁ κ. Μαλακάσης, λίγες μέρες μετὰ τὸ ποίημα αὐτό, ἔλαβε ἕνα γράμμα ἀπὸ τὸν Καρυωτάκη, ποὺ τοῦ ζητοῦσε συγγνώμην γιὰ τοὺς στίχους αὐτοὺς, ποὺ ἔγραφε πὼς τοὺς ἔκαμε, γιὰ νὰ δικαιώσει τὴ δυνατότητα τῆς ρίμας. «Πῶς σᾶς φαίνεται αὐτό;», μὲ ρώτησε. «Ἀλλὰ τέλος πάντων, ὁ Καρυωτάκης εἶναι ποιητὴς καὶ τοῦ συγχωρεῖται καὶ αὐτό τὸ ἀκατανόητο ποίημα...».

ΤΟ ΕΛΕΓΕΙΟ ΤΟΥ ΚΑΨΑΛΗ

Ὁ ποιητὴς εἶναι γνωστὸ πὼς γεννήθηκε στὸ χιλιοταγουδημένο — κι' ἀπὸ τὸν ἴδιο — Μεσολόγγι, το 1870. Ἐκεῖ πέρασε τὰ πρῶτα του παιδικά χρόνια, ὡς τὸ 1885, ποὺ ἤρθε στὴν Ἀθήνα, γιὰ νὰ φοιτήσει στὸ Γυμνάσιο. Τὸν παρακαλῶ νὰ μοῦ μιλήσει γιὰ τά πρῶτα του αὐτά χρόνια, πῶς ἄρχισε νὰ γράφει, πότε πρωτοδημοσίευψε, καὶ ὁ κ. Μαλακάσης, εὐγενικός καὶ πρόθυμος πάντα, μοῦ ἀπαντᾶ:

—"Εγραψα πολὺ μικρὸς· ἐδημοσίευψα ὅμως μεγαλύτερος κάπως. Νέος, μαθητής ἀκόμα στὸ Γυμνάσιο ἠ στὸ Σχολαρχεῖο, ἀπάγγειλα ἕνα ἐλεγεῖο στὸν ἀπόγονο τοῦ μεγάλου Κοψάλη. Θυμάμαι, πὼς ἀπὸ συστολὴ καὶ ἀτολμία δὲν θὰ πήγαινα νὰν τὸν κηδεύσ ἐκεῖνη, ἄν δὲν μ' ἐπαιρναν ἀπ' τὸ σπίτι μου ὁ στρατηγὸς Καρατσόκάκης — γιὸς τοῦ μεγάλου Καρατσόκάκη — ἀρχηγὸς ἐκεῖ τοῦ στρατοῦ καὶ φίλος τῆς οἰκογενείας μου, ὁ συνταγματάρχης τοῦ πυροβολικοῦ Ἔπαμ. Πετιμεζᾶς καὶ δυὸ τρεῖς ἄλλοι ἀνώτεροι ἀξιωματικοί. Αὐτοὶ εἶχαν μάθει πὼς εἶχα ἔτοιμο ἕνα ἐλεγεῖο — τὸ εἶχαν μάθει ἀπὸ τὴ μητέρα μου, ποὺ τοὺς εἶχε παρακαλέσει μάλιστα νὰ μ' ἐνθαρρύνουν, ἀποφασισμένον νὰ μὴν τὸ ἀπαγγείλω. "Ηρθαν ἀπ' τὸ σπίτι, μ' ἐπῆραν τοῦ, κι' ἄν ἀγαπᾶ κανένα περισσότερο ἀπὸ τ' ἄλλα, φοβᾶται νὰ τὸ ὁμολογήσει».

Στὴν ἐρώτησή μου, ποιὰ ἔργα ἀπὸ τὴν παγκόσμια φιλολογία ἀγαπᾶ περισσότερο, ὁ κ. Μαλακάσης ἀπαντᾶ ἐπιγραμματικά:

—Προτιμῶ τά ἔργα ποὺ μοῦ ἀρέσουν, φυσικά.

ΕΝΑ ΛΑΚΩΝΙΚΟ ΑΠΟΦΘΕΓΜΑ

Διακόπτουμε γιὰ νὰ πάρουμε ἕνα ἀναψυκτικό. Ἕνα περίεργο ποτὸ μὲ κινίνο μέσα, ποὺ ὁ εὐγενικός οὐνομλητής μου μοῦ τὸ συνιστᾶ ἰδιαίτερα. Ὁμολογῶ ὅμως πὼς ἡ γεύση του δὲν μὲ ἐνθουσιάζει καὶ τόσο... Μὰ ὁ κ. Μαλακάσης δ' ἐν παύει, νά μοῦ τὸ ἐγκωμιάζει. Τοῦ τὸ αὐστηρεν ἕνας καθηγητὴς κι' εἶναι μοναδικὸ γιὰ τὸ στομάχι, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ὑποφέρει ὁ σεβαστός ποιητής. Κι' ὅμως, προσέχω πὼς πα' ὅλες τὶς ἐνοχλήσεις τῆς ἡλικίας του, καὶ, διατηρεῖ ἀκμαῖο τὸ κέφι τοῦ, τὴ δροσερότητά του, τὴ διαύγειά τῆς σκέψης του. Τὸ μόνο ποὺ δείχνει, εἶναι μιὰ ἀκαθάλιστη κούραση, ποὺ θαρεῖς πὼς δὲν εἶναι τόσο ὀργανική, ὅσο ψυχική. Τὰ στομάχια, οἱ δάντες, τά χονδυστικά ποτά, ὅλ' αὐτά δὲν εἶναι παρὰ μικρολεπτομέρειες γιὰ τὸν λεβεντόκορμο Μεσολογγίτη, ποὺ κρατᾶ στητὸ τὸ παράστημά του, παῦλα τὰ ἑξῆντα χρόνια ποὺ βαραίνουν τοὺς ὤμους του.

Καὶ ἐξακολουθοῦμε τὴ συνομιλία μας.

—Τὶ γράφετε τώρα;

—Γράφω διάφορα." Συμπληρώνω τὸ ἔργα μου.

—Ποιὰ εἶναι τὰ δημιουργικά σας ὄνειρα γιὰ τὸ μέλλον;

—Δὲν ἔχω ὄνειρα πιά.

Ἀπροσδόκητη ἀπάντηση γιὰ ἕναν ποιητή. Μὰ ἄς μὴν ἐξηνοῦμε πὼς οἱ φουρτοῦνες τῆς ζωῆς εἶναι ἐπόμενο νὰ ἔχουνε σταλάξει πολὺ πίκρα καὶ κούραση στὴ ψυχὴ ἑνὸς ἀνθρώπου, ποὺ διέσχισε, μὲ τὸ ἀμέριμνο τραγοῦδι στὰ χεῖλη, τὸ μεγαλείτερο μέρος τοῦ δρόμου της, κυνηγώντας, ὁλοένα τὸ "Ονειρο. Ἄς μὴ θιαστοῦμε, λοιπόν, νὰ καταδικάσουμε τὸν ἄνθρωπο, ποὺ, κουρασμένος ὕστερ' ἀπὸ μιὰ τέτοια πορεία, κάθεται στὴ γωνιὰ τοῦ, κοπιωδῶντας καὶ ταξινομώντας τὸ τόσο πλούσιο παρελθόν του, ἀντὶ νὰ προχωρῆρῆσει πρὸς τὸ Φιλιερὸ τέλος τοῦ Δόν-Κιχώτη. Προτιμότερο εἶναι νὰ μὴν ἔχει ὄνειρα κανείς, παρὰ νὰ τὰ ἔχει δυὸ ἀν δὲν πρέπει... Μὰ ἀκόμα καλύτερο εἶναι νὰ... περάσουμε σὲ μιὰν ἄλλην ἐρώτηση:

—Τὶ γνώμη ἔχετε γιὰ τὴ νεοελληνική λογοτεχνία;

—Γιὰ τὴ λογοτεχνία τοῦ τόπου μας ἔχω τὴν καλύτερη ἰδέα. Ὑπάρχουν ποιητὲς καὶ πεζογράφοι ποὺ τοὺς θαυμάζω, χωρὶς ἐπιφύλαξη, πρὸ πάντων μεταξὺ τῶν νεωτέρων.

—Ἐμπνέεστε ἀπὸ τὴ ζωὴ ἢ ἀπὸ τὰ βιβλία;

—Ἐμπνέομαι ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ ἀπὸ τὰ βιβλία.

Στὴν ἐρώτησή μου, ἄν θὰ προτιμοῦσε νὰ ζεῖ σὲ μιὰν ἄλλην ἐποχὴ τῆς ἀνθρωπότητας καὶ σὲ ποιά, μοῦ ἀπαντᾶ:

—Θὰ προτιμοῦσα νὰ μὴ ζοῦσα σὲ καμμιὰν ἐποχή. Προστίμια τέτοια ἐπιθυμία μαζί μὲ τόσον πόνο; λέει ὁ Γκαῖτε.

Εἶναι γνωστὸ τὸ ταξίδια του, στὴν Εὐρώπη πρὸ πάντων. "Οταν τὸν ρωτῶ γι' αὐτά, μοῦ μιλάει μ' ἐνθουσιασμό, ἀντλώντας ἀπὸ τὶς πολύσες ἀναμνήσεις του. Μὰ στὸ τέλος προσθέτει πικρόχολα:

—Ἐταξίδευα πολὺ στὴν Εὐρώπη καὶ λίγο στὴν Ἑλλάδα. Τὸ δεύτερο αὐτὸ εἶναι σφάλμα μου. Θὰ ἐπιθυμοῦσα νὰ μοῦ εἶχε συμβεῖ τὸ ἀντίθετο.

Γιὰ τὴ γυναῖκα πλέκει ἕνα ἀληθινὸ ἐγκώμιο. Εὐχαριστεῖται μάλιστα, ποὺ τοῦ δίνεται, μὲ μιὰ σχετικὴν ἐρώτησή μου, ἡ εὐκαιρία νὰ ἐκφράσει τὴ μεγάλη του ἀγάπη στὸ ἀρωτο φῶλο, ποὺ τόσο παθητικὰ τὸ ἔχει τραγουδήσει.

—Ἡ γυναῖκα στὴν πνευματικὴ δημιουργία, μοῦ λέει, παίζει μεγάλο ρόλο, μαζὶ μὲ τὸν ἔρωτα μάλιστα, τὸν μέγιστον. Στὴν ποίηση, τὶ θὰ εἴχαμε χωρὶς τὴ γυναῖκα; Ὁ "Ομηρος, ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, τὸ μαρτυροῦν αὐτὸ ἀναζήτητα. Χωρὶς τὸν ἔρωτα, ἡ φιλολογία θὰ ἦταν ἕνα ἐρεύγκαθο, μιὰ τσουκνίδα, ἕνα μαλάκιο. Ἡ καλύτερα δὲν θὰ ὑπῆρχε.

Καὶ ὕστερ' ἀπ' αὐτά, περιπλ σὲ μιὰν ἄλλην ἐρώτησή μου, ποὺ τὴν ἔθηκε ἐπιτήδες τελευταία :

—Μὲ ρωτᾶτε — καὶ τὸ ἄφησα αὐτὸ τελευταῖο, γιατί, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἔπρεπε — ποιὰ εἶναι ἡ βαθύτερη πίστη μου γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα, μοῦ λέει, ἐπαναλαμβάνοντας τὴν ἐρώτησή μου. Κι' ἀμέσως ἔπειτα προσθέτει καὶ τὴν ἀπάντηση:

—Ἡ ἐρώτησή σας αὐτὴ μὲ τρομάζει. Ὡστόσο, ἄν ἐπιτρέπει κάποια φιλοσοφικὴ χαριτολογία, νὰ πῶ ἕνα τοι, θὰ σᾶς ἐπαναλάβαινα ἕναν ἀφορισμὸ τοῦ Νίτσε, ὁπὸ «Ζαρατοῦστρα», νομίζω, τὸν ἑξῆς: «—Ἡ ἀνθρωπότητα εἶναι μιὰ πρόληψη, ἀπὸ τὴν ὁποία τὸ ζῶα εἶναι ἀπαλλαγμένα». Δὲν θέλπτει ἄν κανένας θελήσει νὰ ἐμβαθύνει σ' αὐτὸ τὸ λακωνικὸ ἀφόρισμα...

Πραγματικά, δὲν βᾶ ἔθλαπτε κόθόλου, ἄν ἐμβαθύνψαμε στὸ ἀπόφθεγμα αὐτό. Πολὺ φοβοῦμαι ὅμως, πὼς δὲν θὰ καταλήγαμε πουθενά! Γιατὶ ἄν ἡ ἀνθρωπότητα εἶναι μιὰ πρόληψη, τότε κ' ἔι, τὴν ἀφορᾶ δὲν ἔχουμε καμμιὰν ἀξία, ἐκτὸς ἄν ἐξυπηρετεῖ τὶς στιγμιαῖες ἀνάγκες κ' ἀπολαύσεις της. Πρόκειται, θέβαια, γιὰ μιὰ παράδοξολογία... Ἀλλὰ ἀ τίθετα, ἀπὸ ὅ,τι πίστευε ὁ Οὐάλτ ἡ ἀλήθεια δὲν βρίσκεται στὴν παραδοξολογία. Μὰ δὲν ἔχω πιὰ ἄλλο καιρὸ στὴ διάθεσή μου, γιὰ νὰ σοῦ ζητήσω μὲ τὸν κ. Μαλακάση αὐτὸ τὸ θέμα καὶ περιορίζομαι νὰ τὸ εὐχαριστήσω καί, μαζεύοντας τὰ χαρτιά μου, νὰ ξεκινήσω γιὰ τὸ γραφεῖο μου ἀργά-ἀργά, προσπαθώντας νὰ λύσω στὸ δρόμο τὸ πρόβλημα αὐτό ποὺ μοῦ θύμισε μὲ τὴ τελευταία του ἀπάντηση...

Γ. ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Ὁ κ. Μιλ. Μαλακάσης

Α! κύριε μιλᾶ νὰ κάνουν
Τί γράφει ἀποψὴ ἐκεῖ ἀγωνιστὴ
Ὅσοι τίμε οἱ ἄνθρωποι, ἄρχοντ ἐδόνα
Κὰ ἐκείνεσ οἱ κριφοὶ ἐκεῖ κοντ ...

Λεμπεσόπουλος

τικό, ποτὲ μου δὲν κατόρθωσα νὰ τὸ συμμερισθῶ! Γιατὶ μιὰν ὁμαλὴ κι' ἁπλὴ συμβίωση τῶν δυὸ ξεχωριστῶν ἰδιωμάτων, ὅπως ἡ μιά, ὑβρισκτικά, ἀποκαλεῖ τὴν ἄλλη, θεωρεῖται κάτι φοβερό, ἀνήθικο, συνεδὸν ἀντεθνικό — δὲ μπορεσα ποτὲ νὰ καταλάβω! Κι' ὅμως, παρατεινόμενη συνύπαρξη, θάφερνε, ἴσως, ποθητὰ ἀποτελέσματα, δηλαδὴ μιὰν ἐνιαία γλῶσσα, πλουτισμένη πολλαπλά, καὶ πάνοπλη, κι' ἀτράντοχτη! Εἴτε ἡ μιὰ ἐπικρατοῦσε γενικώτερα, βάζοντας τὴν ἄλλη σ' ἀχρηστία, εἴτε τὴν ἀφομοίωνε .καὶ τὴν ἀπορροφοῦσε, μὲ βαθμιαῖες καὶ τῶν δυό, μικροῦποχωρήσεις, πάλι τὸ ἀποτέλεσμα θὰ ἦταν ἀξιόλογο! "Αν αὐτὸ γινότανε μὲ σύστημα θ' ἀγανακτοῦσαν, βέβαια. οἱ δυὸ μας παρατάξεις,— ἡ γλῶσσα, ὅμως, θάβγαίνε νικήτρια, στὸ τέλος, κι' ἀπὸ πολλὲς, μαζὶ ἀπόψεις κηδησιμένη...

Κι' αὐτὰ μιλῶντας, ἀποκλειστικά, γιὰ τὴ κοινωνική πλευρὰ τῆς γλώσσας. Ὅσο γιὰ τὴν Τέχνην, εἰδικά, αὐτὴ δὲ θὰ ἔπρεπε νὰ ξαίρει τί θὰ πεῖ ἀκοῦστε αὐτόνο, μοῦ λέει σὲ μιὰ στιγμή, ποὺ τοῦ μιλᾶ γιὰ κάποιον φευτοκαλλιτέχνη, «εἶναι φαρσέρ!». Καὶ γιὰ δυὸ ἄλλους γνωστότατους ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων, ποὺ ἀσχολοῦται συστηματικὰ μὲ ρίμες καὶ μέτρα, προσθέτει: «Τί τοὺς θέλετε; Αὐτοὶ δὲν εἶναι ποιητές!». Οἱ ἐπιγραμματικοὶ αὐτοὶ χαρακτηρισμοὶ δὲν προέρχονται ἀπὸ κακία. Εἶναι, ἁπλούστατα, ἡ νόημμη ἄμυνα ἑνὸς ἀληθινοῦ ποιητῆ ἀντίκρυ σ' ἐκείνους, ποὺ ἐμπορεύονται τὴν τέχνη. Εἶναι τὸ εἰλικρινὲς ξέσπασμα ἑνὸς ἀνθρώπου ποὺ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μιλεῖ καὶ σὲ ὁρμὴτρη γλῶσσα ἀκόμα, ἀφοῦ ὅσπρισε καὶ γέρασε στὴν ἀνυστερόβουλην ὑπηρεσία τοῦ ἰδανικοῦ του. Δὲν ἔχουνε καθόλου κακία, γιατὶ ὁ ποιητὴς τοῦ Μπαταριᾶ δὲν ἐγνώρισε ποτὲ στὴ ζωή του τὸ κακόχυμο αὐτὸ φρούτο. «Ὁ Χατζόπουλος», μοῦ λέει, παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὸ τεύχος ποὺ ἀφιερώσαμε τὴν περασμένην ἑβδομάδα στὸν ποιητὴ τῶν «Βραδυνῶν Θρύλων» μὲ τὴν ἀφορμὴ τῆς συμπλήρωσης εἴκοσι χρόνων ἀπὸ τὸ θάνατό του, «εἶχε πολλὲς καὶ σοβαρὲς κακί-

Β. TALADORE ΚΑΙ Ε. FUZELLIER

ΑΡΙΑΔΝΗ

(ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΕΛΕΝΗΣ ΣΑΜΙΟΥ

(Μὲ χαρὰ δημοσιεύουμε τὸ πρωτοποριακὸ ἐξωφυλλικὸ αὐτὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν «Ἀριάδνη» τῶν Β. Ταλαντουλὲρ καὶ Ε. Φυζελλιέ, ποὺ εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μεταφράσει γιὰ τὴ περιοδικὸ μας ἡ ἐκλεκτὴ συνεργάτιδά μας δ. Ἑλένη Σαμίου):

Στὴν Κρήτη, ὅπου ζοῦν ὁ Μίνωας, ἡ Πασιφάη κ' οἱ κόρες τους, ἡ βασιλοπούλα Ἀριάδνη κ' ἡ βασιλόπουλα ὁ Φαίδρα, ἀνησυχαστικὴ γαλήνη βασιλεύει τώρα καὶ πολλὰ χρόνια. Ὁ Μίνωας νοιώθει ὡστόσο πὼς οἱ θεοὶ τὸν παραμονεύουν· ὁρισμένα σημάδια τον εἰδοποιοῦν γιὰ τὸν κίνδυνο. Λοιπόν, μιὰ μέρα, ἕνα καραβοτσακισμένο πλεούμενο ἀράζει στὸ νησί. "Ενα βασιλόπουλο ἔγαίνει καὶ στέλνει νὰ ζητήσει φιλοξενία ἀπὸ τὸ βασιλέα. Τὸ καράβι του, λέει, τσάκισε ἡ τεχνομία. Προτοῦ νὰ ὁν ὁποδεχθεῖ ὁ Μίνωας, μαθαίνει ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸ τῆς φρουρᾶς του πὼς τὸ κατάρτι τοῦ καραβιοῦ τόχει συντρίψει ἕνα χτύπημα ἀξίνας. Ὁ Μίνωας διατάζει νὰ φέρουν ἐμπόρῆς του τὸ βασιλόπουλο.

ΜΙΝΩΑΣ. Τίποτα περισσότερο ἀπὸ βασιλέας. Μὰ καὶ τίποτα λιγότερο ἀπὸ βασιλέας. Τίποτα λιγότερο ἀπὸ ἄνθρωπος. "Ενα βασίλειο ἀλάκαιρο ποὺ ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀποκορύφωσή του. Καὶ τὸ αἷμα μου ποὺ κυλάει ζεστὸ καὶ γόνιμο,ἡ δύναμή μου ἀκέραια,τὰ μάτια μου καθάρια οἱ ἰδέες μου ἀκονισμένες. (γελάει). Πῶς νὰ τὰ ἐξηγήσω, θεοί, ποὺ δὲ μὲ νευριάζετε προτοῦ ἀρχίνισει ἡ μάχη — ποὺ δὲ μὲ παίρνετε κάν γιὰ προδότη. (Πάει στὸ θάθος τοῦ λιακοτοῦ καὶ σηκώνει τὰ μάτια). Κοιτάχτε με καλά, ἀθάνατοι! Ψάχτε στὴν καρδιὰ τῆς πιὸ θεϊκιᾶς θάλασσας, ἕνα νησί, ἐκεῖ ποὺ γεννηθήκατε σχεδὸν ὅλοι. Θὰ τὸ μαντεύετε μὲ κλειστὰ μάτια, ἡ μυρωδιὰ τοῦ σᾶς θυμίζει τὰ νεᾶτα σας — σᾶς θυμίζει τὸ γάλα, τὸ θυμάρι, τὸ ἀλάτι. Ψάχτε στὸ κέντρο τοῦ νησιοῦ τοῦτου ἕνα παλάτι, ἀπὸ παλάτι αὐτὸ ἕνα βασιλέα. Καὶ στὴν καρδιὰ τοῦ βασιλέα τούτου δὲ θὰ βρεῖτε μῆτε ἀντίδεια, μῆτε ὑπερηφάνια. Μονάχα τὴ χαρούμενη συνείδηση τῆς ἀξιοπρέπειας τοῦ ἀνθρώπου, τῆς δύναμης τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ θυμηθεῖτε καὶ σεῖς πὼς ἡ δικαιοσύνη ὑπάρχει. Κοιτάχτε με: Χωρὶς ἔξαρση, χωρὶς περιφρόνηση — χωρὶς φόβο — θὰ χτυπήσω σ' αὐτὸ τὸ γκόγκ. Χτυπᾶ.

(Χτυπάει στὸ γκόγκ καὶ ξανακοιτᾶται στὸ θρόνο του)

ΘΗΣΕΑΣ. Χαῖρε, βασιλόπουλο.

ΘΗΣΕΑΣ. Οἱ θεοὶ μοῦ ἔσωσαν τὴ ζωή καὶ θέλησαν, ὅστερα ἀπὸ αὐτούς, σὲ σένα νὰ τὴ χρωστῶ. Τοὺς νοιωστὸ διπλὴ χάρη.

ΜΙΝΩΑΣ. Τὴ χάρη αὐτὴ πολὺ ἐκτιμᾶ.

ΘΗΣΕΑΣ. Τὴν ἰρήτη τὴν ὁνομάζουν παντοῦ Νηοὶ τῆς Δικαιοσύνης. Ἔξω τώρα γιὰ ποιὸ λόγο ἔχει αὐτὴ τὴ φήμη.

ΜΙΝΩΑΣ. Περισσότεροι εἶναι οἱ κλάκες ἀπὸ τοὺς δικαιοὺς. Σ' ἐξωστρα, νομίζω, τὸν ἑξῆς: «—Ἡ ἀνθρωπότητα εἶναι μιὰ πρόληψη, ἀπὸ τὴν ὁποία τὸ ζῶα εἶναι ἀπαλλαγμένα». Δὲν θέλπτει ἄν κανένας θελήσει νὰ ἐμβαθύνει σ' αὐτὸ τὸ λακωνικὸ ἀφόρισμα...

ΘΗΣΕΑΣ. Ἐσὺ ἔβεἰξες ἀκόμα μεγαλύτερη ἐδγένεια, θάζοντας σπίτου ἕνα ξένο (χτιοινοιάζει τοῦ Μίνωα). "Ενα ναναγό. Ἡ θάλασσα φέρνει τόσους καὶ τόσους σ' ἕνα νησί, ποὺ κ' οἱ καλύτερες φιλοξενίες νὰν τὰ σοῦ πεῖ τ' δυναμὰ τοῦ κι' ἀπὸ τοῦ ἔρχεται.

ΜΙΝΩΑΣ. Σ' ἐξαρχοστᾶ ποὺ μ' ἀλλάζες ἀπὸ μιὰν ἀδιαφορισιά. Δὲ πολοξενεῖ κανεὶς σπίτι του ἕνα ἀδπόλουλο, δίχως νὰ θέλει νὰ τὸ ἀρίσει.

ΘΗΣΕΑΣ. Ἡ κοινὴ φήμη εἶναι ἀνώτερο διακριτική. Σοῦ πρόδωσε τοὺς τίτλους μου. Λέγομαι βαθίονας κ' εἶμαι γιὸς τοῦ φαντέρα. Ὁ πατέρας μου βασιλεύει στὴν Ταυρίδα. Τὰ ταξίδια μοῦ ἀόξασαν τὴ ἀπόδοξα ἀνάγκη, γιατὶ μ' ἀρέσει ν' ἀκατεύομαι μὲ ἀγνωστους. ὅπως ἔσει σοῦς ἄλλους νὰ ταξιδεύουν νὰ ἀνὰ δινοῦνται σὰ γυρισμὸ πὼς ἔπηκαν ὅλες τὶς γυναῖκες κ' ὅλ τὶς κουζίνες. Μιὰ ἁπλὴ εὐχαρίστηση, τίποτ' ἄλλο. Εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποὺ βρίσκομαι στὴν Κρήτη; κ' αὐτὸ ἐντελῶς τυχαῖα.

ΘΗΣΕΑΣ. Δὲ σκόπιες ναρθεῖς Κρήτη;

ΘΗΣΕΑΣ. Ἐρχόμουν ἀπὸ τὴ Σικελία καὶ πήγαινα στὴ Φοιγίκη. Ἡ καταιγίδα μ' ἔρριξε στ' ἀκρογιάλια σας. Ὕστερα ἀπὸ τὴν ὑποδοχή σου νοιώθω πὼς στάθηκα τυχερός.

ΜΙΝΩΑΣ. Κι' ἐγὼ ἀκόμα περισσότερο. Ἡ καταιγίδα ἔρχεται ἀπὸ τὸ Δία. Ὁ

Ἡ κοιτική τοῦ βιβλίου

ΤΙΜΟΥ ΜΑΛΑΝΟΥ : «Κριτικά Δοκίμια», Ἀλεξάντρεια, 1940.

Ὁ αἰγυπτιώτης λογοτέχνης κ. Τίμος Μαλάνος στρέφεται μὲ ἰδιαίτερη ἐπιμονὴ γύρω ἀπὸ ὁρισμένα πρόσωπα τῆς φιλολογίας μας καὶ ἀπὸ ὁρισμένα ζητήματα τῆς δικῆς μας πνευματικῆς ζωῆς καὶ τῆς ξένης. Στὰ 1931 μᾶς εἶχε δώσει τὸ ὡραῖο του βιβλίο γιὰ τὸν Καβάφη, καὶ μετὰ δυὸ χρόνια, τὰ «Συμπληρωματικὰ Σχόλια», γραφτὰ, προπάντων τὸ πρῶτο, παρ' ὅλες τὶς φαλτερὲς, ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἐκτιμήσεις τους, τὶς ἀνισομετρίες τους, τὴ λαθεμένη, τουλάχιστον στὴν ἀφετηρία, μεθοδό τους, ἀσκιὰ γιὰ τὴν κατανόηση τοῦ Καβάφη. Στὰ 1938, μὲ τὸν τίτλο «Ἕνας Ἡγησιάνακς» παρουσίασε μιὰ μελέτη γιὰ τὸν Καρυωτάκη, ρίχνοντας κ' ἐδῶ, ὅπως καὶ στὴ μελέτη του γιὰ τὸν Καβάφη, τὸ κέντρο τοῦ ἔργους στὶς σχέσεις ἀναμεσα τῆς ζωῆς ἑνὸς ποιητῆ καὶ τῆς δημιουργίας του. Γιὰ τὸν Καβάφη καὶ τὸν Καρυωτάκη μᾶς μιλᾶ ὁ κ. Μαλάνος καὶ στὰ «Κριτικὰ Δοκίμια», ποὺ μᾶς ἤρθαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, τὶς μέρες αὐτές, ἀμφιβολίες καὶ ἀσχολεῖται καὶ μ' ἄλλα ζητήματα — ἀλλὰ πάντα μὲ τρόπο ποὺ δείχνει ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ ποιητῆ ἐξακολουθοῦν νὰ κινοῦν ζωηρὰ τὸ ἐνδιαφέρον του.

Δὲν εἶναι δυσκολοεξήγητο τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κ. Μαλάνου. Ποιητὴς ὁ ἴδιος, θρεμμένος κατὰ προτίμησιν μὲ ποιητές, ἔχοντας τὸ κλίμα τῶν ποιητῶν γιὰ πιὸ γνώριμο καὶ ἀγαπημένο του κλίμα, θεωρῶντας σὰν πιὸ γόνιμο ἔδαφος γιὰ τὴν ἔρευνα τῶν πνευματικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ποσοθημάτων, τοὺς ποιητές, ἦταν πολὺ φυσικὸ νὰ ρίξει σταθερὰ καὶ θερμὰ τὴν κριτική του μοτιὰ σὲ δυὸ ἀπὸ τοὺς σύγχρονους Ἕλληνες ποιητές, ποὺ εἶναι σταθμοὶ καὶ οἱ δυὸ — περισσότερο, βέβαια, ὁ Καβάφης — ὁτὶ λογοτεχνία μας, ποὺ τὴν ἀνανέωσαν, τὴν πλούτισαν, τὴν πῆγαν θέσια πρὸς κανονίρους τρόπους, καὶ ποὺ, ὅπως καὶ νὰ τοὺς πάρει, καὶ μὲ τὴ ζωή καὶ μὲ τὸ ἔργο τους, ξυπνοῦνε πάντα ρωτήματα κ' ἀπορίες.

Ρωτήματα βέ φαίνεται νὰ ξυπνᾶ πιὰ στὸν κ. Μαλάνο, ὁ Καβάφης. Νομίζω ὁτι, τὸν κατάτασε τελειωτικὰ σπουδὲς διονυσιακὲς καὶ ἀνθρωπικοῦς ποιητές, Τουλάχιστον, μιλώντας γιὰ ἔνα εμαθητὴ τοῦ Καβάφη, τὸν κ. Μάτσα, καὶ προσπαθώντας νὰ ὁρίσει τὶς συγγένειες καὶ τὶς διαφορὲς ποὺ παρουσιάζει μὲ τὸν ἀλεξανδρινὸ ποιητή, τὸν χαρακτηρίζει σὰν ἕνα καθαρὸ λυρικὸ ποιητή, θερμὸ καὶ τρυφερό, ὁχι στεγνωμένο ἀπὸ τὴ λογική, καθὼς, ἀφήνει ὁ κ. Μαλάνος μὲ τὴν ἀντιδιαστολὴ νὰ ἐννοηθεῖ ὅτι εἶναι ὁ ἀντίλυρικός, Καβάφης. Καὶ γιὰ τὸν Κεαρωτάκη — γιὰ τὴν ἀξία τοῦ ἔργου του μὲ δείχνει ὅτι ἔχει κατασταλάξει σὲ συμπεράσματα ὁ κ. Μαλάνος, ἀλλ' ἐδῶ ποσθαίνει σὲ ἐξηγήσεις, ποὺ εἶναι σχεδὸν σὰν ἀντίκρυσμα προβλήματος, σὰ λύσεις ποὺ βρίσκουμε βαθμιαῖα, δίνοντας τὶς ἐξηγήσεις.

Σὲ ἄρθρο του, ἐξ ἀφορμῆς τῶν «Ἀπάντων» τοῦ Καρυωτάκη, ὁ κ. Δπιυαρᾶς τὸν εἶνε ἀρνησθεί. «Μεγάλος ποιητής: Ἐνῶ καλὰ — καλὰ π.στεύω πὼς δὲν ἤταν κἀν ποιητής. Μάτσα θὰ ποσσταθῆκαι κανείς ν' ἀνιγνεσεῖ ποίηση — ἀνιγνῶ ποίηση, ἀνθῶν τὴ λένε — μέσα στοὺς στίχους τοὺ». Σ' αὐτὴ τὴν ἄρνηση, ἐντελῶς ἄθικη καὶ, ὄλλωστε, μὲ τὴν κατάφαση ψαλερὰ τοποθετημένη, (δὲ χαρακτήρισε κανεὶς, ὅσο ξέρω, «ἄδολη», μὲ τὴ μαλλαρωμένη ἢ βολερυκὴ ἔννοια, τὴν ποίηση τοῦ Καρυωτάκη) ἀπαντᾶ ὁ κ. Μαλάνος. Καὶ πρῶτα πρῶτα σωστὰ παρατηρεῖ ὅτι δὲ χοι ἀξεται νὰ εἶναι μεγάλος ἕνας ποιητής, στάνι νὰ εἶναι ἀλη θινὸς ἢ καὶ μόνο καλός, γιὰ νὰ μᾶς συγκινήσει, γιὰ νὰ τὸν ἀγαπήσουμε ἢ καὶ γιὰ νὰ τὸν προτιμήσουμε ἀπὸ ἕνα «σοφοβαιότερο» ποιητή (ἄς μὴν πῶ, σὰν τὸν Ζιροντοῦ, ὅτι τ' ἀποστουργήματα μᾶς προξενοῦν πλήξη), καὶ γιὰ ἄλλους λόγους, μὰ καὶ γιατὶ δὲν ὑπάρχει ἕνα εἶδος ποίησης κατ' συνεπὰς οὔτε καὶ σ' ἕνα εἶδος ἐὰισσιᾶσίας ἢ καλλιτεχνικῆς ἀγωνίας, σ' ἕνα εἶδος ἀναγνωστὼν ἀπευθύνοντα· οἱ ποιητές. Ὑπάρχουν ποιητὲς νὰν ἄλους τοὺς ἀναγνώστες καὶ ἀιαγνώστες γιὰ ὅλους τοὺς ποιητές, γιατὶ κάθε ποιητής, ὅπως δοθῆ τονίζει ὁ κ. Μαλάνος, φτιάχνει τὸ ἔργο του μὲ ὁ,τι διαθέτει καὶ μὲ τὸν τρόπο ποὺ αὐτὸς θεωρεῖ καλύτερον. Δουλειὰ τοῦ κριτικοῦ εἶνα: «νὰ παραδέχεται καὶ τὶς πιὸ διαφορετικὲς ἐκδηλώσεις καὶ νὰ τὶς κρίνει μὲ τὰ μέτρα ποὺ τοῦ προσφέρει ἡ καθεμιὰ ἰδιαίτερα».

Τί ἤταν ὁ Καρυωτάκης; "Ἕνας πονεμένος «φανταιζίστ», ποὺ τὸ ἐξαλουθητικὸ πλήγωμα τῆς εὐαισθησίας του δὲν τὸν ἀφηνε νὰ ὑποταχθεῖ οὔτε στὶς ἐπιβιβάσεις τῆς διάνοιας, οὔτε στὴν πρόθεση μιᾶς ἄδολης ποίησης ἢ στὴν πειθαρχία μιᾶς ἀιργνης τεχνικῆς. Ὅπως ὁ Καρκό, ὅπως ὁ Πελλερέν, ὅπως ὁ Ντερέι, ὁ μοναδικὸ χάρισμα εἶχε τὴ φωνὴ τῆς καρδιάς, «στὴ συγκινητικώτερη αὐθορμησία» τῆς. Θὰ μποροῦσε νὰ εἶχε κινηθεῖ πρὸς τὴν ἄδολη ποίηση, μὲ ἐπιτυχία. Τὸ δείχνουν οἱ πρῶτοι του στίχοι, ἀρμονικώτεροι ἀπὸ τοὺς ἑπειτα. Δὲν τὸ ἔκανε, δμως, γιατὶ γύρευε νὰ πραγματώσει ἀλήθεια, νὰ ἐκφράσει πιστὰ τὸ δράμα του, καὶ ὄχι ὁμορφιά, ὁρισμένο, μάλιστα, εἴδος ὁμορφιᾶς. Γι' αὐτὸ παραμελεῖ τὸ στίχο του — θεληματικα. Γι' αὐτὸ ἐλαττώνει ἢ σβύνει ὁλότελα τὴ μελωδικότητά του. Σκοπός του, λέει ὁ κ. Μαλάνος, στὴ δεύτερη περίοδο, δὲν εἶνα: νὰ κάνει ποίημα ἄδολα λυρικό, ἀλλὰ μιμικό, μάλλον. Στὴ ρυθμική του Ἐκφραση, ὁ στίχος του μιμεῖται τὰρα τὴν ὁμιλία καὶ σπάζει, κατὰ τὸ παράδειγμε τῶν φανταιζίστ, τοὺς κανόνες ποὺ τὸν ἐπηροδίζουν νὰ ἀποδώσει τὶς χειρονομίες καὶ τὶς ἀνίησεις τῆς ψυχῆς. Ὑπάρχει, λοιπόν, καὶ πολλὴ «συνείδηση» στὴ δημιουργία τοῦ Καρυωτάκη,συνείδηση καλλιτεχνική. Τὸ δείχνουν, ἀνάμεσα σ' ἄλλα, καὶ ὁ τοόπος ποὺ ἀνακάτωσε στοιχεῖα καθαρευουσιάνικα στὴ δημοτική, ἔστερα ἀπὸ τὸν Καβάφη, καὶ δμως προσωπικά, τόσο ποὺ ὁποιος θὰ ἐπιχειροῦσε, στὸ ἑξῆς, νὰ ἀκολουθήσει τὴν ἴδια γραμμὴ τοῦ Καρυωτάκη, θὰ ἔπρεπε στὴν παρωδία, ὅπως ἐπίσης καὶ μὲ ὁποιαδήποτε ἄλλη ἀναγνώριστικὴ κατάσταση, ὅπου θὰ ζούσαμε σύμφωνα μὲ τὸ θαβύτερο, μὲ τὸ μόνο ἀληθινὸ ἴσως ἔγκ μας καὶ ὅπου δὲ θἄχαμε παρὰ νὰ κλείσουμε τὰ μάτια μας γιὰ νὰ μᾶς ἀνοιγτοῦν οἱ θῶρες τοῦ θαύματος. Δὲν ὑπάρχει, εἶναι ἰ δ ἀ ν ι κ ἡ ἀκριβῶς, γιατὶ βρίσκεται σὲ ἀντίθεση καὶ μὲ τὸ κοινωνικό, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ βιολογικὸ ἀτομό μας. Ἡ συνείδηση, ἄλλωστε, τουλάχιστον στὴν καλλιτεχνικὴ δημιουργία, δὲν εἶναι κακὸ ἴσα-ἴσα, εἶναι καλό. Τελειότητα ἴσον τεμπελιά, λένε οἱ ὑπερρεαλιστές. Τελειότητα σημαίνει δουλειά, θεβαιώνει ὁ Βαλερύ. Μὲ τὴν τελευταία αὐτὴ ἄποψη συιφωνεῖ καὶ ὁ κ. Μαλάνος. «Πάντως, γράφει, στὸ τέλος τοῦ δοκιμίου του γιὰ τὸν ὑπερρεαλισμό, ἡ διάκεια ἑνὸς ἔρνου εἶναι ὁ καρπὸς μιᾶς συνειδητῆς ἐργασίας καὶ μιᾶς κοπιαστικῆς δονανώσεως τῶν εὑρημάτων, ποὺ, κάποτα, σ' εὐτυχισμένες στιγμὲς, βεν κοπιάσαμε καθόλου νὰ θροῦμε...»

ΚΛΕΩΝ ΠΑΡΑΣΧΟΣ

★

ΓΙΑΝΝΗ ΡΙΤΣΟΥ : «Τὸ Ἐμβατήριο τοῦ Ὠκεανοῦ», ποίημα. 1940.

Προκειμένου γιὰ τὸ ποιητικὸ Ἔργο τοῦ κ. Γιάννη Ρίτσου, ἔχω ἀπὸ καιρὸ σχηματίσει μιὰ γνώμη, ἐντελῶς ἀντίθετη μὲ τὰ ἐγκώμια καὶ τοὺς ἐνθουσιασμοὺς ποὺ οἱ τρεῖς τελευταῖες μικρὲς συλλογὲς τοῦ νέου αὐτοῦ λογοτέχνη προκαλέσαν σὲ πολλοὺς, τοὺς περισσότερους ἴσως, ἀπὸ τοὺς συναδέλφους μου. Τὴ γνώμη μου, λοιπόν, αὐτή, ἄσο ταπεινή κι' ἄν εἶναι, κι' ὅσο ἄν τὴν ἔχει προλάβει στὴ δημιουργία ἐντυπώσεων τὸ ἑξαλλὸ ἀπὸ ἐνθουσιασμὸ «Θὰ παραμερίσουμε γιὰ νὰ περάσεις...», ἐνὸς Παλαμᾶ, ἔχω ὡστόσο τὴν ὑπερβολὴν νὰ τὴ διατυπώσω ἀνεπιφύλαχτα καὶ ἀσυγκάλυπτα, ἐφόσον ἕνα ἔγκυρο περιοδικὸ μαῦ κάνει τὴ τιμὴ ν' ἀναθέσει καὶ σὲ μένα, γοντὰ σὲ ἄλλους ἐλλεκτοὺς συναδέλφους μου, τὴ διαφώτιση τοῦ ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ στὰ λογοτεχνικὰ ζητήματα.

Τὶς προηγούμενες ποιητικὲς συλλογὲς τοῦ κ. Ρίτσου δὲν μοῦ ἔτυχε νὰ τὶς διαβάσω ὁλόκληρες. Ἀπὸ ἀποσπάσματα ὅμως ποὺ διάβασα ἐδῶ κι' ἐκεῖ, σὲ περιοδικὰ καὶ ἐ' ἐφημερίδες, σχημάτισα τὴν ἐν ὕπτωση ὁτι ὁ νέος αὐτὸς ποιητὴς παρουσιάζει μὲ τὸν ὁποῖο ὅτι προδίδουν τὴν καθαρὴ θεωρία τοῦ ὑπερρεαλισμοῦ, καθὼς, ἔξαφνα, ὁ Ἔλυαρ, ποὺ, μαμολονότι παιδὶ τοῦ ὑπερρεαλισμοῦ, πρόδωσε τὸν πατέρα του. "Ὅπως καὶ ἀντίστροφα, ποιητὲς ποὺ δὲν εἶχαν καμμιὰ σχέση μὲ τὸν ὑπερρεαλισμὸ, ὁ Σολωμὸς, λόγου χάρη, δούλεψαν δίχως νὰ τὸ ὑποπτεύουνται, σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ ὑπερρεαλισμοῦ, ἀφοῦ οἱ στίχοι τοῦ ἐσκυνθινοῦ ποιητὴ «μᾶς μεταγγίζουν τὸ ἀμετάβατο καὶ μᾶς ὑψώνουν στὴ σφαῖρα τῆς καθαρῆς φαντασίας, ἐξίσου ἰσχυρὰ μ' ἕναν παρασθητικὸ στίχο».

"Ἕνας ἕλληνας ὑπερρεαλιστὴς, ὁ κ. Ἔλυτης, δὲν πρόδωσε ἴσως τὸν ὑπερρεαλισμὸ, δὲν τῆρε, δμως, καὶ ὅλα τὰ στοιχεῖα του. "Ἰσα-ἴσα ἀρνήθηκε μερικά. Δὲν ἐξεχρίζει ποιά, ὁ κ. Μαλάνος. "Ἐκεῖ ὅπου πιὸ ρητὰ μιλᾶ εἶνα ὅπου γαρακτηρίζει τὴν ἀνήσεις τῆς ψυχῆς. Ὑπάρχει, λοιπόν, καὶ πολλὴ «συνείδηση» στὴ δημιουργία τοῦ Καρυωτάκη,συνείδηση καλλιτεχνική. Τὸ δείχνουν, ἀνάμεσα σ' ἄλλα, καὶ ὁ τοόπος ποὺ ἀνακάτωσε στοιχεῖα καθαρευουσιάνικα στὴ δημοτική, ἔστερα ἀπὸ τὸν Καβάφη, καὶ δμως προσωπικά, τόσο ποὺ ὁ-ποιος θὰ ἐπιχειροῦσε, στὸ ξῆ-τημ' αὐτὸ νὰ τοὺς μιμηθεῖ, θὰ ἔπεφτε στὴν παρωδία, ὅπως ἐπίσης καὶ μὲ ὁποιαδήποτε ἄλλη κατάσταση, ὅπου θὰ ζούσαμε σύμφωνα μὲ τὸ βαθύτερο, μὲ τὸ μόνο ἀληθινὸ ἴσως ἔγκ μας καὶ ὅπου δὲ θἄχαμε παρὰ νὰ κλείσουμε τὰ μάτια μας γιὰ νὰ μᾶς ἀνοιγτοῦν οἱ θῶρες τοῦ θαύματος. Δὲν ὑπάρχει, εἶναι ἰ δ ἀ ν ι κ ἡ ἀκριβῶς, γιατὶ βρίσκεται σὲ ἀντίθεση καὶ μὲ τὸ κοινωνικό, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ βιολογικὸ ἀτομό μας. Ἡ συνείδηση, ἄλλωστε, τουλάχιστον στὴν καλλιτεχνικὴ δημιουργία, δὲν εἶναι κακό· ἴσα-ἴσα, εἶναι καλό. Τελειότητα ἴσον τεμπελιά, λένε οἱ ὑπερρεαλιστές. Τελειότητα σημαίνει δουλειά, θεβαιώνει ὁ Βαλερύ. Μὲ τὴν τελευταία αὐτὴ ἄποψη συιφωνεῖ καὶ ὁ κ. Μαλάνος. «Πάντως, γράφει, στὸ τέλος τοῦ δοκιμίου του γιὰ τὸν ὑπερρεαλισμό, ἡ διάκεια ἑνὸς ἔρνου εἶναι ὁ καρπὸς μιᾶς συνειδητῆς ἐργασίας καὶ μιᾶς κοπιαστικῆς δονανώσεως τῶν εὑρημάτων, ποὺ, κάποτα, σ' εὐτυχισμένες στιγμὲς, βεν κοπιάσαμε καθόλου νὰ θροῦμε...»

ΚΛΕΩΝ ΠΑΡΑΣΧΟΣ

★

ΓΕΡ. Π. ΑΜΠΑΤΗ : «Καπνὶ μὲς φλόγας», ποιήματα. 1940.

"Ἀν ἡ «Ἀρπαγὴ τῶν Σαβίνων» τὸ ἐπικο-λυρικὸ ποίημα ποὺ πρωτοτύπασε πρὶν ἀπὸ ἑξὴ χρόνια ὁ κ. Ἀμπάτης, παρουσίαζε ἕναν ἀπὸ τοὺς τελευταίους ποιητὲς τῆς Ἑπτανησιακῆς Σχολῆς, ἡ σπιεριὴ του συλλογή, κεσπὸς μακοάχρονης καὶ συστηματικῆς ἐργασίας, ἔρχεται μὲ τὴν πρόθεση ὄχι ἁπλῶς νὰ παρουσιάσει, παρὰ νὰ γνωρίσει ἕναν ποιητή. Γιατί, ὁ κ. Ἀμπάτης, δουλεύοντας ἀπὸ χρόνια ἀθόρυβα κ' ἀποφεύγοντας ἐπιμελῶς τὶς ἐντυπωσιακὲς ἐμφανίσεις, δὲν ἤτανε γνωστὸς παρὰ σ' ἕναν στενὸ φιλολογικὸ κύκλο, ποὺ ὅσο κ' ἄν ἐκτιμοῦσε τὶς ἐμπνεύσεις του, δὲν ἤτανε καθόλου ἀρκετὸς γιὰ νὰ τοῦ προσφέρει τὴν ἱκανοποίηση ἐκείνη, ποὺ πωεῖ κάθε δημιουργός. Οἱ «Καπνοὶ μὲς φλόγας» ὅμως, μὲ τὴ συγκεντρωμένη ἐργασία ποὺ περικλείνουν κ' εἰλικρινῆ. Νὰ ἕνας στίχος, ἐξαίσιος ἀληθινὰ μὲ ἡν ὑποθλητικότατη εἰκόνα ποὺ δίνει:

Τὰ χέρια τῆς αὐτῆς κρατοῦν μιὰ μαγκρίτα.

Μὰ κ' αὐτὸς ἀκόμα χάνει τὴν ὁμορφιά του, ἄμα ἔχει κανεὶς τὸ πλάσματα ποὺ γίνεται, ἄμα ἔχει πὼς ἡ δημιουργία πλήθους εἰκόνων ποὺ διαδέγονται ἡ μιὰ τὴν ἄλλη, στίχο μὲ στίχο, φράση μὲ φράση, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος τοῦ ποιήματος, κουραστικά, ἐπίμονα, ἐνογλητικά, εἶναι τὸ μεγάλο ἀτοῦ ποὺ χρησιμοποιεῖ ὁ ποιητὴς γιὰ νὰ κατατλήξει καὶ νὰ θαυμάσει. Μὲ πόσο ξεζουσιασμὸ διανοητικὸ χρειάστηκε γιὰ τὸ κατασκεύασμα τῶν ἑκατοντάδων αὐτῶν εἰκόνων!

Καὶ ἡ προσωπικότητα τοῦ ποιητῆ ποὺ βρίσκεται ἀνάμεσα στὶς εἰκόνες αὐτὲς ποὺ φαίνονται σὰν πράγματα οὐδέτερα καὶ ξένα: Ποῦ εἶναι ἡ φωνή του, ἡ ψυχική του κραυγή; Δὲν ἀκούγεται σχεδὸν πουθενά, κ' ἐν ἀντηχεῖ σὲ μερικὰ σημεῖα, εἶναι πολὺ ἀπρόσωπη κι' ἀδύνατη.

Οὔτε κ' ἐνδιαφέρεται ὁ ποιητὴς ν' ἀκουστεῖ ἡ φωνή του. Ἐκεῖνο ποὺ τὸν ἐνδιαφέρει εἶναι πὼς κάθε οὐσιαστικὸ θὰ ἔχει ἀπαραίτητα καὶ τὸ ἐπίθετο, ποὺ θὰ τοῦ δώσει, ὅπως νομίζει, χρῶμα καὶ πειλμὰ, σὰ νὰ μὴν εἶναι δυνατὸν νὰ ζήσει μόνο του. Τὰ μάρμαρα πρέπει νὰ εἶναι ἀπαραιτήτως γαλάζια, τὸ κοιμητῆρι θαλασσινό, τὸ φέρετρο τοῦ γλάρου ἀσπρο, ἡ γαζία σκυφή, ἡ καρδιὰ τῆς καμπάνας χάλκινη! Μυστικὸς δεσμὸς ἀνάμεσα ἀπ' ὅλ' αὐτὰ δὲν ὑπάρχει κι' ἔτσι, μπορεῖ κανεὶς νὰ μονάχα ἡ γλωσσικὴ ἄποψη καὶ τί-ποτ' ἄλλο. Παρουσιάζεται, λοιπόν, μὲ ἀξιώσεις μελέτης γραμμένης στὴ δημοτική γλῶσσα. Ἀπὸ τὴν πρώτη ματιὰ μοῦ κάνουν ἐντύπωση ἕνα πλῆθος λέξεις ποὺ πλημμυρίζουν τὸ κείμενο καὶ θυμίζουν γλωσσάρια ξένα κ' ἄσχετα πρὸς τὴ Δημοτική. Θὰ σᾶς ἀραδιάσω ἀμέσως τὶς λέξεις αὐτὲς γιὰ νὰ τὶς συζητήσουμε καὶ νὰ τὶς κρίνετε: ἐ ξ α φ α ν ί ζ ε τ α ι, ἐ γ κ ε ι τ α ι, ἀ π ό κ ε ι τ α ι, ἐ ὐ φ υ ε ἰ ς π α ρ ο β ι κ ά, κ α τ ν ο μ ἡ, ἐ π ο υ σ ι ώ δ η ς, μ ο ν ή ρ η ς. Αὐτὲς εἶναι λέξεις ἀπὸ κείμενο Δημοτικό. Σημεῖωσα τὶς πιὸ χαρακτηριστικές, πράγμα ποὺ σημαίνει πὼς ὑπάρχουν κι' ἄλλες. Ἀπὸ τὴν πρώτη ὡς τὴν τελευταία δὲ βρίσκω οὔτε μιὰ τῆς Δημοτικῆς. Θὰ προτιμοῦσα στὴ θέση τοῦ ἐ ξ α φ α ν ί ζ ε τ α ι, τὸ ἐ ν ε ί γ ε τ α ι, ἀφοῦ ὁ χαμὸς στὴ Δημοτικὴ πάει νὰ πεῖ ὅ,τι ἡ ἐξαφάνισις στὴν καθαρεύουσα, ὅπως θὰ προτιμοῦσα καὶ τὸ π ε ρ α σ τ ι κ ὰ στὴ θέση τοῦ π α ρ ο δ ι κ ά, τοὺς ἐ ξ υ π ν ο υς ἀντὶ γιὰ ἐ υ φ υ ε ἰ ς, ὅπως καὶ ἀ σ ή μ α ν τ ο υ ς ἀντὶ γιὰ ἐ π ο υ σ ι ώ δ ε ι ς. Δὲ θέλω νὰ πιστέψω πὼς ὁ καλὸς ποιητὴς στὶς κουβέντες του μὲ ἀνθρώπους τοῦ Λαοῦ μας θἄκουσε ποτὲ του ἀκόμη καὶ μιὰ ἀπὸ τὶς παραπάνω λέξεις. Θὰ ἔλεγα κάτι πεισοσότερο: ἀπ' ὁλόκληρο τὸ ἄρθρο ἄν ἀλλάξεις τὸ τ υ π ι κ ό, θὰ ἔχεις ἀμέσως ἕνα κείμενο στὴν καθαρεύουσα—πράγμα ἐὐκολώτατο γιὰ τὸν ὑπομονετικὸν ἀναγνώστη.

"Ἄλλος χοντέχυης στὶς ἐντυπώσεις του ἀπὸ τὸ Μιστρᾶ ἔχει τὴ φράση: «Ξέρω μιὰ παλιὰ πορταγαλίκη πολιτεία ποὺ εἶναι ἀ π ο ρ μ έ ν η μέσα στὶς ἐπάλξεις της...». Ἐδῶ τὸ κακὸ εἶναι μικρότερο, κλείνεται σὲ μιὰ μόνο λέξη. Ἀλλὰ γιατί; Γιατί λοιπόν, ἀ π ο σ υ ρ μ έ ν η καὶ ὄχι ἀ π ο τ ρ α φ ε ν η μ έ ν η; Τί σπρώχνει στὴ χρῆση τῆς ἀγρίστης λέξης;

"Ἀλλη ποιήτρια, στὴ ἴδια αὐτὸ φύλλο θέλει τὸν «ἄνθρωπον ἀ φ ο ν π υ ζ ό μ ε ν ο». Τί θὰ πεῖ αὐτό; Πὼς ἀπὸ δῶ καὶ πέρα μποροῦμε νὰ λέμε ὄχι πιὰ ξυπνάω, ξύπνησα, ξύπνημα, μὰ ἀ φ υ π ν ί ζ ο μ α ι, ἀφυπνίσθηκα, ἡ ἀφύπνισις. Αὐτὸ λέει ἡ λογικὴ συνέπεια. Ποιὸς θὰ πεῖ ὄχι τώρα;

Σὲ λαμπρὸ δημοτικὸ κείμενο ἄλλου πεζογράφου ποὺ μεταφράζει Πλουτάρχο. Βρίσκω τὴ λέξη τ ρ α υ μ α τ ί σ τ η κ ε. Δὲ θὰ πῶ πὼς ἡ λέξη εἶναι ἄγνωστη κι' ἄς εἶναι τῆς καθαρεύουσας. Ἀλλὰ ἡ Δημοτικὴ ἔχει στὴ θέση της μιὰ ὡραιότερη καὶ ζωντανότερη. Λέμε: λ α β ώ θ η κ ε, λ α β ω μ ά τ ι ά, λ α β ω μ έ ν ο ς. Πῶς καὶ γιατὶ προτιμέται ἡ πρώτη καὶ ὄχι ἡ δεύτερη; Ποιὰ δικαιολογία μπορεῖ νὰ ὑπάρχει στὴ χρήση τῆς μιᾶς καὶ ὄχι τῆς ἄλλης;

"Ας μὴ νομιστεῖ πὼς αὐτὰ εἶναι παραδείγματα· μοναδικά. Μπορεῖ νὰ εἶναι λιγοστὰ μὰ εἶναι χτυπητὰ καὶ βρίσκω τὸν κόπο μάταιο νὰ ψάξω γιὰ πολλά. Ὁ καλὸς ἀναγνώστης μὲ λίγη καλὴ θέλησι θὰ μποροῦσε νὰ ρίξει κουραστεῖ, θὰ μποροῦσε νὰ ρίξει πλατύτερη ματιὰ στὸν πεζὸ μας λόγο καὶ ξεχωριστὰ στὸ ἄρθρο, στὴ μελέτη, στὴν κριτική. Τὰ ψαξίματά του θὰ τὸν ὁδηγοῦσαν στὰ ἴδια συμπεράσματα γιατὶ γυροῦσε δὲ θὰ μποροῦσε νὰ ξεχωρίσει, παρὰ μ' ἐξαιρέσεις λιγοστές, κείμενα μ' ἀγνὴ κι' ἀνόθευτη, ὅσο θὰ ἤτανε βολετὸ τὴ γλῶσσα τους.

Ὑπάρχει σήμερα ἡ τάση, σὰ φαινόμενο γενικό, τῆς χρήσης πολύσιου γλωσσικοῦ ὑλικοῦ ἀπὸ τὴν καθαρεύουσα σὲ κείμενα Δημοτικῆς. Πόσες φορὲς δὲν ἔχετε ἀπαντήσει σὲ κάποιο γραφτό, σὲ μιὰ κριτικὴ, σὲ μιὰν ἐκκλησιὰ, νὰ κλείται ἡ ν ε ό τ η τ α νὰ παίξει κάποιο ρόλο. "Ἔτσι ἡ αἰσιοτεχνία τῆς καθαρεύουσας (τὴν νεότητα) γίνεται ὀνομαστικὴ (ἡ νεότητα) τῆς Δημοτικῆς μὲ τὴ μοιραία γενικὴ τῆς ν ε ό τ η τ α ς. Καὶ ἡ καθαρία δημοτικὴ λέξη ἡ ν ε ό τ η, τῆς ν ε ό τ η ς, ὅσο ζωντανὴ κι' ὡραία νάναι λησμονιέται καὶ χάνεται.

Πόσες φορὲς πάλι δὲν ἔχουμε ἰδεῖ στὰ ἴδια κείμενα λέξεις ὅπως ἡ μ ό λ υ ν σ η — σ η ς, ἡ ἀ φ ε ρ π ή ρ ι α, ἡ ἀ π ο μ ά κ ρ υ ν σ η — σ η ς, ἡ ἐ κ κ α θ ά ρ ι σ η — σ η ς, τὸ ἐ κ λ ε κ τ ό, ἡ ὠ θ ή σ η — σ η ς, ἡ ἀ ν ά μ ι ξ η — ξ η ς, κ' ἔνα πλῆθος ἀκόμη τῆς ἴδιας κατηγορίας. Θὰ ἤθελα νὰ ἐρωτήσω, ἔτσι ἁπλᾶ καὶ καθαρά, τί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ μᾶς ἐμποδίζει νὰ ποῦμε τὸ μ ό λ ε μ α, μ ο λ ε μ ά ε ι ς (σᾶς θυμίζει βουὸ καὶ λιαό;), γιατί νὰ μὴ θελήσουμε τὸ ξ ε κ ί ν η μ α, τί μᾶς χωρίζει ἀπὸ τὸ ἐ ξ ε κ ί ν η μ ά κ ρ α ν-ξεμακρᾶνο, πῶς δὲ μᾶς ἀρέσει τὸ ξ ε κ α θ ά ρ ι σ μ α, τί διαφορὲς ἔχουμε μὲ τὸ ἐ κ λ ε κ τ ό, γιατί καταφρονοῦμε τὸ σ π ρ ώ χ ν ω — σ π ρ ώ ξ η μ, πῶς ἀποδιώχνουμε τὸ ἀ ν ά κ α τ ω μ α—ἀνακατώνω;

Ἂς γίνει ἕνας πρόχειρος κατάλογος κι' ἂς μποῦνε πλάι-πλάι οἱ φανεῖ ποὺν ἀντιμετὴ εἶναι ἡ διαφορά. Τότε θὰ ἔρθει μονάχο του καὶ τὸ τρομερὸ τὸ ἐρώτημα: μὲ ποιὸ ἠθικὸ δικαίωμα ἐνιστεῖ αὐτὴ ἡ γλωσσικὴ καταζήρηση ποὺ ὁδηγεῖ μοιραία στὸ μόλεμα τῆς ἀγνῆς καὶ καθάριας δημοτικῆς; Ἀπάντηση δὲ θὰ δοθεῖ γιατὶ δὲν ὑπάρχει. Μὲ ποιὰ δικαιολογία, ἐπιτέλους; Μὲ καμμιὰ, γιατὶ οὔτε κ' αὐτὴ ὑπάρχει.

"Ὁ,τι γίνεται εἶναι φοβερό. Μὲ περίσσια εὐκολία κ' ἐλαφρότητα, παίρνουμε ὅ,τι πρόχειρη λέξη μᾶς νὰ τοὺς συμπαθεῖ, ποτίζεται ἀπὸ τὴ γενικὴ μας μόρφωση καὶ χωρὶς καθόλου νὰ βασανίσουμε τὸ μυαλό μας τὴν προσφέρουμε σὲ κείνενα Δημοτικῆς ἀφοῦ πρώτα φροντίσουμε νὰ τὴ ντύσουμε μὲ τὸ δικό της τυπικό. Ἡ ἐ κ κ α θ ά ρ ι σ ις εἶναι λέξη τῆς καθαρεύουσας. Κακομόδαμε νὰ τὴ μιλοῦμε στὸν προφορικό μας λόγο ἀπὸ παραδόσεις ἀνόπτοβες καὶ ἄβλιες. "Οταν ἔρχεται ἡ ὥρα νὰ χρησιμοποιήσουμε τὸ νοημὰ της στὴ λογικὴ σειρὰ τῆς φράσης, δὲν ἀναζητοῦμε τὴ λέξη ποὺ ντύνει τὸ νόημα ἀπὸ τὴ γλῶσσα ποὺ λέμε πὼς ἀγαποῦμε μὰ ἀπὸ κεῖ ποὺ μᾶς προσφέρεται πρόχειρη. Κ' ἐνῶ στὴν καθημερινὴ ζωὴ χίλιες φορὲς θὰ μιλήσω καὶ θὰ ἀκούσω τὴ λέξη ἀ ν ά κ α τ ω μ α—ἀνακατώνω, ἄμα θὰ γράψω τὴν ἀγρίστης λέξης ἀ π ο ρ μ ά ν η ν ἡ ἀ π ο ρ μ ά κ ρ υ ν σ η — σ η ς, ἡ ἐ κ κ α θ ά ρ ι σ η — σ η ς, τὸ ἐ κ λ ε κ τ ό, ἡ ὠ θ ή σ η — σ η ς, ἡ ἀ ν ά μ ι ξ η — ξ η ς, κ' ἔνα πλῆθος ἀκόμη τῆς ἴδιας κατηγορίας. Θὰ ἤθελα λοιπόν, νὰ ἐρωτήσω, ἔτσι ἁπλᾶ καὶ καθαρά, τί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ μᾶς ἐμποδίζει νὰ ποῦμε τὸ μ ό λ ε μ α, μ ο λ ε μ ά ε ι ς (σᾶς θυμίζει βουὸ καὶ λιαό;), γιατί νὰ μὴ θελήσουμε τὸ ξ ε κ ί ν η μ α, τί μᾶς χωρίζει ἀπὸ τὸ ἐ ξ ε κ ί ν η μ ά κ ρ α ν-ξεμακρ

Γύρω από τήν τέχνη

(ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ)

Ἡ τέχνη

Ψηλά στὸ βράχο εἶν' ἡ κυψέλη,
στ' ἄβαθνα ἐπάνω κρεμαστή.
Τὸ σμάρι, ἀνάερης ἄρπας τέλι
μές στὴν ἡμέρα τὴ ζεστή.

Στὴν τόσην ἐρημιὰ τἰ θέλει
τὸ λούλουδο ἔτσι κ' εὐωδᾶ;
Γιὰ νὰ σταλάζει, ἴσως, τὸ μέλι
μές στῆς ἀβύσσου τὴν καρδιά...

Τὸ Πνέμα

Πότε εἶν' ἐδῶ, πότε πιὸ πέρα
πότε εἶν' ἀλλοῦ·
πέρασμα αἰφνίδιο στὸν ἀγέρα
κάποιου φτεροῦ.

Φέγγος ἀπάντεχο καὶ πλάνο
καὶ φευγερό·
κάτι ποτὲ ποὺ δὲν τὸ φτάνω,
κι' ἄς τὸ θαρῶ.

Σκόρπιο ὅσο κι' ἄπιαστο ἕνα μύρο,
ποὺ σὲ πλανᾶ,
μεθυστικὸ· παντοῦ εἶναι γύρω
καὶ πουθενά.

Ὁ ποιητής

Τὸ φτερωτὸ στὸ χέρι του κοντύλι
κρατώντας, ὁ ζωγράφος τεχνουργεῖ·
τὸ χρυσαφένιο ἀκινητεῖ τὸ δεῖλι,
γιὰ μᾶς, στὸν πίνακά του, ἡ τήν αὐγή.

Τὴ σιδερένια στόνα χέρι σμίλη
κρατώντας, καὶ μὲς στ' ἄλλο τὸ σφυρί,
σκαλίζει ὁ γλύπτης τὸ λιθάρι, κ' ἡ ὕλη
τὰ πάθη τῆς ψυχῆς ἀνιστορεῖ.

Μὰ τὰ κρυφὰ τοῦ κόσμου αὐτοῦ καὶ τ' ἄλλου,
τὸ Μυστικό, ποὺ στὴν καρδιὰ τοῦ σάλου
σιγαλινὰ κι' ἀνάκουστα θροεῖ,
μόνο — ποιὸς ἄξιο ἐγκώμιο θὰ τοῦ πλέξει; —
μόνο ὁ ποιητής, ἐκφράζει, μὲ τὴ λέξη,
πάνω στὰ χεῖλη ἐφήμερη πνοή...

Ἡ λέξη

Πόσα ποὺ τἄχω μές στὸ νοῦ
καὶ δὲν τολμῶ νὰ πῶ, νὰ κράξω
μὲ τ' ὄνομά τους! — μακρυνοῦ
κόσμου τὸν ὕπνο μὴν ταράξω...

Πόσα ποὺ τἄχω στὴν καρδιὰ
καὶ δὲν τολμῶ νὰ νοματίσω!
— τὴν ποὺ κοιμᾶται στὰ κλαδιὰ
τὴν αὔρα μὴν ξυπνήσω,

κι' ὅλοι μαζί της οἱ σκοποί,
ποὺ χρόνια τώρα ἔχουν σωπάσει,
ξαναντηχήσουνε, καὶ πεῖ
τά μυστικά μου πᾶσα ἡ πλάση...

Ἀνημποριὰ

Τὸ βλέμμα μου ,καὶ δὲν τὴν ξεπερνᾶ
τὴ λαμπρὴ τῶν πραγμάτων ἐπιφάνεια.
Τά δέντρα, οἱ κάμποι, ἡ θάλασσα, καὶ νά,
Ποῦναι ἡ στιγμὴ τῆς ἐμπνοῆς ἡ σπάνια!

Τὸν ὕπνο τοῦς κοιμοῦνται τὸ βαρύ
τά ἔργα τὰ μύρια τοῦ Τεχνίτη ἐντὸς μου.
Τοῦ κάκου τὸ καθένα ἀνιστορεῖ
τὸ μυστικὸ συμβολικοῦ ἑνὸς κόσμου,

Τὸ πνέμα μου, καὶ δὲν τήνε ξυπνᾶ
τὴν κοιμισμένη στὰ βαθειά μου πλάση.
Τά δέντρα, οἱ κάμποι, ἡ θάλασσα. Καὶ νά
μὴν ἔχω μιὰ τους συλλαβὴ διαβάσει!

Χ. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

Α. Λιδωρίκη: ΤΟ ΞΥΠΝΗΜΑ

Θέατρο «Λυρικόν» - Θίασος Μαρίκας Κοτοπούλη

Μπάρρη: ΑΥΤΟ ΠΟΥ ΞΕΡΕΙ ΚΑΘΕ ΓΥΝΑΙΚΑ

Θέατρο - Θίασος Κατερίνας Ἀνδρεάδη

ΤΟΥ κ. ΣΩΚΡ. ΚΑΡΑΝΤΙΝΟΥ

Ὁ κ. Λιδωρίκης ὅταν γράφει γιὰ τὸ θέατρο ἐργάζεται, κουράζεται, ἔχει πάντα κάποιο σκοπό, ζητάει κάτι νὰ πεῖ, κάτι συγκινημένο καὶ ἀληθινὸ — ὅπως τὸ ζεῖ ἐκεῖνος — καὶ προσπαθεῖ νὰ βρεῖ τὸν τρόπο νὰ μᾶς τὸ πεῖ ὅσο μπορεῖ καλλίτερα μὲ τὰ μέσα ποὺ τοῦ παρέχει ἡ τέχνη του — τὸ θέατρο. Ἄλλοτε πετυχαίνει περισσότερο, ἄλλοτε λιγώτερο, γιατὶ ἀκόμα δὲν ἔχει στὴν ἀπόλυτη κατοχή του τὰ ἐκφραστικά του μέσα, κ' αὐτὸ γιατὶ σὰν δημιουργικὸς ποὺ φαίνεται νὰ εἶναι δὲν ἱκανοποιήθηκε στὰ παραδομένα νεκρὰ καλούπια τῆς θεατρικῆς μας παράδοσης, παρὰ πιεζόμενος ἀπὸ τὴ ζωντανὴ του διάθεση θὲς συνειδητὰ θὲς ἀσυνείδητα, προσπαθεῖ νὰ ντύσει) ἔργο του μὲ μορφὴ ζωντανότερη καὶ πιὸ ταιριαστή. Δρόμος δυσκολώτερος μιὰ χίλιες φορὲς πιὸ ἀξιος καὶ σημαντικός, ὅσο κι' ἂν ὀδηγεῖ σὲ ἀποτέλεσμα ὄχι ὁλοκληρωμένο, ὅσο κι' ἂν θέλει πολὺ δούλεμμα γιὰ νὰ φτάσει. "Ἕνα μικρὸ «ποσοστὸ» ζωντάνιας εἶναι χίλιες φορὲς προτιμότερο ἀπὸ ἕνα «ὁλόκληρο» νεκρό. Ἰσμίζω πὼς κάθε ἀμφιβολία γιὰ τὴν εἰλικρίνεια τῆς πρόθεσης τοῦ συγγραφέα καὶ τῆς ἐκδήλωσής του — ποὺ κι' ἐγὼ κάποτε τὴν εἶχα μὲ ἀνφιβολία διατυπώσει σ' αὐτὲς τὶς στῆλες — διασκεδάζεται καὶ ἡ ἐπίμονη πορεία του, πρὸς μιὰ προσωπική κατεύθυνση, ἀληθινὴ καὶ συγκινημένη ὅπως παρουσιάζεται, γίνεται ξεχωριστὸς τίτλος τιμῆς τοῦ.

Στὰ νέο του ἔργο «Τὸ ξύπνημα» γίνεται ἡ ἴδια ἀγωνιώδικη πάλη νὰ ἰσορροπήσουν τὰ δυό: ἡ πρόθεση καὶ οἱ ἰδέες τοῦ συγγραφέα μὲ τὰ ἐκφραστικά του μέσα. Ἡ συμβολοποίηση τοῦ βαθύτερου νοήματος τῆς ζωῆς καὶ ἡ ζωὴ ἡ ἴδια. Αὐτὸ ἦταν ἡ μεγαλύτερη ἀδυναμία τοῦ ἔργου ποὺ κι' ἡ παράσταση δὲν ἐπροσπάθησε καὶ δὲν ἐκατάφερε νὰ τὴ καλύψει.

Ἡ ἠθογραφία περιορισμένη στὰ στενόχωρα πλαίσια τῆς κοινῆς καθημερινῆς ζωῆς ἀπαιτεῖ κοινὴ ἀληθοφάνεια καὶ συνέπεια καὶ ἔχει ἀναλογίες ἄλλες ἀπὸ τὸν συμβολισμὸ ποὺ τότε ζεῖ καὶ πείθει ὅταν χαραχτεῖ μὲ τὶς δικές του ἀναλογίες, τὶς βασισμένες στὴ λογική ἀφαίρεση καὶ τὴ συμπύκνωσ· καὶ τὴ λογικὴ ὑπερβολή Κι' ὅταν οἱ ἀναλογίες αὐτὲς κρ ιτηθοῦν στὸ σύνολο καὶ στὰ καθέκαστα, σ' ὅλη τὴ θεατρικὴ λειτουργία, τόσο τὴ δραματουργικὴ ἐρνασία, ὅσο καὶ τὴ σκηνικὴ ἐρμηνεία, γιὰ νὰ ἀποτελέσει ἕναν αὐθόπαρκτο καὶ πειστικὸ κόσμ· ὁλοκληρωμένο. "Ἐχω κι' ἄλλοτε μιλήσει, πολὺ πλατύτερα σχετικὰ μ' αὐτὸ ἀπὸ τοὺτες ἐδῶ τὶς στῆλες καὶ λυποῦμαι ποὺ ἐνῶ μοῦ δίνεται τόσο ὡραία εὐκαιρία, βία ἀνώτερη μ' ἐμποδίζει ν' ἀναπτυχθῶ καὶ τώρα, "Ἡ ἴδια ἀνώτερη βία μ' ἐμποδίζει ν' ἀσχοληθῶ λεπτομερέστερα μὲ τὸ ἔργο τοῦ κ. Λιδωρίκη καὶ ν.. ὑπονραμμίσω κυρίως τὶς ἀρετές του, ποὺ αὐτὲς γιὰ μᾶς ἔχουνε τώρα περισσότερη ἀξία. Ἔτσι, αὐτὸ τὸ σημείωμα, χάνοντας τὸν χαραχτῆρα του τῆς συγκροτημένης κριτικῆς, περιορίζεται στὴ βιαστικὴ διατύπωση ἐντυπώσεων. Πάντως δὲ μπορῶ νὰ μὴν ἐκτιμήσω ἰδιαίτερα τὴ ζωντάνια, τὴν πλαστικότητα τοῦ διάλογου τοῦ κ. Λιδωρίκη. Παραπέρα κι' ὁ τύπος τῆς ἡρωΐδας καὶ τοῦ καλοῦ της θείου καὶ τοῦ κακοῦ της συγγενολογιοῦ καὶ τοῦ 'Ἀλυφαντῆ ἔχουνε ἀλήθεια καὶ βαθύτερη διάκαίωση, πολὺ περισσότερο ἀπ' ὅσο ἐξωτερικὰ δείχνουν.

Γι' αὐτὸ καὶ μ' ὅλη τὴ σύγκρουση αὐτὴ τῆς βαθύτερης ὑπόστασής τους καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ στησίματος, ἐστάθηκαν γερὰ στὰ πόδια τους. "Ἀκουσα τὸ κοινὸ τῆς πρεμέρας νὰ μιλάει γιὰ ρομαντισμὸ καὶ παραξενεύτηκα. Ρομαντισμὸς τόση δράση καὶ τόση δύναμη καὶ τόση ὀγεία τῆς ἠνοιδας; Ρομαντισμός, μὲ τὴν ἔννοια τοῦ δίνουμε σὲ παρόμοιες περιπτώσεις εἶναι ἀρρώστεια. Μήπως ἀρρώστεια εἶναι οἱ ὑγιεῖς ἀ· καὶ νοποίητοι πόθοι τοῦ ἀνθρώπ·ου καὶ τοῦ νέου;

Ἡ παράσταση εἶχε πολλὰ καλὰ σημεῖεία καὶ μερικὰ σημεῖα ἄτυχα. "Ἀτυχο ἦταν τὸ ἀνέκφραστο καὶ παράλογο καὶ ἄγρωμο σκηνικὸ τῆς πρώτης εἰκόνας, ὁ νατουραλισμὸς τοῦ 'Δαιμοῦ, τὰ πουλιὰ ποὺ σιμὰς τοῦ 'Δαιμοῦ, τὰ πουλιὰ ποὺ κελαΐδοῦσαν ὡς κι' ἡ μουσικὴ ὑπόκρουση. Αὐτὰ νομίζω βοηθῆσαν πολὺ νὰ παρεξηγήσει ὁ κόσμος τὸ ἔργο. "Ἀτυχη ἦταν κι' ἡ ἐπισημότητα τοῦ ὕφους ποὺ εἶχε στὴν πρώτη πράξη ὁ κ. Μουσούρης κι' ὁ κ. Μυράτ, σ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς παράστασης. Καὶ τὸ ἄχαρο μπάσιμο τοῦ χωροφύλακα — ἄδυναμία ἴσως καὶ τοῦ συγγραφέα — ποὺ νερουλιάζει τὸ φινάλε, τοῦ ἔργου. Ἀλλὰ εἶχε καὶ πολλὰ εὐτυχισμένα μέρη ποὺ τὰ χρωστάει ἀπὸν κ. Κοὺν καὶ στοὺς ἠθοποιούς. Τὸ σησίμο σχεδὸν ὅλης τῆς β'. πράξης, τῶν οἰκογενειακῶν σκηνῶν, τῆς ὑποδοχῆς τοῦ ξένου κ. ἀ. Ἡ κ. Μυράτ κράτησε μὲ δράση καὶ συγκίνηση τὸ ρόλο της καὶ ἐπεριορίστηκε καθόλου, ἢ πιὸ σωστὰ ἐγκατάλειψε ὁλότελα τὸ κλαψάριχο ἐκεῖνο παθητικὸ ὕφος της ποὺ τὴν ἐμφάνιζε σ' ὅλους τοὺς ρόλους τὴν ἴδια. Ὁ κ. Μουσούρης ἔπαιξε πολὺ ζωντανὰ καὶ χαρακτηριστικὰ στὶς ἄλλες εἰκόνες κι' ὁ κ. Λογοθετιδης ἔδωσε κι' ἐστερέωσε τὸ ρόλο τοῦ Σταύρου Κλάδη ποὺ ἀν δὲν παιζότανε μὲ πολλὴ τέχνη μποροῦσε νὰ παρερμηνευθεῖ καὶ νὰ γελοιοποιηθεῖ. Ὁ κ. Γιαννίδης ἔδωσε ὁλοζώντανο τὸν χαρακτηριστικὸ τύπο τοῦ 'Ἰ τὸν χαρακτηριστικὸ τύπο τοῦ 'Ἰ ἀεμιθμοῦμε ἐδῶ τὸ Σίλερ ποὺ λέει σέ σκειροῦ, ἀν καὶ βρίσκω πὼς ἔπρεπε κάποια ἀπὸ τὶς ἐπιστολές του γιὰ νὰ μὴν τὸν στήσει σὰν τρελλὸ τοῦ Σαίξπηρ παρὰ ἁπλοϊκώτερα Ἑλληνα χωριάτη. Πάντως χάρη στὴν τέχνη του κρατῆθηκε ἀριστοτεχνικὰ ὁ μονόλογος τοῦ φινάλ.ε, 'Ἡ Χαλκοῦστη ποὺ στὴν ἀρχὴ κι' αὐτὴ ἦταν κάπως λιγώτερο ἀπ' ὅσο ἀπαιτοῦσε ὁ ρόλος καὶ τὸ περιβάλλον γυναίκα χωρική, βρῆκε μετὰ τὸν ἑαυτό της καὶ ἦταν πλούσια, ἁπλὴ καὶ χαρακτηριστικὴ. Κοντὰ τους ἡ Βολανάκη, ὁ Ζερβός, ἡ Λαλαούνη, ἡ Κοκόλα, ὁ Διανέλος — ὅταν δὲν ἦταν ὑπερβολικὸς — ὑπηρέτησ· τὸ σύνολο ὡραῖα γιὰ νὰ φανισθεῖ τὸ νέο ἑλληνικὸ ἔργο σὲ μιὰ καλοανεοεασμένη, στὴ γενικὴ της γραμμή, παράσταση.

"Ἔργο καὶ ἀνέδασμα ἦταν ἀπὸ τὶς πιὸ εὐτυχισμένες ἐμφανίσεις τοῦ θεάτρου Κοτοπούλη τοῦ τελευταίου καιροῦ.

♣

Ὁ θίασος Κατερίνας Ἀνδρεάδη ἀνέβασε τὴν περασμένη Παρασκευὴ στὸ θέατρὸ της τὴν ὡριοτάτη κωμωδία τοῦ Τζαίημς Μπάρρη: «Αὐτὸ ποὺ ξέρει κάθε γυναίκα». "Ἔργο μὲ πολλὴ χάρη, πολλὴ βροσιά, μὲ λεπτοτατη ψυχολογία, ὡραία πλοκὴ καὶ ὡραία ἀνάπτυξη.

Ἡ κεντοικὴ του ἰδέα σχεδιάζει τὴν ἀδυναμία μας νὰ ἐκτιμήσουμε τὶς ἀξίες δίπλα μας ποὺ μᾶς βοηθᾶνε ν' ἀνεδοῦμε στὴ ζωὴ καὶ μάλιστα τοῦ τύπου ἐκείνου τῆς ἀφοσιωμένης καὶ ξυπνητῆς γυναίκας, ποὺ ἡ ἀξία της δὲ λάμπει στὴν ἐξωτερικὴ φανταχτερὴ ὡμορφιά της, παρὰ στὸ ὁλόψυχο δόσιμό της. "Ὅταν τὴν στερηθοῦμε καταλαβαίνουμε τί ἦταν γιὰ μᾶς, ὅπως τὸ ἐκατάλαβε ὁ ἥρωας τοῦ ἔργου ποὺ ἀποχωρίζεται τὴ συντρόφισά· του, παρακινημένος ἐξυπνα ἀπὸ τὴν ἰδια καὶ ξαναγυρίζει σ' αὐτὴν μὲ τὴ συνείδηση τῆς ἀξίας της.

Ἐκλυρὴ ἔργου πολὺ διαλεχτὴ καὶ μιὰ καλὴ παράσταση ποὺ ἔδειχνε τὴ φροντίδα καὶ τὴν ὡραία ἐπιμονὴ τοῦ σκηνοθέτη τοῦ συγκοτήματος, τοῦ κ. Γιαννούλη Σαραντίδη. Ἡ παράσταση ἐκύλησε μὲ τὸ ρυθμὸ τῆς ὡς τὸ τέλος κεὶ τ·ὲ ἀνεπιτήδευτη καὶ διακριτικὴ φροντίδα. Ὁ κ. Χριστογιαννόπουλος ἐκατόστασε σχετικὰ καλὰ ἕνα ρόλο δύσκολο καὶ βαρύτερο ἀτ' ὅσα νομίζω οἱ δυνατότητές του θὰ ἀντέχαν νὰ ἐξυπηρετήσουν κα· θὰ πετύχαινε περισσότερο ἂν δὲν ἦταν ἐξωτερικὰ ρητορικὸς στὴν ἀρχὴ καὶ ἂν δὲν ἐπέμενε σ' αὐτὴ τὴν παράσταση νὰ δείχνει τὴν κακὴ συνήθεια νὰ μετατρέπει τὰ σ σὲ ς —ὅπως τοῦ ἔγραφε κι' ἄλλοτε—καὶ νὰ δίνει ἔτσι μιὰ ἀβάρβαρη χροιὰ στὴ λαλιὰ του ποὺ κι' ἀπὸ φυσικοῦ της εἶναι κάπως μονότονη καὶ ἄχρωμη. Ὁ 'Αποστολίδης, ἡ Μηλιάδου, ἡ Ρώμα, ὁ Γιολάσης ὑπηρέτησαν ὡραῖα τὸ σύνολο καὶ δώσαν τοὺς ὁλοκληρωμένους τύπους κι' ὁ Δαμασιώτης, πάντοτε θεατρικὸς καὶ χαρακτηριστικός, ὅπως κι' ὁ Σταν·ρένιος. Ὁ Σταρένιος ποὺ ἔκανε ἕ· ναν ὡραῖο τύπο σὲ στάση καὶ σ· χαρακτῆρα, θὰ πετύχαινε ἀκόμα περισσότερο ἂν στὴν κίνησή του εἶχε ἕνα ρυθμὸ πιὸ πλατύ, πιὸ ἀργό, πιὸ γεροντίστικο τέλος πάντων. Ἐκεῖνο ποὺ χαρακτηρίζει περισσότερο ἕνα ρόλο — πέρα ἀπ' τὶς περροῦκες καὶ τὰ γένεια — εἶναι τὸ τέμπο τοῦ τύπου ποὺ ὑποθόμαστε ἔγραφα ἄλλοτε. Ὁ δημιουργικὸς ἠθοποιὸς πρέπει νὰ τὸ αἰσθάνεται αὐτὸ καὶ ποτὲ νὰ μὴν τὸ ξεχνάει. Καὶ τώρα ἡ κ. 'Ἀνδρεάδη. Αὐτὴ τὴ φορὰ ἤτανε θεαρτικὰ ἀληθινή, ἔπαιξε « ·ατρο». Ἑρμήνευ·ε συγκινημένα τὸ ρόλο της καὶ ἔδειξε τὸ ταλέντο της ποὺ ὡς τώρα πάντοτε τὸ θυσίαζε ἀθέοντας τὴν ἐκφρασή της σ' ἐξωτερικὰ σκέρτσα καὶ ντυσίματα καταζωτῶν τῆς μόδας. 'Ἦταν' ὁ σύμλος τῆς ποιοτάστασης. Ντύθηκε, πάθηκε, κινήθηκε ρυθμικά, μετρημένα ἁπλὰ καὶ χαραχτηριστικά. Ἀσοήκαμε τὴν κ α λ λ ι τ έ χ ν ι· α κ· εὐχόμαστε τέτοια νὰ μᾶς παρουσιάζεται πάντοτε στὸ ἑξῆς.

Καλοδουλεμένη ἡ μετάφραση τῆς κ. Μαίρης Κάρμα καὶ τὸ σκηνικὸ τοῦ κ. Βακαλὸ ἤσυχο καὶ μὲ χάρη, ἐκτὸς ἴσως τῆς τελευταίας εἰκόνας ποὺ παρουσιάζε, νομίζω, ἀπόιας ἀνομοιογένεια καὶ κάποιο ὑπόλο ἐφφέ.

ΣΩΚΡ. ΚΑΡΑΝΤΙΝΟΣ

Ὁ συνεργάτης μας κ. Γιάννης Βασιλᾶς ἑτοιμάζει μιὰν ὡραῖαν ἔκδοση γιὰ τὸ ἔργο τοῦ σύγχρονου Νοτιοαλβανοῦ γλύπτη Ἰβὰν Μέστροβιτς. Παραπάνω δημοσιεύουμε ἕνα χαρακτηριστικὸ ἔργο τοῦ ἐξαιρετικοῦ αὐτοῦ καλλιτέχνη, ποὺ ἔχει τὸν τίτλο: «ΣΚΕΨΗ».

Μιὰ ἐπίκαιρη ἔρευνα τῶν «Νεοελληνικῶν Γραμμάτων»

Η ΤΕΧΝΗ, Η ΔΙΑΝΟΗΣΗ ΚΑΙ Η ΕΠΟΧΗ-ΜΑΣ

Μιλοῦν οἱ Κ. Καρδαῖος, Κλέων Παράσχος, Ἔλλη Ἀλεξίου

Ὁ κ. ΚΑΡΘΑΙΟΣ λέει: 'Ἡ λογοτεχνία μας ἀναγκαστικὰ (εἴτε αὐτὸ μᾶς ἀρέσει, εἴτε δὲ μᾶς ἀρέσει) θὰ εἶναι: τέχνη εὐρωπαϊκή, καὶ ἀναγκαστικὰ — ἑνόσω εἶναι γνήσια τέχνη — θὰ εἶναι καὶ ἑλληνική...

Ὁ κ. ΠΑΡΑΣΧΟΣ : Εἶμαστε εὐρωπαῖοι· τὸ θέλουμε δὲν τὸ θέλουμε, μοῖρα μας εἶναι ἡ μοῖρα τῆς Εὐρώπης. Βρισκόμαστε, ὅμως, καὶ πολὺ κοντὰ στὴν 'Ἀνατολή, εἴμαστε ἕνας λαὸς μὲ δική του ἰδιομορφία, ὁ πολιτισμός μας δὲν τράβηξε τὸν ἴδιο δρόμο ποὺ τράβηξε ὁ εὐρωπαϊκός...

Η κ. ΑΛΕΞΙΟΥ: Μὲ τὸ νὰ πιστεύω τὴ λογοτεχνία ὡς λύτρωση, φαντάζομαι, πὼς τὰ καλύτερα ἐ·βλία θὰ μᾶς τὰ δώσουν οἱ λαοί, ποὺ θὰ ὑποφέρουν. Αὐτοὶ θὰ δώσουν τὰ πιὸ θαβιά, τὰ πιὸ πονεμένα, τὰ πιὸ συγκλονιστικὰ βιβλία.

Ἐξακολουθεῖ ἀνεξάντλητο τὸ ἐνδιαφέρου τῆς ἐρευνάς μας αὐτῆς, παρ' ὅλο ποὺ μπαίνουμε σήμερα στὴν ἕχτη ἑβδομάδα, ὕστερα μάλιστα ἀπὸ τὴν παρένθεση τῶν ἐκπροσώπων τοῦ θεάτρου καὶ τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν ποὺ εἴχαμε στὸ περασμένο φύλλο. Στὸ στερεότυπο ἐρώτημά μας — ποιὰ θὰ εἶναι ἡ ἐπίδρασή τῶν κοσμοϊστορικῶν γεγονότων τῆς ἐποχῆς μας ἀπάνω στὴν τέχνη καὶ στὴν ἐξέλιξη γενικὰ τοῦ πνεύματος — ἀπάντησαν, ὡς τώρα εἰ κ. κ. Γρ. Ξενόπουλος, Σωτήρης Σ.κίπης, Ἠλίας Βενέζης, Μιλτ. Μαλακάσης, Λέων Κουκούλας, Πέτρος Χάρης, Μιχ. Ἀργυρόπουλος, Ναπ. Λαπαθιώτης, Κώστας Οὐράνης, Ἰ. Μ. Παναγιωτόπουλος, Γεώργιος Θεοτοκᾶς, Μαρία Κοτοπούλη, Μιχ. Τόμπρος καὶ Δημ. Βιτσώρης.

Ο κ. ΚΑΡΘΑΙΟΣ

Εἶναι πασίγνωστη ἡ φωτεινὴ πνευματικὴ δράση τοῦ ἐκλεκτοῦ συνεργάτη μας κ. Κ. Καρθαίου. Ἀπὸ τοὺς πρωτοπόρους τοῦ γλωσσικοῦ ἀγῶνα στὸν τόπο μας, στυλοβάτης τοῦ «Νουμᾶ», ὁ ἐξαιρετικὸς ποιητὴς ἔχει δοθεῖ ὁλόψυχα, χρόνια τώρ.ι, σὲ ὡραίους πνευματικοὺς ἀγῶνες, ποὺ τὸν λεύκαναν δίχως νὰ τὸν λυγίσουνε οὔτε στιγμή. Ἀπεναντίας, ἡ ζωτικότητά του, ἡ θέρμη του, ἡ πίστη του εἶναι ἐκπληκτική. Ἀκούραστος πάντα, ἐξακολουθεῖ νὰ ἐργάζεται συστηματικά, χορίζοντας κάθε τόσο στὸ κοινὸ ποὺ τὸν περιβάλλει μὲ τὴν ἀμέριστην ἐκτίμησή του κι' ἀγάπη του, ὡραῖες ἀποδείξεις τῆς αἰσθαντικότητάς του καὶ τῆς σοφίας του. Τὰ ποιήματά του, ποὺ φέτος κυκλοφόρησε μιὰ νέα συλλογή τους, τὰ ἑβδομαδιαῖα «σημειώματα τοῦ Παρατηρητῆ», ποὺ μορφώνουν καὶ κατευθύνουν, ὅσους γράφουν, ἢ ἄλλη του πνευματικὴ παραγωγή τοῦ χαρίζουν ἐπάξια τὴν ἐκτίμηση τοῦ καθενὸς ποὺ παρακολουθεῖ τὰ πνευματικά μας πραγματα. Οἱ κίσεις του, ἐξ ἄλλου, γιὰ τὰ λογοτεχνικά μας ζητήματα, οἱ ἀπόψεις του γιὰ τὴν Τέχνη, εἶναι ἐπόμενο νὰ παρουσιάζουν ἐντελῶς ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον. Γι' αὐτὸ κίολας θεωροῦμε ὑποχρέωσή μας νὰ τὸν συναντήσουμε γιὰ τὴν ἔρευνα αὐτή. Ὁ ἐκλεκτὸς συνεργάτης μας, ἀκμαῖος καὶ ζωηρὸς πάντα, ὅταν πρόκειται πρὸ πάντων νὰ συζητήσει γιὰ τὰ προσφιλῆ του προβλήματα τῆς Τέχνης, μὲ δέχεται εὐγενικὰ ἕνα ἀπόγευμα σὲ σπίτι του καὶ προθυμοποιεῖται ν' ἀπαντήσει στὰ ἐρωτήματά μου.

—Τἰ ἐπίδραση θὰ ἔχουν τὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς μας πάνω στὴ λογοτεχνία μας;

—"Ἐμμεση, ἑνόσω αὐτὰ τὰ γεγονότα φτάνουν ἴσαμε ἐμᾶς μόνο μὲ τὸ ραδιόφωνο καὶ τὶς ἐφημερίδες καὶ μὲ τὶς οἰκονομικές τους συνέπειες. Οἱ καινούργιες συνθῆκες τῆς παγκόσμιας ζωῆς καὶ οἱ νέες ἰδέες ποὺ μπορεῖ νὰ γεννηθοῦν ἀπ' αὐτές, θὰ εἶναι φυσικὸ νὰ περάσουν καὶ στὴ δική μας λογοτεχνία. "Ὁμως εἶναι πρόωρο νὰ θέλει κανεὶς ἀπὸ τώρα νὰ σχηματίσει ὁριομένη γνώμη γιὰ τὴ μελλοντικὴ ἐξέλιξή της. Γιὰ τὴν ὥρα θὰ μποροῦσε νὰ πεῖ κανεὶς τοῦτο: "Ὅπως μέ·α σ' ἕνα χρονικὸ διάστημα μικρότερο ἀπὸ ἕνα τέταρτο τοῦ αἰώνα ἡ τέχνη τοῦ ἑξμονα·ιάσεις, γιὰ νὰ κουβεντιάσεις μαζί του μὲ κάποιαν ἄνεση, ὅπως, ἄλλωστε, ἀπαιτεῖ καὶ τὸ θέμα τῆς ἐρευνάς μας. Γι' αὐτὸ προτιμῶ νὰ τοῦ στεῖλω γραφτὲς τὶς ἐρωτήσεις μου, γιὰ νὰ τὸν διευκολύνω νὰ μοῦ ἀντοποδώσει μὲ τὸν ἴδιο τρόπο τὶς ἀπαντήσεις του. Τἰς παραθέτω αὐτούσιες:

—Τἰ ἐπίδραση θὰ ἔχει γενικὰ στὴ λογοτεχνία ὁ σημερινὸς πόλεμος;

—"Οτι θὰ ἔχει ἐπίδραση εἶναι ἀναμφισβήτητο, ἀλλοίμονο ἂν ἔνα τόσο τεράστιο γεγονός, ποὺ φέρνει τέτοιαν ἀναστάτωση στὶς ψυχὲς τῶν λαῶν, ἄφινε ἀνεπηρέαστη τὴ λογοτεχνία! Φυσικά, ὅμως, δὲ μποροῦμε νὰ προδιαγράψουμε τὸ μέγεθος καὶ τὸ εἶδος τῆς ἐπίδρασης. Αὐτὰ θὰ ἐξαρτηθοῦν, καθώς παρατήρησε καὶ ὁ Οὐράνης, ἀπὸ τὴν ἔκβαση τοῦ πολέμου. Ἂν νικήσουν τὰ ὁλοκληρωτικὰ κράτη, ἡ ἐπίδραση θὰ εἶναι πιὸ ἄμεση κι' δρατή, πιὸ μονότονη, ἂν ὄχι, τότε θὰ ἔχουμε πολὺ ἐ·πιδράσεις, ἀλλὰ πιὸ πολύμορφες, πιὸ ἐλαστικὲς, λιγώτερο ὁρατές.

—Δὲν μπορεῖτε νὰ ξεχωρίσετε κερίπου τὸ εἶδος αὐτῶν τῶν ἐπιδρόσεων;

—Νομίζω ὅτι ἕνα ἀπὸ τὰ κεντρικὰ προβλήματα τῆς σημερινῆς λογοτεχνίας, ἴσως τὸ πιὸ κεντρικό, εἶναι τὸ ἂν θὰ ἐξακολουθήσει ἢ ὄχι νὰ ἔχει τὸν ἐγωκεντρικὸ χαρακτῆρα ποὺ ἔχει (κατὰ πλειονότητα) τώρα. Ἡ ἐπίδραση γιὰ τὴν ὁποίαν μιλοῦμε, ἐκεῖ ἀπάνω θὰ παίξει. Ὁ 'Αντρὲ Ζὶντ ὅταν ἐδῶ καὶ πέντε - ἑξῆ χρόνια, ἔγρισε ἀπὸ τὸ συνέδριο τῶν διανοουμένων τῆς Μόσχας, καὶ πρὶν ἀκόμα τυπώσει τὶς γνωστές του «retouches», σὲ μιὰ ἐπιστολή του στὴ «Νέα Γαλλικὴ Ἐπιθεώρηση», τόνιζε ὅτι ὅποιες - πολιτικὲς ἢ κοινωνικὲς στροφὲς καὶ ἂν ἀκολουθήσει, δὲ μπορεῖ ἡ λογοτεχνία (καὶ ἡ τέχνη γενικά) νὰ πάψει νὰ εἶναι ἔκφραση ἀτόμων, ἀτομικῶν ψυχῶν. Πραγματικά, ἂν ἡ τέχνη πηγάζει κατ' ἐξοχὴν ἀπὸ ἐμπειρία προσωπική, εἶναι περισσότερο ἀπὸ κόθε τἰ ἄλλο, ἱ - σ τ ο ρ ί α ψ υ χ ἡ ς, θὰ ἔβρετε ἴσως σὲ κίνδυνο καὶ τὴν ἴδια τὴν ὑπαρξή της, ἂν ξεμάκραινε ἀπὸ τὴ βάση αὐτή. Μένοντας, ὅμως, ἀναγκαστικὰ ἀτομική δὲ σημαίνει ὅτι δὲν πρέπει νὰ καταβάλλει κόθε προσπάθεια γιὰ νὰ ἑανοιχτεῖ καὶ προς τὴ ζωὴ τῆς ὁμάδας. Αὐτὸ ἔγινε κιόλας, τὸ ἐπιχείρησαν ὁ Χοὺϊτμαν, ὁ Ζολά, ὁ Βερόαεν, μὲ λαμπρὰ, οἱ δυὸ πρῶτοι ἰδίως, ἀποτελέσματα, γίνεται· σὲ κάθε ἐποχὴ ὅπου ἀνθεῖ ἡ μεγάλη τέχνη. "Ὅσο πιὸ ἰσχυρὴ εἶναι μιὰ προσωπικότητα, τόσο εὐκολώτερα δέχεται μέσα της καὶ ἐκφράζει καὶ τὶς ἄλλες ψυχές. Στὶς τραγωδίες τοῦ Αἰσχύλου βρίσκουμε πρῶτ' ἀπ' ὅλα, βέβαια, τὸν ἴδιο τὸν Αἰσχύλο, σύγχρονα, ὅμως, καὶ ὅλη τὴ μυστική, τὴ διονυσιακὴ, τὴν ἀνιορθολογικὴ Ἑλλάδα τοῦ καιροῦ του, καὶ μέσα ἀπ' αὐτὴν καὶ τὸν ἄνθρωπο, σὲ μερικὰ ἀπὸ τὰ πιὸ βασικὰ καὶ αἰώνια προβλήματά του.

—Πῶς θλέπετε τὸ πρόθλημα αὐτὸ σχετικὰ μὲ τὴ δική μας λογοτεχνία;

—"Αν τώρα μεταφέρουμε τὸ ζήτημα στὴν Ἑλλάδα, νομίζω ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ριφκινδυνεύσουμε καμμιὰ πρόθλεψη. Κρίνοντας ἀπὸ ὅ,τι θλέπουμε σήμερα, μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ ἑλληνική λογοτεχνία συνεχίζει τὸ δρόμο της καὶ κάθε γενεὰ κομίζει·τὴν ἐπιφορά της. Ἀστόσο, τὸ πρόθλημα ποὺ παραπάνω θέσαμε γιὰ τὴν παγκόσμια λογοτεχνία εἶναι καὶ τῆς ἑλλ.ικῆς μας λογοτεχνίας πρόθλημα. Καὶ ἐν' ἄλλο ἀκόμα, ἴσως ἐέξισου βασικό: θὰ ἐκφράσουμε τροπὴ ἑλληνοκεντρική στὴ λογοτεχνία μας ἢ πιὸ ἀποφασιστικὰ εὐρωπαϊκ

ΕΡΣΚΙΝ ΚΩΛΝΤΓΟΥΕΛ

ΣΤΑ ΚΑΠΝΟΤΟΠΙΑ

ΜΕΤΑΦΡ. ΤΟΥ κ. Ν. ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ :

Στην περιφέρεια της 'Ψηλάντα, στις 'Ινωμένες Πολιτείες, οι αγρότες περνούνε καιροὺς πείνας. Μὴ ἔχοντας οὔτε ἕνα ἐργαλεῖο, οὔτε ἕνα ζῶο, οὔτε ἕνα σπίτι, δὲ μποροῦνε νὰ καλλιεργήσουνε τὰ χωράφια τους κι' ἔχουνε ἀνοιξεῖ σὲ μιὰ μισοβαρβαρική περιοχή, ποὺ γεννᾶ μέσα τους ἔνστικτα κακά. Ἡ Ἐπιτροπὴ ὑποφέρει ἡ οἰκογένεια τοῦ Λέστερ. Μιὰ μέρα ὁ γαμπρὸς τοῦ πεθαίνει. ὁ Λόου Μπένσεθ, παρτὶ ἀπ' τὸ σπίτι τῶν πεθερικῶν του μ' ἕνα σακκολὶ γογγύλια στὴν πλάτη του. Ὁ Μπένσεθ εἶναι ὁ μόνος ἀπὸ τὸ σόι τῶν Λέστερ ποὺ δουλεύει σὲ μιὰ καταδουλοπρέπεια. Βρῆκε τὰ γογγύλια κάνοντας ἕνα μεγάλο ἔρημο στὸ φυλλωρ. Στὸ σπίτι σταμάτησε ὁ Λόου γιὰ νὰ παρηγορεθεῖ στὸν πόνεσό του ὅτι ἡ κόρη του τελειωτικὰ καὶ γνωστικὰ τοῦ Λόου, ἡ Ἤβρ, δὲ δέχεται μὲ κανένα τρόπο νὰ φορεῖ ἀπέναντί του ὅπως ἔλεγε οἱ γυναίκες τοῦ κόσμου στοὺς ἄντρες τους: τὸν ἀποκαλεῖ. Ἀλλὰ ὁ Ζῆτερ Λέστερ, ποὺ τὸ σπουμάχι του δέρνει ἀνέπαυστα πάντα, ἔχει τὸ νοῦ του σὰ λαχταριστὰ γογγύλια τοῦ γαμπροῦ του. Κι' σὲ μιὰ στιγμὴ ποὺ ὁ Λόου κεῖ μιὰ ἄλλη κόρη τοῦ Ζῆτερ Λέστερ, ἡ Ἔλλι-Μαῖη, μιὰ κακομοιρασμένη νεκρομανής, εἴχανε ἀγκιαστεῖ σὰ ἐξωτικὴ κιτρινέλια, ὁ Ζῆτερ ἀρπάζει τὰ γογγύλια τοῦ Λόου.

6.

—Δός μου κι' ἄλλα γογγύλια, εἶπε ὁ Ντιούντ. Μὴν προσπαθεῖς νὰ τὰ κρατήσεις ὅλα γιὰ λογαριασμό σου, λέγοντάς μου τέτοιες βλακεῖες. Αὐτὸ δὲν ὠφελεῖ σὲ τίποτε. Δὲ θ' ἀφήσω νὰ πιαστῶ κορόϊδο αὐτῆ τὴ φορά.

—Ἔχεις πέντε, ἔτσι; εἶπε ὁ Ζῆτερ, μετρῶντας τὰ γογγύλια ποὺ τοῦ εἶχαν μείνει στὴν τσέπη. Δὲν ἔχεις ἀνάγκη ἀπὸ ἄλλα.

Ὁ Ντιούντ ἔχωσε τὸ χέρι του στὴν τσέπη τοῦ σακκακιοῦ τοῦ πατέρα του ποὺ εἶταν πιὸ κοντινή, κι' ἄρπαξε ὅσα γογγύλια μποροῦσε νὰ κρατήσει. Ὁ Ζῆτερ θέλησε νὰ τὸν ἐμποδίσει, ἀλλὰ δὲν εἶταν τόσο δυνατός καὶ δὲν ἔκαμε τίποτε.

—Δὲ θὰ πάρεις ἄλλα πιά, εἶπε. Κρατῶ αὐτὰ ποὺ μένουν, γιὰ νὰ τὰ δώσω στὴν Ἄντα καὶ στὴν Ἔλλι-Μαῖη. Θὰ πεινοῦν κι' αὐτές, ὅπως κι' ἐγώ. Καὶ θὰ μὲ περιμένουν. Ἀλλήθεια, ἔφυγες ἀ Λόου;

—Εἶναι πολλὴ ὥρα ἀπὸ τότε ποὺ φυγε γιὰ τὴν καρβουναποθήκη, ἀπάντησε ὁ Ντιούντ.

Τράθηξαν κατὰ τὸ σπίτι, περνῶντας μέσα ἀπὸ τὰ σκοίνα. Πολὺ πρὶν φτάσουνε στὸ δρόμο, μπόρεσαν νὰ δοῦν τὴν Ἄντα καὶ τὴν Ἔλλι-Μαῖη ποὺ τοὺς περίμεναν στὴν αὐλή. Ἡ γριὰ ἡ θάβα, μὴ τολμώντας νὰ πάει πιὸ μπροστά, εἶχε κάτσει ἀνακούρκουδα στὸ κατῶφλι.

—Μοῦ φαίνεται πὼς οἱ γυναῖκες πεινᾶνε κι' οὐτές, εἶπε ὁ Ντιούντ. Ἡ κακιὰ τὴς Ἔλλι-Μαῖη γουργοῦριζε ὅλη τὴ νύχτα. Κι' ὅταν τὸ πρωΐ ξανάρησε, μὲ ξύπνησε.

Ἡ Ἔλλι-Μαῖη κ' ἡ Ἄντα ἔκαναν στὰ σκαλοπάτια. ὅταν εἶδανε τὸν Ντιούντ καὶ τὸν Ζῆτερ. Τοὺς περίμεναν ὁμοιοκτικά, καθὼς ἐκεῖνοι ἀνοιγαν δρόμο μέσα στὰ σκοίνα. Κι' ὅταν ζύγωσαν, ἡ Ἄντα πῆγε νὰ κάτσει πάνω σ' ἕνα σκαλὶ λίγο πιὸ ψηλά. Ἡ γριὰ ἡ θάβα καθόταν στὸ κατῶφλι, ἀρπαγμένη μὲ τὰ δυὸ τὴς χέρια ἀπὸ τοὺς παραστάτες τῆς πόρτας. Κανένας δὲν πεινοῦσε ὅπως αὐτή.

Εἶταν ἀκόμα καὶ μιὰ ἄλλη γυναῖκα κάτω ἀπὸ τὸ χαγιάτι. Ἐκείνη κουνιότανε πάνω σὲ μιὰ κουνιστὴ καρέκλα, ψιθύλοντας ὅσο μποροῦσε δυνατὰ ἕνα θρησκευτικὸ τραγούδι. Κέβε φορὰ ποὺ ἔφτανε στὴν πιὸ ψηλὴ νότα. ποὺ μποροῦσε νὰ βγάλει, κρατοῦσε τὴ φωνή της, ὡσότου νὰ σκάσει. Ὕστερα ξανάρχιζε.

Μ' ἕνα πήδημα, ὁ Ζῆτερ, πέρασε τὸ χαντάκι καὶ μπῆκε στὴν αὐλή, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸν Ντιούντ. Μόλις εἶδε τὴ γυναῖκα στὴν κουνιστὴ καρέκλα, τὸ μοῦτρο του ἔγινε χαρούμενο. Καὶ στὴ διασούνη του, κόντευε νὰ πέσει.

—Ἄς εἶναι δοξασμένος ὁ Κύριος, φώναξε βλέποντας τὴν Μπέσαι Ρέϊς καθισμένη κάτω ἀπὸ τὸ χαγιάτι. Εἶμουνα σίγουρος πὼς ὁ Θεὸς θὰ μοῦστελνε τὸν ἄγγελό Του γιὰ νὰ μὲ καθαρίσει ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματά μου. Οὔτε κουβέντα, ἀδελφὴ Μπέσαι, ὁ Κύριος ξέρει τὶς ἀνάγκες μου. Θέλει ν' ἀφίσω τὴ ζωή τῆς ἁμαρτίας, ψέματα;

Ἡ Ἄντα καὶ ἡ Ἔλλι-Μαῖη τραβοῦσαν ἀπελπισμένα τὶς τσέπες τοῦ Ζῆτερ, γιὰ νὰ βγάλουν τὰ λίγα γογγύλια ποὺ ἀπόμειναν. Ὁ Ζῆτερ ἔριξε τρία ἀπ' τὰ πιὸ μικρὰ κάτω ἀπὸ τὸ χαγιάτι πρὸς τὸ μέρος τῆς πόρτας. Ἡ γριὰ ἡ θάβα ἔπεσε στὰ γόνατα τἄριξε μὲ λαχτάρα πάνω στὸ στήθος της κ' ὕστερα μὲ μιὰ βουβὴ φωνὴ ἀνάσα τὰ ἔσφιξε μὲ λαχτάρα πάνω στὸ στῆθος της κ' ὕστερα μὲ μιὰ φτερούσουν. Ὄχι κάνει εἶναι ἀρκετὰ καλὸ γιὰ μένα. Καὶ γιὰ σᾶς ἀκόμα, ψέματα;

Ἡ ἀδελφὴ Μπέσαι χάριζε στὸ Ζῆτερ καὶ στὴ φαμίλια του χαμόγελα γεμάτα εὐτυχία. Εἶτανε πάντα ἐὐχαριστημένη σὰν μποροῦσε νὰ προσευχηθεῖ γιὰ κάποιον ἁμαρτωλὸ καὶ νὰ τόνε σώσει ἀπὸ τὰ νύχια τοῦ ἀδελφοῦ Ράϊς τὴν ἡμέρα ποὺ ἀδελφὸς Ράϊς ἀρπαξε ἀπὸ τὸ ἀνάγκη ἀπὸ προσευχές καὶ τὶς ἐπιθυμούσανε. Εἶτανε τριανταπέντε ὡς σαράντα χρόνων κ' ἀν ἔβγαζες ἀπ' τὴ μέση τὴ μάντη της. Ἡ Μπέσαι εἶτανε πιὸ καλὴ ἀπ' τὶς περισσότερες γυναῖκες τοῦ τόπου.

Ἡ μάντη τῆς Μπέσαι δὲν εἶχε κατορθώσει ν' ἀναπτυχθεῖ κανονικα. Δὲν εἶχε κόκκαλο καὶ, φυσικά, οὔτε κρέας. Τὰ ρουθούνια της εἶτανε ὁλάνοιχτα κ' ὁ Ντιούντ εἶχε πεῖ μιὰ μέρα, πὼς σὰν κοίταζε τὴ μύτη τῆς νόμιζε πὼς κοίταζε μέσα σ' ἕνα δίκαννο τουφέκι. Ἡ Μπέσαι εἶτανε πολὺ μυγιάγγιχτη σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα καὶ πάντα τῆς πάσχιζε νὰ ἐμπιδίζει τοὺς ἀνθρώπους νὰ τὴν κοιτοῦνε καὶ νὰ σχολιάζουν ὅ,τι ἔβλεπαν. Ἡ Ἄντα εἶχε ἤδη μιλήσει στὴν Μπέσαι γιὰ τὰ γογγύλια ποὺ ὁ Ζῆτερ εἶχε κλέψει ἀπὸ τὸ Λόου. Ἡ Μπέσαι εἶχε ρθεῖ. Ἔτοιμη νὰ προσευχηθεῖ γιὰ ὅλες γενικὰ τὶς ἁμαρτίες τοῦ Ζῆτερ, ἀλλὰ εἶτανε πολὺ εὐχαριστημένη ποὺ θὰ εἶχε ἕνα ἰδιαίτερο ἁμάρτημα, στὸ ὁποῖο νὰ στηρίζει τὴν προσευχή της. Οἱ προσευχὲς σᾶς ἔκαναν πάντα πιὸ πολὺ καλό, ἔλεγε, ὅταν εἴχατε κἀμει κἀποια πράξη ποὺ σᾶς ἔφερνε ντροπή.

Καὶ ἄρχισε τὴν προσευχή τῆς σὰν ἔφαγε τὰ γογγύλια ποὺ ὁ Ζῆτερ τῆς εἶχε δώσει.

—"Ηθελα νἀναι ἐδῶ κι' ὁ Λόου, γιὰ νὰ μπορέσω νὰ τοῦ ζητήσω συχώρεση, εἶπε ὁ Ζῆτερ. Νομίζω πὼς πρέπει νὰ κατέβω αὔριο πρωΐ-πρωΐ σπίτι του γιὰ νὰ τοῦ πῶ πόσο λυπᾶμαι. Ἐλπίζω πὼς δὲ θἄναι τόσο θυμωμένος, ὥστε νὰ μὲ ὀποδεχτεῖ μὲ ματσουκιές. "Ἐχει ἕνα καταραμένο χαραχτῆρα, ὅταν θυμώνει γιὰ τὸ τίποτε.

—"Ας κάνουμε μιὰ μικρὴ προσευχή, εἶπεν ἡ Μπέσαι, κατοφροχθίζοντας τὸ τελευταῖο τῆς γογγύλι.

—"Ας εἶναι δοξασμένος ὁ Καλὸς Θεός, εἶπεν ὁ Ζῆτερ. Βέβαια. εἶμαι εὐχαριστημένος ποὺ ἤρθατε, ἀδερφὴ Μπέσαι, γιατὶ ποτὲ δὲν ἔξερα τόσα ἀνάγκη ἀπὸ προσευχές. "Εκοψα μιὰ κακὴ πράξη σήμερα. Ὁ Κύριος δὲ νοιάζεται γιὰ κείνους ποὺ κλέβουνε. Δὲν ξέρω ποιὸς μπόρεσε νὰ μὲ κάνει τόσον κακό. — Μοῦ φαίνεται πὼς ἄλλη μιὰ φορὰ ὁ γερο-διάολος ξαναγύρισε καὶ μὲ κυρίεψε.

"Ολοι γονάτισαν παρεχτὸς ἀπὸ τὴν Ἔλλι-Μαῖη καὶ τὸν Ντιούντ. Ἐκεῖνοι εἶτανε καθισμένοι στὰ σκαλιὰ κ' ἔτρωγαν κοιτάζοντας τὸ τί γινόταν.

— Ξέρετε, εἶπεν ἡ Μπέσαι, εἶναι μερικοὶ ἄνθρωποι ποὺ δὲν τοὺς ἀρέσει νὰ γονατίζουν καὶ νὰ προσευχονται στὸ ὕψοπθρο. Δὲ θέλουνε νὰ προσεύχονται γι' αὐτοὺς κάτω ἀπὸ τὸ χαγιάτι τους εἴτε μέσα στὴν αὐλή τους. Λένε: «Ἀδερφὴ Μπέσαι, θὰ μποροῦσαμε νὰ μποῦμε μέσα σὲ σπίτι, ἀντὶ νὰ μείνουμε ἔξω στὰ κρύα ὅλου τοῦ κόσμου; Τὸ ἴδιο θ' ἀξίζαν οἱ προσευχές». Καὶ ξέρετε τὶ τοὺς ἀπαντῶ; Τοὺς λέω: «Παρατηλὸ ἀγαπητοί μου ἀδερφοί, παρατηλὸ ἀγαπητές μου ἀδερφές, ἐγὼ δὲ ντρέπομαι καθόλου νὰ προσεύχομαι προστὰ σ' ὅλον τὸν κόσμο. Θέλω, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ποὺ περνοῦν στὸ δρόμο νὰ δοῦν ὅτι βρίσκομαι σὲ καλὲς σχέσεις μὲ τὸ Θεό. Δὲ ντρέπομαι καθόλου νὰ μὲ βλέπουν οἱ ἄνθρωποι νὰ προσεύχομαι». "Ετσι ὑπερασπίζω τὸ Θεό. Γονατίζω κ' ἀρχίζω νὰ προσεύχομαι κατοφροχθίζοντας τὸ μεγαλόβρυχο, ὅσο δυνατὰ προσεύχομαι μέσα σ' ἕνα σκολειό εἴτε σὲ μιὰ συγκέντρωση στὸ ὕπαιθρο. Κι' ὀβτε ντρέπουμαι νὰ κηρύξω τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ κάτω ἀπόνα χαγιάτι εἴτε μέσα σὲ μιὰν αὐλή. Ὁ διάβολος πανς σπρώχνει πάντα τοὺς ἀνθρώπους νὰ κρύβουνται μέσα στὰ σπίτια.

—"Ας εἶναι δοξασμένος ὁ Καλὸς Θεός! εἶπεν ὁ Ζῆτερ.

—"Ας ἀρχίσουμε, εἶπεν ἡ Μπέσαι.

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ).

Ἡ ἠθοποιὸς Βίντι Φίλιππς στὸ ρόλο τῆς ἀδελφῆς Μπέσαι.

"Οχι μόνο τὰ ἀτομικά, τὰ στενὰ ὀποκείμενικα, μὰ τὰ παντὸς εἴδους π. χ. τὸ δρᾶμα μιᾶς πατρίδας εἶναι ἀτομικὸ καὶ συγχρόνως γενικό. "Εχει πολλὰ τέτοια δρᾶματα ἡ ζωή. Μὲ τὸ νὰ τὴν πιστεύω τὴ λογοτεχνία ὡς λύτρωση, φαντάζομαι, πὼς τὰ καλύτερα βιβλία τὰ μᾶς τὰ δώσουν οἱ λαοί, ποὺ θὰ ὀτοφέρουν. Αὐτοὶ θὰ δώσουν τὰ πιὸ βαθιά, τὰ πιὸ πολυμένα, τὰ πιὸ συγκλονιστικὰ βιβλία.

—Κι' ὅμως κανόνας θεωρεῖται, τὸ ὅτι ἡ Τέχνη ἀκμάζει λαμπρὴ στὶς ἐποχὲς ποὺ ἀκμάζουν...

—Τὸ λέει ὁ κανόνας. Καὶ οἱ «σοφοὶ» πάλι λένε, καὶ ἡ «Ἱστορία» λέει : «ἀδιάφορο ποιὸς θὰ ἐπικρατήσει, θὰ ἐπιβληθεῖ ὁ ἀνώτερος διανοητικά». Μὰ ἐγὼ μήτε «κανόνας» εἶμαι, μήτε «σοφὸς», μήτε «Ἱστορία» δὲν εἶμαι τίποτα· λέω μιὰ γνώμη...

—Καὶ μεῖς τὴ γνώμη σας θέλουμε...

—Λοιπὸν οἱ πλαστικὲς τέχνες, οἱ εἰκαστικές, ὁ χορός, μπορεῖ νὰ τονώνονται σὲ περιβάλλον θριάμβου, μὰ ἡ λογοτεχνία εἶναι ἡ τέχνη ποὺ γιὰ νὰ λειτουργήσει ἀπαιτεῖ συναισθηματικὸ ἀπόθεμα, καὶ ἡ χαρὰ δὲν τὸ παρέχει· δὲν ξέρω π. χ. κανένα ἄξιο λόγου μυθιστόρημα, ποὺ νὰ τὸ γέννησε ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς, ἐνῶ, ἐξ ἀντιθέτου θὰ μποροῦσε νὰ ἀριθμήσω πλῆθος ἀριστουργήματα καὶ ἀναφέροντάς τα, νὰ πέω ἐκ παραλλήλου καὶ τοὺς καημοὺς, ποὺ τὰ γέννησαν π. χ. «Ἄθλιοι» — ἀντίδραση στὴν ἀνισότητα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, «Ἄννα Κἀρένινα» — συναισθηματικὴ ἀστάθεια, «Οὐδὲν νεώτερον ἀπὸ τὸ δυτικὸ μέτωπο» — τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου κ.λπ., κ.λπ. Κι' ὁ Αἰσχύλος, ποὺ πολέμησε ὁ ἴδιος στοὺς περσικοὺς πολέμους, τὴν τραγωδία του τοὺς «Πέρσες» τὴν ἔμπνευστη κε ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ θρίαμβο, παρὰ ἀπὸ τὸ περσικὸ δρᾶμα. Μέσα ἀπὸ τὸν πόνο τῶν Περσῶν ἔδωσε τὴν ἑλληνική χαρά... Κἄθε δυστυχία γεννᾶ ἀντίδραση, κ' ἡ ἀντίδραση ἐεσπᾶ καὶ στὰ βιβλία. Τώρα εἶναι ἄλλη ὁπόθεση, πόσα ἀπ' ὅλα αὐτὰ τὰ βιβλία θὰ ἐοῦνε τὸ φῶς.

— "Ωστε μ' ἄλλα λόγια πρέπει νὰ πονέσουμε, γιὰ νὰ γράψουμε;

— Ναί! Ἡ νὰ νοιώσουμε ἀπ' εὐθείας, ἢ νὰ νοιώσουμε τὸν ξένο πόνο σὰ δικό μας.

— Καὶ τότε πῶς σήμερα ἡ Ἀμερικὴ κρατεῖ τὰ σκῆπτρα στὴν παγκόσμια διανόηση, ἀφοῦ δὲν γνώρισε τὰ δικά μας δάσανα;

— Μὰ μήπως μόνο ὁ πόλεμος εἶναι; Τὸ εἴπαμε καὶ πρωτήτερα. Γνώρισε ὅμως τόσο καλὰ τ' ἄλλα δράματα τῆς καθημερινῆς κοινωνικῆς ζωῆς! Αὐτὰ ἄλλωστε καὶ δίδει... Νὰ μοῦ πεῖτε, πῶς, ποὶ τοποθετῶ τὴ σάτυρα, ἢ τ' ἄλλα βιβλία, τύπου, «Ἰδιοκτήτη», ποὺ δίνουνε ἔκτυπη τὴν εἰκόνα μιᾶς τάξης, ἢ ποὺ δίνου ἕνα τύπους; Αἴ! αὐτὰ εἶναι ἀριστουργήματα, ποὺ τὰ δημιουργεῖ ὁ κόσμος, καὶ ἡ γνώση τῆς τεχνικῆς. Εἶναι βιβλία ποὺ μιλοῦνε, ποὺ ἀποτείνουνται στὸ πνεῦμα, ὄχι στὸ συναίσθημα, στὴν ἰδέα δηλαδὴ τὴ δύναμη ποὺ τὰ γέννησε. Τὰ βιβλία ὅμως αὐτοῦ τοῦ τύπου δὲν ταιριάζουνε στὸ κλίμα μου Ἀγαπῶ τὰ βιβλία, ποὺ τὰ γέννησε ἕνας καημός, καὶ ποὺ διαβάζοντάς τα πάλλεσαι ἀπὸ συγκίνηση. Ποῦ ξεκουράζεσαι, ἀνακουφίζεσαι γιατὶ ἕνας συνάνθρωπός σου πῆρε τὸν πόνο σου, καὶ σοῦ τὸν διαπόμισε καλλιτεχνικά...

— Τί ἐπιμένετε! Θὰ τυπώσετε τίποτα τὸ χειμῶνα;

— Νὰ μὴ μιλήσουμε γι' αὐτά...

"Αμα φτάνει ἡ ὁμιλία στὰ δικά μας, θυιοῦσαι μιὰ τρελλὴ στὸν τόπο μου, στὴν Κρήτη. Τὴν εἶχαν κλεισμένη σὲ μιὰ κάμαρα, ποὺ εἶχε παράθυρο στὸ δρόμο. Ὀλημερὶς καθόταν κειδά, κι' ἔβλεπε τοὺς περαστικούς. "Αμα περνοῦσαν τίποτα μεγαλοκυρίες μὲ καδένες, μὲ φτερά, μὲ μετοξωτά, ἀνοιγε τὸ παράθυρο καὶ νἀρχιζε βωνατά: «Περνοῦνε οἱ προύχοντες τοῦ χωρίου(!)» κι' ἄλλαζε κατὰ τὴ φωνή της, γιὰ πιότερη εἰρωνεία, καὶ ὀστερα ἐεκαρδιζόταν φωναχτά: 'Εμεῖς τὰ εἴχαστε: Δὲν εἴμαστε «προύχοντες τοῦ χωρίου»; Καὶ κάτι λιγώτερο...

«Προύχοντες τοῦ χωρίου», λοιπόν; Τὶ νὰ κάνουμε, ἄς δεχτοῦμε κ' αὐτὸν τὸν χαρακτηρισμό, μέσα στοὺς τόσους ἄλλους ποὺ ἔχουν προηγηθεῖ! Αὐτὸς ἐδῶ, τοὐλάχιστον, εἶναι τόσο πετυχεμένος...

Μ.

Η ΘΑΛΑΣΣΑ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΜΑΣ

ΤΟΥ κ. ΓΙΑΝΝΗ ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗ

Δυὸ ἐπίκαιρα ἄρθρα τοῦ κ. Πέτσου Χάρη στὴν «Καθημερινὴ» τῆς 22ας καὶ 29ης Ἰουλίου μὲ θέμα τὴ θάλασσα, μὲ κάνουν νὰ θυμηθῶ ὅλες ἐκεῖνες τὶς συζητήσεις ποὺ ἔγιναν κατὰ καιροὺς γύρω ἀπ' αὐτὸ τὸ ζήτημα καθὼς καὶ τὰ συνθήματα ποὺ ρίχτηκαν γιὰ νὰ ζυγώσει ὁ "Ελληνας τὴ θάλασσα, νὰ τὴν ἀγαπήσει, νὰ τὴν κλείσει στὴν ψυχή του καὶ νὰ τὴν ἐκφράσει μὲ τὴν τέχνη του. Εἶναι ντροπή, σοῦ λέγανε, ἕνας λαὸς θαλασσινὸς νὰ μὴν ξέρει ἀπὸ θάλασσα, ἕνας λαὸς θαλασσινὸς νὰ μὴν ἔχει θαλασσινὴ λογοτεχνία. Ἀφήνω στὴ μπάντα τὸ γεγονὸς πὼς δὲ φτάνει νὰ περιδρέχεται ἕνας λαὸς ἀπὸ θάλασσα γιὰ νἀναι «θαλασσινός» ἢ θαλασσογράφος, γιατὶ εἶναι γνωστὸ πὼς ἡ ζωὴ καὶ ἡ τέχνη δὲν κάνουν πάντα παρέα μὲ τὴ γεωγραφία. Ἡ τέχνη μάλιστα ἔχει μιὰ δικιά της γεωγραφία, ποὺ κατοπλήσυει γιὰ τὴν ἀλήθεια τῆς ὅπως καταπλήσσουν τὸ «Ἀχιπέλαγος» τοῦ Χαίλντερλιν καὶ τὸ «Μεθυσμένο καράβι» τοῦ Ρεμπω, δυὸ ἀπ' τὰ καλλίτερα «θαλασσινά» ποιήματα τῆς παγκόσμιας λογοτεχνίας, ποὺ γράφτηκαν πρὶν ἀκόμα οἱ ποιητὲς τους γνωρίσουν ἀπὸ κοντὰ τὴ θάλασσα. Τίποτε τὸ παράδοξο ἢ τὸ ἀπίθανο δὲν ἔχει τοῦτο τὸ γεγονός. "Οταν σκεφτεῖ κανείς πὼς ὁ ποιητὴς εἶναι ἕνας ὁραματιστής, πὼς ἡ γνώση του ἢ καλλίτερα ἡ σοφία του ἀναβρύζει ἀπὸ ἕνα ἐσωτερικὰ πηγαῖο καὶ ἀπωκαλυπτικὸ ...ἔμμα, θὰ καταλάβει πὼς ὁ Ὁμηρος, λόγου χάρη, γνωρίζει τόσο καλὰ τὴ θάλασσα καὶ τὴν περιγράφει ὅσο κανένας ἄλλος ἐνῶ ἦταν τυφλός. Τὸ σύμβολο αὐτὸ μᾶς μαθαίνει νὰ κάνουμε διάκριση ἀνάμεσα στὴν ποιητικὴ γνώση (σοφία) καὶ στὴν ἐπιστημονική, γιατὶ ἡ πρώτη εἶναι ποιότητα, ἐνῶ ἡ ἄλλη εἶναι ποσότητα. Τὸ συμπέρασμα λοιπὸν εἶναι πὼς μήτε ἀπὸ λαοὺς βουκολικοὺς μπορεῖ νὰ βγεῖ βουκολικὴ ποίηση μήτε ἀπὸ λαοὺς θαλασσινοὺς θαλασσινὴ τέτοια ἀτιανὲ δὲν ὑπάρχει ὁ ποιητής. Κάποτε μάλιστα συμβαίνει αὐτὸ ποὺ εἶπε παραπάνω, ἀπὸ στεριανοὺς νὰ βγαίνει θαλασσινὴ ποίηση καὶ ἀπὸ θαλασσινοὺς στεριανή. Αὐτὲς εἶναι οἱ «ἀναποδιὲς» στὴν τέχνη, αὐτὸ εἶναι τὸ μυστήριό της. Ἡ δεύτερη, λοιπόν, περίπτωση εἶναι χωρὶς ἄλλο ἡ δικιά μας. Μιὰ γώρα ποὺ τὴ δέρνει ὁλοῦθε ὁ γιαλός, δὲν ξέρει τί γεύση ἔχει τοῦτος ἐδῶ.

Θυμᾶμαι πὼς ὁ Βλαχογιάννης γιὰ νὰ ὑποστηρίξει τὸ ἀντίθετο ἐδημοσίευε στὴ «Νέα Ἑστία» τῆς περασμένης χρονιᾶς μιὰ σειρὰ ναυτικὰ δημοτικὰ τραγούδια πὼς πολιότερα ὁ Στέφανος Δάφνης ἔγραφε στὰ «Νεοελληνικὰ Γράμματα» ἕνα καλὸ ἀρθράκι μὲ τίτλο «ἡ θάλασσα στὰ δημοτικὰ μας τραγούδια», πὼς ὁ Νικόλαος ὁ Πορτοῦτης, θαλασσινὸς αὐτός, ἔκανε καὶ κάνει ἀγώνα γιὰ τὴ θάλασσα καὶ ἄλλοι καὶ ἄλλοι... Ξέρω ἀκόμα πὼς ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Παπαδιαμάντη καὶ τὸν Καρκαβίτσα καὶ ἄλλοι ἀπὸ παλιοὺς τραγουδιοὺ καὶ θὰ δώσει μετουσιωμένο τὸ λυρικὸ ποίημα τοῦ γιαλοῦ.

Στὶς ξένες λογοτεχνίες, τόσο στὸν πεζὸ ὅσο καὶ στὸν ποιητικὸ λόγο, ὑπάρχουν ὅπως εἶναι γνωστό, μεγάλες καὶ γερὲς θαλασσογραφικὲς σελίδες. Μὰ οἱ πιὸ παράδοξες ἀλλὰ καὶ οἱ πιὸ οὐσιαστικὲς εἶναι ἐκεῖνες ποὺ γράφηκαν ἀπὸ ποιητὲς ποὺ δὲν εἶδαν ἢ κἄμαν τὴ θάλασσα, ὅπως ὁ Ρεμπὼ καὶ ὁ Χαίλντερλιν ποὺ ἀνέφερα στὴν ἀρχή. Οἱ δυὸ αὐτοὶ δοαματιστὲς ἀν καὶ δὲν εἶχαν γνωρίσει τὴ θάλασσα ἀπὸ κοντά, ὅμως τὴ ζοῦσαν μέσα τους, ζοῦσαν τὸ μυστήριό της, τὸ πρωταρχικό της στοιχεῖο, τὴν οὐσία της, ζοῦσαν τὴν ἀλμύρα τοῦ γιαλοῦ (la salinité de la mer), τὸ νόημά της.

Καὶ μιὰ καὶ ζυγώσαμε αὐτὸ τὸ στοιχεῖο γιὰ τὸ ὁποῖο ἄλλωστε καὶ ἀσιερώνουμε τοῦτη τὴ μελέτη, ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ νὰ παραθέσ ' ἐδῶ λίγες γραμμὲς ἀπὸ ἕνα ἄρθρακι μοῦ μὲ τὸν τίτλο «Νύχτα στὴ θάλασσα», ποὺ δημοσιεύθηκε τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1933, σὲ μιὰ ἐφημερίδα τῆς Κρήτης. Πολλὰ ἀ' ἔδω γράφω ἐκεῖ θὰ μποροῦσα νὰ τὰ στοχαστῶ καὶ σήμερα χωρὶς ν' ἀλλάξω οὔτε μιὰ γραμμή. Θυμᾶμαι πὼς τὸν καιρὸ ἐκεῖνο εἶχα ξανα-«ὅλο τὸ κατάμερον» ἐκεῖνο ἦτον ἰδικόν μου ἔλεγε» — ἀνάμεσα στὴν Πλατάνια. στὸ Μεγάλο Γιαλὸ καὶ στὸ Κλῆμα ἢ ἀν ὁ Καρκαβίτσας θὰ ἔγραφε τοὺς «Σφουγγαράδες» ἂν δὲν ζύγωνε ἀπὸ κοντὰ τοὺς «ἀνθρώπους τοῦ πάτου». Ἐδῶ ἡ γνώση καὶ σὰν γραμμὴ καὶ σὰν χρῶμα καὶ σὰν λεπτομέρεια, ἔχει νὰ κάνει, μονάχα πὼς ὅλ' αὐτὰ ὁ ποιητὴς ἢ ὁ πεζογράφος τὰ μετουσιώνει σὲ ποιότητα.

Ἡ μελέτη μου τοῦτη καθὼς φαίνεται δὲν ἔχει σκοπὸ ν' ἀσχοληθεῖ μὲ τὸ γραμματολογικὸ μέρος τοῦ ζητήματος.

Πόσους καὶ ποιοὺς θαλασσογράφους ἔχουμε καὶ τί λογῆς εἶναι ἡ τέχνη τους; Δὲν εἶναι τὴς στιγμῆς νὰ τὸ ποῦμε, ὅταν μάλιστα, ἔχουμε τόση φτώχεια ἀπ' αὐτὴ τὴν πλευρά. "Οταν ἀκόμα καὶ τὸ γνήσιο ναυτικὸ δημοτικὸ μας τραγούδι εἶναι λιγοστό, γιατὶ τὸ περισσότερο εἶναι παραλλαγμένο καὶ ἀπὸ δεύτερο χέρι, τί νὰ ποῦμε γιὰ μιὰ λογοτεχνία τῆς θάλασσας; "Ετσι θὰ περιοριστῶ μονάχα στὸ οὐσιαστικὸ μέρος δηλαδὴ στὸ στοιχεῖο τῆς θάλασσας σὰν «στοιχεῖο ποιήσεως».

Τὸ θέμα τοῦτο θὰ μποροῦσε νὰ εἶχε πάρει κάποιο βάθος καὶ ἔκταση. "Ὅμως περάσαμε κ' ἐκεῖ δῶ χωρὶς νὰ βρεξουμε τὰ πόδια μας, λές καὶ φοβηθήκαμε τὴ φωνὴ τῶν Σειρήνων. Διαπιστώνουμε λοιπὸν γιὰ τὴν ὥρα πὼς ἐξὸν ἀπὸ τὴ ναυτικὴ δημοτικὴ μας ποίηση, λιγοστὴ κ' αὐτὴ καὶ μετρημένη, ἄλλη δὲν ἔχουμε ἀν ἐξαιρέσουμε φυσικὰ τοὺς παλιοὺς ἠθογράφους θαλασσογράφους, ποὺ ἀπ' αὐτοὺς ἐξεχωρίζει ὁ Παπαδιαμάντης ποὺ ἦταν κάτι περισσότερο ἀπὸ ἠθογράφος. Ὁ Παπαδιαμάντης ἦταν ποιητής, ποιητὴς ὅμως τῆς στεριᾶς ἀν καὶ νησιώτης. Τὴ θάλασσα τὴ βλέπει ἀπὸ τὴ μπάντα τῆς σκήτης του, σὰν ἀθωνίτης καλόγερος, μὰ ἀσύγκριτος στέκεται στὶς περιγραφὲς τῶν θαλασσινῶν του. Θυμηθεῖτε τὸν μπάρμπα Στεφανή, τὸν ἀπλοϊκὸ ἐκεῖνο ναυτικὸ κηρωτὸν πῖλον του, μὲ τὸν Ἰμάντα δεδεμένον ὑπὸ τὸν πώγωνα» («Στὸ Χριστὸ στὸ Κάστρο»).

"Οσο γιὰ τὸν Καρκαβίτσα ξέρουμε σήμερα πὼς οἱ «Πλωρίτες» καὶ οἱ «Σφουγγαράδες» του δὲν εἶναι ὅσο πρέπει θαλασσινοί. Οἱ λίγες ἐξαιρέσεις ποὺ πήγαν ν' ζυγώσουν τὴ θάλασσα βαθύτερα, ἀνθρωπινώτερα, ποὺ πήγαν ν' ἀκουρμαστοῦν τὴ φωνὴ καὶ τὸν καϋμὸ τῆς στάθηκαν καὶ στέκουνται προσπθέειες μικρὲς καὶ ἀπλερες ποὺ δὲ δημιουργοῦν ἀκόμα θαλασσινὴ ποίηση. Δὲν ἔχουμε ἀκόμα τὸ μεγάλο τραγούδι τῆς θάλασσας καὶ δὲν ξέρω ἂν θὰ τὸχουμε ποτέ, γιατὶ κ' ἐδῶ χρειάζεται ὁ ποιητής. Ἡ «Ὀδύσσεια» τοῦ Καζαντζάκη πατάει βέβαια κὰ στὴ θάλασσα, μὰ πιὸ πολὺ χωρὶς ἄλλο πατάει στὴ στερι

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ κ. Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

4.

Ο ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ ΜΠΑΙΝΕΙ ΣΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΩΝ ΣΠΑΡΤΙΑΤΩΝ

ΧΛΙΙ. Κι ενώ είχανε βγεί γι' πόσες ἀτυχίες καταπολεμήσει ὁ Ἀλκιβιάδης περνοῦσε τὸν καιρό του στὸ "Αργος, γιατί, ἀμέσως μόλις ἐφυγέ ἀπὸ τοὺς Θούριους (1) κρυφά, πέρασε στὴν Πελοπόννησο. Ἐπειδὴ ὅμως φοβοτανε τοὺς ἐχθροὺς του καὶ εἶχε ἀπελπιστεῖ ὁλωσδίολου ἀπ' τὴν πατρίδα του, ἔστειλε μήνυμα στὴ Σπαρτη ζητώντας νὰ τοῦ δοθεῖ χάρη καὶ ἐγγύηση, μὲ τὴν ὑπόσχεση πὼς θὰ τὸν χρειαστοῦνε καὶ θὰ τοὺς ὠφελήσει περισσότερο ἀπ' ὅσο ἄλλοτε, ὑπερασπίζοντας τὴν πατρίδα του, τοὺς ἐβλαψε. "Υστερ' ἀπὸ ἀνταλλαγὴ ὅρκων μὲ τοὺς Σπαρτιάτες, πῆγε κοντὰ τους πρόθυμα καὶ τοὺς ἐπρόσφερε ἀμέσως τὴν πρώτη ὑπηρεσία. Ἐνῶ αὐτοὶ μὲ τὶς ἀναποδιές των χρονοτριβοῦσαν νὰ βοηθήσουν τοὺς Συρακουσίους, ὁ Ἀλκιβιάδης τοὺς παρακίνησε καὶ τοὺς ἐσκούντησε νὰ στεῖλουν τὸ Γύλιππο στὴ Σικελία ὡς στρατηγὸ καὶ νὰ συντρίψουν τὸν ἐκεῖ στρατὸ τῶν Ἀθηναίων (2). Δεύτερη ὑπηρεσία του εἶταν τὸ νὰ ὁποκινήσει ἀπὸ ἐκεῖ πόλεμο κατὰ τῶν Ἀθηναίων· τρίτη καὶ σπουδαιότερη, τέλος, τὸ νὰ ὀχυρώσει τὴ Δεκέλεια (3), μέτρο ποὺ κανένα ἄλλο δὲ στάθηκε τόσο ὀλέθριο κι ἀνθρωποφθόρο σὰν κι' αὐτὸ γιὰ τὴν Ἀθήνα.

ΣΙΠΛΩΜΑΤΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΡΜΟΣΤΙΚΟΣ

Ἐνῶ πρόκοβε καὶ θαυμαζόταν στὸ δημόσιο βίο του ἀπὸ τὴν ἀλλη μεριὰ τραβοῦσε τὸ πλῆθος μαζί του καὶ καταμάγευε τὸν καθέναν μὲ τὸ συναρπαστικὸ τρόπο τῆς ζωῆς του, σὲ σημεῖο ποὺ βλέποντάς τον νὰ ξυρίζεται σύρριζα (4· καὶ νὰ λούζεται μὲ κρύο νερό, νὰ τρώει μαζί τους κριθαρόψωμο (5) καὶ νὰ γεύεται τὸ μέλλανα ζωμό(6), ἀμφέβαλλαν καὶ δυσπιστοῦσαν ἂν ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶχε ποτὲ μάγερα στὸ σπίτι του ἢ ἂν εἶδε στὰ μάτια του ἀρωματοπώλη ἢ ἂν ἄγγιξε μὲ τὰ χέρια του χλανίδα(7) ἀπὸ τὴ Μίλητο (8). Πραγματικά, μιὰ ἀπὸ τὶς ἱκανότητες τὶς πολλὲς ποὺ εἶχε ὁ Ἀλκιβιάδης, καὶ παγίδα συνάμα γιὰ νὰ τσακώνει τοὺς ἀνθρώπους, εἶταν, ὅπως λένε, ἡ εὐστροφία του στὸ νὰ προσαρμόζεται καὶ νὰ προσεταιρίζεται ὅλες τὶς συνήθειες καὶ τοὺς τρόπους τῆς ζωῆς, παρουσιάζοντας μεταδόλες πιὸ ἐκπληχτικὲς κι ἀπὸ τοῦ χαμαιλέοντα. Γιὰ κεῖνον ἀναφέρουν πὼς μονάχα μ' ἕνα χρῶμα, τὸ λευκό, δὲ μπορεῖ ν' ἀφομοιώσει τὸ δικό του. Γιὰ τὸν Ἀλκιβιάδη ὅμως, ποὺ περνοῦσε μὲ τὴν ἴδια εὐκολία μὲς ἀπὸ τὶς καλὲς πράξεις καὶ τὶς ἀτιμίες, τίποτε δὲν εἶταν ποὺ νὰ μὴ μποροῦσε νὰ τὸ ἀπομιμηθεῖ καὶ οἰκειοποιηθεῖ. Ἔτσι στὴ Σπάρτη φαινόταν ἀπάντα φίλος τῆς γυμναστικῆς, λιτὸς καὶ σοβαρὸς· στὴν Ἰωνία τρυφηλὸς, φιλήδονος καὶ νωχελής· στὴ Θράκη λάτρης τοῦ κρασιοῦ· στὴ Θεσσαλία τρελλὸς γιὰ ἱππασία. Μὰ καὶ κοντὰ στὸν Τισσαφέρνη τὸ σατράπη ξεπέρασε μὲ ὅλη περσικὴ μεγαλοπρέπεια. Κι ὅχι πὼς ἔτσι εὐκολα μεταπηδοῦσε ἀπὸ τὸ ἕνα φυσικὸ στὸ ἄλλο οὔτε πὼς ἐπιδεχότανε κάθε ἀλλαγὴ στὸ χαρακτήρα του ἀλλὰ ἐπειδὴ μὲ τὸ ὁλοκόλλου ἀπ' τὴν πατρίδα του, ἔστειλε μήνυμα στὴ Σπαρτη ζητώντας νὰ τοῦ δοθεῖ χάρη καὶ ἐγγύηση, μὲ τὴν ὑπόσχεση πὼς θὰ τὸν χρειαστοῦνε καὶ θὰ τοὺς ὠφελήσει περισσότερο ἀπ' ὅσο ἄλλοτε, ὑπερασπίζοντας τὴν πατρίδα του, τοὺς ἔβλαψε. "Υστερ' ἀπὸ ἀνταλλαγὴ ὅρκων μὲ τοὺς Σπαρτιάτες, πῆγε κοντὰ τους πρόθυμα καὶ τοὺς ἐπρόσφερε ἀμέσως τὴν πρώτη ὑπηρεσία. Ἐνῶ αὐτοὶ μὲ τὶς ἀναποδιές των χρονοτριβοῦσαν νὰ βοηθήσουν τοὺς Συρακουσίους, ὁ Ἀλκιβιάδης τοὺς παρακίνησε καὶ τοὺς ἐσκούντησε νὰ στεῖλουν τὸ Γύλιππο στὴ Σικελία ὡς στρατηγὸ καὶ νὰ συντρίψουν τὸν ἐκεῖ στρατὸ τῶν Ἀθηναίων (2). Δεύτερη ὑπηρεσία του εἶταν τὸ νὰ ὁποκινήσει ἀπὸ ἐκεῖ πόλεμο κατὰ τῶν Ἀθηναίων· τρίτη καὶ σπουδαιότερη, τέλος, τὸ νὰ ὀχυρώσει τὴ Δεκέλεια (3), μέτρο ποὺ κανένα ἄλλο δὲ στάθηκε τόσο ὀλέθριο κι ἀνθρωποφθόρο σὰν κι' αὐτὸ γιὰ τὴν Ἀθήνα.

ΜΙΑ ΛΥΚΟΦΙΑΙΑ ΠΑΙΡΝΕΙ ΤΕΛΟΣ

Ἀπὸ τὴν πανωλεθρία τῶν Ἀθηναίων στὴ Σικελία, οἱ κάτοικοι τῆς Χίου, τῆς Λέσβου καὶ τῆς Κυζίκου ἔστειλαν στὴ Σπάρτη πρέσβεις γιὰ νὰ διαπραγματευτοῦνε τὴν ἀποστασία τῶν πόλεων τους(13). Τοὺς Λεσβίους ὁ Βοιωτὸς καὶ ὁ Κορίνθιος ὁ Φαρνάβαζος(14). Οἱ Λακεδαιμόνιοι ὅμως προτίμησαν κατὰ παρακίνηση τοῦ Ἀλκιβιάδη, νὰ στεῖλουν βοήθεια στοὺς Χιώτες, πρὶν ἀπ' ὅλους. Ἀναχώρησε μάλιστα κι ὁ ἴδιος μὲ τὸ στόλο καὶ λίγο ἔλειψε νὰ σηκώσει ὅλη τὴν Ἰωνία σ' ἐπανάσταση. Συμπράττοντας, γενικά, μὲ τοὺς στρατηγοὺς τῶν Λακεδαιμονίων, ἔκαμε πολλὲς ζημιὲς στοὺς Ἀθηναίους. Ὁ Ἄγης ὅμως, ποὺ τὸνἐκθρεύοταν ἐξαιτίας τοῦ συζυγικοῦ του ἀτυχήματος, τὸν ἐξήλευε ἐπιπλέον γιὰ τὴ δόξα τοῦ πραγματικὰ ἐπικρατοῦσε διάδοση πὼς χάρη στὸν Ἀλκιβιάδη προσωπικὰ ἐνεργούνταν καὶ πετύχαιναν τὰ περισσότερα. Ἐξάλλου οἱ ἰσχυρότεροι καὶ φιλοδοξότεροι τῶν ὑπόλοιπων Σπαρτιατῶν δὲν τὸν ἐχώνευαν κι αὐτοὶ ἀπὸ ἀντιζηλία. Ἔβαλαν μέσα λοιπὸν καὶ κατάφεραν τοὺς ἄρχοντες τῆς χώρας νὰ γράψουνε στὴν Ἰωνία γιὰ νὰ τὸν θανατώσουν. Ὁ Ἀλκιβιάδης ὅμως προειδοποιήθηκε κρυφὰ κι ἔλαβε τὶς προφυλάξεις του. Ἔτσι, ἐνῶ συνεργοῦσε μὲ τοὺς Λακεδαιμονίους σὲ ὅλες του τὶς πράξεις, ἀπόφευγε μὲ κάθε τρόπο νὰ πέσει στὰ χέρια τους.

Ο ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ ΠΙΑΝΕΙ ΝΕΟ ΦΙΛΟ

Ὁ Ἀλκιβιάδης γιὰ περισσότερη ἀσφάλεια ἐμπιστεύτηκε τὸν ἑαυτό του στὸ σατράπη τοῦ βασιλιᾶ τῆς Περσίας τὸν Τισσαφέρνη(15), ὅπου ἀμέσως γίνηκε πρῶτος καὶ ἀσύγκριτος κοντὰ τοῦ γιατὶ ὁ ξένος ἀρχηγὸς, ποὺ δὲν ἦταν ἄνθρωπος εἰλικρινῆς, παρὰ πανοῦργος καὶ ὁπουλος, κυρεύτηκε ἀπὸ θαυμασμὸ μπροστὰ στὴ πολυμήχανη νοοτροπία καὶ τὶς ποικίλες ἱκανότητές του. Ἀλληθινά, ἦταν τόσο θελγητρο ὁ Ἀλκιβιάδης ἀστὶς καθημερινὲς του συναναστροφὲς καὶ συνομιλίες, ποὺ κανένας χαροχτήρας δὲν ἔμενε ἀνένδοτος καὶ κανένα φυσικὸ ἀσυγκίνητο. Μὰ κι ὅσοι τὸν φοβόνταν καὶ τὸν ἐζηλεύανε, ἔβρισκαν κι αὐτοὶ εὐχαρίστηση κι ἱκανοποίηση στὴ συνομιλία καὶ τὴν παρουσία του. Μολονότι ὁ Τισσαφέρνης κοντὰ στ' ἄλλα εἶταν κι ὑπερβολικὰ μισέλληνας ἀνάμεσα στοὺς Πέρσες, σὰ τέτοιο σημεῖο λόγιζε ἀπὸ τὶς κολακεῖες τοῦ Ἀλκιβιάδη, ποὺ νὰ τὸν ἐξπερνάει, ἀποδίνοντάς του τὰ Ἰδια καλοπιάσματα. Τ' ὡραιότερο κιόλας ἀπὸ τ' ἀγροκτήματά του, ὁλονερὰ καὶ λιβάδια βροσερὰ, γεμάτα ἐοχάριστα μέρη καὶ καταφύγια διαρθωμισμένα μὲ πολυτέλεια βασιλική, ἔβαλε νὰ τὸ ποῦν Ἀλκιβιάδη· κι ὅλοι μὲ τ' ὄνομα αὐτὸ συνήθισαν νὰ τὸ ἀποκαλοῦν.

ΠΡΟΣΠΑΘΕΙ ΝΑ ΔΙΑΒΑΛΕΙ ΤΟΥΣ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΟΥΣ

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὅλες σχεδὸν οἱ δυνάμεις τῶν Ἀθηναίων εἶτανε συγκεντρωμένες στὴ Σάμο. Ἀπὸ κεῖ ξεκίνησε ὁ στόλος τους ἄλλες πόλεις νὰ ὀχυρώνει καὶ νὰ ἀποστατήσει, τὶς ὑπόταξε(16) κι ἄλλες τὶς ἐπιτρόψοε. Ἔτσι ἡ ἀλλιὼς μποροῦσαν ν' ἀντιμετωπίσουν τοὺς πολέμους μὲ τὸ στόλο τους, φοβούταν ὅμως τὸν Τισσαφέρνη καὶ τὶς φοινικικὲς τριήρεις, ἑκατὸν πενήντα ὅλες· ὅλες, ποὺ λέγαν πὼς θὰ ρθοῦν ἀπὸ μέρα σὲ μέρα καὶ ποὺ μὲ τὸ φτάσιμό τους δὲν ἀπόμενε στοὺς Ἀθηναίους καμμιὰ ἐλπίδα σωτηρίας. Ὁ Ἀλκιβιάδης ποὺ τὰ ἤξερε αὐτὰ μήνυσε κρυφὰ στὴ Σάμο, στοὺς ἰσχυροὺς τῶν Ἀθηναίων καὶ τοὺς ἔδωσε ἐλπίδες πὼς θὰ κάμει φίλο τους τὸν Τισσαφέρνη· κι αὐτὸ, ἐξηνοῦσε ὄχι γιὰ νὰ εὐχαριστήσει τὸ λαό, ποὺ δὲν τοῦ εἶχε ἄλλωστε ἐμπιστοσύνη, παρὰ γιὰ χάρη τῶν ἐπιφανῶν πολιτῶν, ἂν ἔβρισκαν τὴν τόλμη καὶ τὴν ἀποφασιστικότητα νὰ περιορίσουν τὴν αὐθάδεια τοῦ πλήθους καὶ νὰ σώσουν μὲ τὰ χέρια τους τὴν κατάσταση καὶ τὴν πολιτεία. "Ολοι οἱ ἄλλοι ἔδωσαν μεγάλη προσοχὴ στὶς προτάσεις τοῦ Ἀλκιβιάδη. Μονάχα ἕνας στρατηγὸς, ὁ Φρύνιχος ἀπ' τὶς Δειράδες(17) ὑποψιάστηκε (αὐτὸ εἶταν καὶ τὸ σωστὸ) πὼς ὁ Ἀλκιβιάδης χωρὶς νὰ νιάζεται γιὰ τὴν ὁλιγαρχία ἢ τὴ δημοκρατία, γύρευε ἀπλοῦστατα ν' ἀνακληθεῖ ἀπὸ τὴν ἐξορία καὶ καταγορώντας τὸ λαὸ προσπαθοῦσε νὰ κολακέψει προκαταβολικὰ καὶ νὰ πάρει τοὺς ἰσχυροὺς μὲ τὸ μέρος του.

ΠΡΟΔΟΣΙΩΝ ΤΟ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑ

Ὁ Ἀλκιβιάδης, ἀπελπισμένος ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτες ποὺ δὲν τοὺς εἶχε πιὰ ἐμπιστοσύνη, ἐπειδὴ φοβοτανε κιόλας τὸν "Αγη, τοὺς κατηγοροῦσε κοντὰ στὸν Τισσαφέρνη καὶ τοὺς ἔκανε ζημιὰ, μὴν ἀφήνοντας τὸ σατράπη νὰ τοὺς δώσει ἀρκετὴ βοήθεια ὥστε νὰ καταστρέψουν τοὺς Ἀθηναίους. Ἀπεναντίας τὸν συμβούλευε, παρέχοντας φειδωλὲς ἐπικουρίες τῶν Σπαρτιατῶν, νὰ τοὺς πιέζει καὶ νὰ τοὺς φθείρει σιγὰ-σιγά, ὥσπου νὰ ἐξαντλημένοι ἀπὸ τοὺς ἐμφύλιους ἀγῶνες, νὰ ὑποταχτοῦν εὐκολα στὸ βασιλιᾶ. Ὁ Τισσαφέρνης ἀκολουθοῦσε πρόθυμα τὴ συμβουλή του κι εἶταν φανερὸ πὼς ἀγωνιοῦσε καὶ θούμαζε τὸν Ἀλκιβιάδη, ἔτσι ποὺ ἔστρεφαν ν' τελευταῖο τὰ βλέμματά τους καὶ τὰν δυὸ παρατάξεων οἱ Ἕλληνες. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔπειτ' ἀπὸ τὰ παθήματά τους, ἄρχισαν νὰ μετανοοῦν γιὰ ὅσα τὸν εἴχανε καταδικάσει· ἀλλὰ κι ἐκεῖνος χτενοχωριότανε τώρα καὶ φοβότανε μήπως ἀφοῦ τὸ κράτος του ἀφανιστεῖ ὁλωσδίολου, πέσει κι ὁ ἴδιος στὰ χέρια τῶν Λακεδαιμονίων ποὺ τὸν ἐμισοῦσαν.

ΘΕΛΕΙ ΝΑ ΣΥΜΦΙΛΙΩΘΕΙ ΜΕ ΤΟΥΣ ΔΙΚΟΥΣ ΤΟΥ

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὅλες σχεδὸν οἱ δυνάμεις τῶν Ἀθηναίων εἶτανε συγκεντρωμένες στὴ Σάμο. Ἀπὸ κεῖ ξεκίνησε ὁ στόλος τους ἄλλες πόλεις νὰ ὀχυρώνει καὶ νὰ ἀποστατήσει, τὶς ὑπόταξε(16) κι ἄλλες τὶς ἐπιτρόψοε. Ἔτσι ἡ ἀλλιὼς μποροῦσαν ν' ἀντιμετωπίσουν τοὺς πολέμους μὲ τὸ στόλο τους, φοβούταν ὅμως τὸν Τισσαφέρνη καὶ τὶς φοινικικὲς τριήρεις, ἑκατὸν πενήντα ὅλες· ὅλες, ποὺ λέγαν πὼς θὰ ρθοῦν ἀπὸ μέρα σὲ μέρα καὶ ποὺ μὲ τὸ φτάσιμό τους δὲν ἀπόμενε στοὺς Ἀθηναίους καμμιὰ ἐλπίδα σωτηρίας. Ὁ Ἀλκιβιάδης ποὺ τὰ ἤξερε αὐτὰ μήνυσε κρυφὰ στὴ Σάμο, στοὺς ἰσχυροὺς τῶν Ἀθηναίων καὶ τοὺς ἔδωσε ἐλπίδες πὼς θὰ κάμει φίλο τους τὸν Τισσαφέρνη· κι αὐτὸ, ἐξηνοῦσε ὄχι γιὰ νὰ εὐχαριστήσει τὸ λαό, ποὺ δὲν τοῦ εἶχε ἄλλωστε ἐμπιστοσύνη, παρὰ γιὰ χάρη τῶν ἐπιφανῶν πολιτῶν, ἂν ἔβρισκαν τὴν τόλμη καὶ τὴν ἀποφασιστικότητα νὰ περιορίσουν τὴν αὐθάδεια τοῦ πλήθους καὶ νὰ σώσουν μὲ τὰ χέρια τους τὴν κατάσταση καὶ τὴν πολιτεία. "Ολοι οἱ ἄλλοι ἔδωσαν μεγάλη προσοχὴ στὶς προτάσεις τοῦ Ἀλκιβιάδη. Μονάχα ἕνας στρατηγὸς, ὁ Φρύνιχος ἀπ' τὶς Δειράδες(17) ὑποψιάστηκε (αὐτὸ εἶταν καὶ τὸ σωστὸ) πὼς ὁ Ἀλκιβιάδης χωρὶς νὰ νιάζεται γιὰ τὴν ὁλιγαρχία ἢ τὴ δημοκρατία, γύρευε ἀπλοῦστατα ν' ἀνακληθεῖ ἀπὸ τὴν ἐξορία καὶ καταγορώντας τὸ λαὸ προσπαθοῦσε νὰ κολακέψει προκαταβολικὰ καὶ νὰ πάρει τοὺς ἰσχυροὺς μὲ τὸ μέρος του.

ΠΕΣ ΑΠΟ ΔΩ, ΠΕΣ ΑΠΟ ΚΕΙ ΓΛΥΤΩΣΕ Ο ΣΤΟΛΟΣ

Ἀλλὰ ἡ προδοσία τοῦ Φρύνιχου χάρη στὴν ἀντιπροβολὴ τοῦ Ἀστυόχου, δὲν ἔκαμε κακὸ στοὺς Ἀθηναίους· γιατὶ ὁ τελευταῖος κατάγγειλε ξανὰ τὶς προτάσεις τοῦ Φρύνιχου στὸν Ἀλκιβιάδη καὶ στὸν κόκλο του. Ὁ Φρύνιχος ἐξάλλου ποὺ τὸ ὁποψιάστηκε καὶ περίμενε δεύτερη κατηγορία ἀπὸ μέρους τοῦ Ἀλκιβιάδη, πρόλαβε ὁ ἴδιος νὰ τοὺς εἰδοποιήσει πὼς πρόκειται νὰ τοὺς ἐπιθοῦν οἱ ἐχθροί, συμβουλεύοντάς τους ἐπὶ πλέον νὰ μὴν ἀπομακρύνουνται ἀπὸ τὰ πλοῖα καὶ νὰ ὀχυρώσουν τὸ στρατόπεδό τους. Ἐνῶ οἱ Ἀθηναῖοι καταγίνουνταν μ' αὐτὰ ἦρθε καινούργιο γράμμα τοῦ Ἀλκιβιάδη ποὺ τοὺς εἰδοποιοῦσε νὰ φυλάγουνται ἀπὸ τὸν Φρύνιχο, ἐπειδὴ σκόπευε νὰ προδώσει τὸ στόλο στοὺς ἀντίπαλους. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως δὲν τὸν πίστευαν, γιατὶ φαντάστηκαν πὼς ὁ Ἀλκιβιάδης ξέροντας καλὰ τὶς ἐτοιμασίες καὶ τὶς προθέσεις τῶν ἐχτρῶν τους ἐπιφορτίζηκε ἀπ' αὐτὸ γιὰ νὰ συκοφαντήσει ἀδάσμια τὸ Φρύνιχο. Ἀργότερα ὅμως, ποὺ ἔνας ἀπ' τὸ σῶμα τῶν περιπόλων(19) ὁ "Ερμονας, τὸν χτύπησε στὴν ἀγορὰ τῆς Ἀθήνας μὲ μαχαίρι καὶ τὸν σκότωσε(20), οἱ συμπολίτεσοι ἔπειτ' ἀπὸ σχετικὴ δίκη καταδίκασαν τὸν πεθαμένο Φρύνιχο ὡς προδότη ἐνῶ τὸν "Ερμονα καὶ τοὺς συντρόφους του τοὺς ἀνταμείψανε μὲ στέφανο.

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ)

(1) Ἑλληνική πόλη τῆς Κάτω Ἰταλίας, κοντὰ στὴν ἀρχαία Σύβαρη, ποὺ χτίστηκε ἀπὸ φυγάδες Συβαρίτες τὸ ἔτος 452 π. Χ. καὶ ποὺ τὴν ἀποκτοῦσε τὴ ἐνίσχυσε σημαντικὰ ὁ Περικλῆς. Οἱ Θούριεις στὴν ἀρχὴ τῆς Συκελικῆς ἐκστρατείας κράτησαν οὐδέτερη στάση, ποὺ δὲν ἄρεσε ὅμως νὰ κλίνει πρὸς τὸ μέρος τῶν Ἀθηναίων.

(2) Ὁ Γύλιππος, ἱκανότατος στρατηγός, στάλθηκε τὸ ἔτος 414 στὴ Σικελία μὲ 3.000 ὁπλίτες (ἀπ' τοὺς ὁποίους μόνο τὸ ἕνα τέταρτο εἶταν Λακεδαιμόνιοι καὶ Κορίνθιοι, οἱ ὑπόλοιποι Σικελιῶτες) καὶ μὲ σκοπὸ ν' ἀπαλλάξει τοὺς Συρακουσίους ἀπὸ τὴν ἐπίμονη πολιορκία τῶν Ἀθηναίων. Καὶ ξέρ κατόρθωσε μόνο αὐτό, ἀφοῦ ἔπειτ' ἀπὸ ἕνα χρόνο μὲ σειρὰ ἀπὸ νικηφόρες μάχες καὶ νικηφόρες ἀντίπαλους του, ὅσους εἶχαν διασωθεῖ ἀπὸ τὴν καταστροφὴ—ἑφτὰ χιλιάδες περίπου μ' ἐπικεφαλῆς τοὺς στρατηγοὺς τῶν Ἀθηναίων. Ἀπ' αὐτοὺς οἱ στρατηγοὶ Νικίας καὶ Δημοσθένης θανατώθηκαν, ἐνῶ οἱ στρατιῶτες τους κλείστηκαν στὰ λατομεῖα κι ὅσοι ἐπέζησαν πουλήθηκαν ὡς σκλάβοι. Μονομιᾶς περιτραφῆ τῆς ἀπροσδόκητης αὐτῆς πανωλεθρίας (ὅπου πρέπει νὰ ὑπολογίσουμε καὶ τὴν ἀπώλεια 200 τριήρεων) μᾶς δίνει ὁ Θουκιδίδης στὸ βιβ. κεφ. 70 τὸ βιβλίο τῆς Ἱστορίας του.

(3) Ἡ ἀρχαία Δεκέλεια ἀποτελοῦσε τὴν κυριώτερη τροφὴ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τὸν ἔτρωγαν ὅλοι ὁπουχρειοῦνε, κι ὁ βασιλέας τὸν ἴδιο ἐπικεφαλῆς, στὰ λαγμένα φρεσίτιον. Τὰ σπαστικὰ του εἶταν μόρφο φωμὶ καὶ χοντρὸ βραχνένα μαζί. Δόσματα ὅμως τροφῆ, ἀπκιτοῦσε γυμναστικὴ γιὰ νὰ χωνέψει κανείς.

(4) Ἡ «χλανίς» (ποὺ σχετίζεται γλωσσικὰ μὲ τὴ χλανίνα καὶ καθόλου μὲ τὴ γλαμίδα) εἶταν ἐπανδύτης πολυτελεῖς ποὺ τὸν φοροῦσαν οἱ ἀρχαῖοι γιὰ καλλωπισμὸ πιὸ πολὺ παρὰ γιὰ ζεστασιά.

(5) Ἡ Μίλητος, ἡ μεγαλύτερη καὶ πλουσιότερη ἀπὸ τὶς ἀρχαῖες ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας, ποὺ οἱ ἀποικίες της ἐφτάνουν τὶς ὀγδόντα, εἶχε ἐξελιχτεῖ σὲ σπουδαῖο βιομηχανικὸ κέντρο κι ἔνα ἀπὸ τὰ πρωτεύοντα προϊόντα της, μαζὶ μὲ τὰ ἀγγεῖα καὶ τὰ ἐπιπλα, εἶταν τὰ ἐφάρματα.

(9) Παροιμιακὴ φράση δεικτικοποιοῦσα ἐμμεσα ποὺ τὴν παραθέτει ὁ Πλούταρχος καὶ ἀλλοῦ.

(10) Ἡ φράση, ἀπὸ τὸν «Ὀρέστη» τοῦ Εὐριπίδη, στ. 129, ἀναφέρεται στὴν ὁμιλία Ἑλένη.

(11) Ὁ "Αγης Β', γιὸς τοῦ Ἀρχιδάμου, βασίλεψε ἀπὸ τὸ 427 ὡς τὸ 401 π. Χ. καὶ κρίνεται ὡς ἕνας ἀπὸ τοὺς ἱκανώτερους βασιλιᾶδες τῆς Σπάρτης. Σημεῖωσε τεράστιες δοξαστικὲς τῆς Σπάρτης. Σημεῖωσε τὴ γνωστὴ λαμπρὴ νίκη τῆς Μαντινείας (418), ὁχῆρωσε ὁλόκληρο τὴ Δεκέλεια ἀπὸ τὴν αὐθάδεια τοῦ πλήθους καὶ νὰ σώσουν μὲ τὰ χέρια τους τὴν κατάσταση καὶ τὴν πολιτεία. "Ολοι οἱ ἄλλοι ἔδωσαν μεγάλη προσοχὴ στὶς προτάσεις τοῦ Ἀλκιβιάδη. Μονάχα ἕνας στρατηγὸς, ὁ Φρύνιχος ἀπ' τὶς Δειράδες(17) ὑποψιάστηκε (αὐτὸ εἶταν καὶ τὸ σωστὸ) πὼς ὁ Ἀλκιβιάδης χωρὶς νὰ νιάζεται γιὰ τὴν ὁλιγαρχία ἢ τὴ δημοκρατία, γύρευε ἀπλοῦστατα ν' ἀνακληθεῖ ἀπὸ τὴν ἐξορία καὶ καταγορώντας τὸ λαὸ προσπαθοῦσε νὰ κολακέψει προκαταβολικὰ καὶ νὰ πάρει τοὺς ἰσχυροὺς μὲ τὸ μέρος του.

"ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ,,

ΟΡΟΙ ΣΥΝΔΡΟΜΩΝ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ:
Γιὰ ἕνα χρόνο Δραχ. 190
Γιὰ ἕξη μῆνες » 100
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ
Γιὰ ἕνα χρόνο Λίρα 1

Ὑπεύθυνος Διευθυντὴς
ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ
Σαμάρα 6.

Ὑπεύθυνος Τυπογραφείου
ΣΩΤ. ΛΑΔΜΑΚΟΣ
(Πραξιέως 96)

Γιὰ τὸ περιεχόμενο τῶν διαφημίσεων τὰ «Ν. Γ.» δὲν ἔχουν καμμιὰ εὐθύνη.

Χειρόγραφα δημοσιευόμενα ἢ ὄχι, δὲν ἐπιστρέφονται.

Κάθε ἐμπόριον πρὸς τὸ περιοδικὸ ν' ἀπευθύνεται στὸν κ. Ἀντώνιον Νικολόπουλον.

— Θέατρο Μαρίκας Κοτοπούλη

Ὁ θίασος τῆς κ. Μαρίκας Κοτοπούλη ἐξακολουθεῖ νὰ παίζει στὸ θέατρο «Ἀντινόη» τὴν κωμωδία τοῦ κ. Ἀλέξιου Λιδωρίτση «Τὸ ξύπνημα».

Ἔπειτα ὁ θίασος θ' ἀνεβάσει στὸ ἴδιο θέατρο μιὰ νέα κωμωδία τοῦ κ. Π. Κατσᾶ.

— Θέατρο Κατερίνας Ἀνδρεάδη

Ὁ θίασος τῆς κ. Κατερίνας Ἀνδρεάδη ἐξακολουθεῖ νὰ παίζει μ' ἐπιτυχία τὴν κωμωδία τοῦ Τζ. Μπάρρη «Αὐτὸ ποὺ ξέρει κάθε γυναίκα».

Ἔπειτα ὁ θίασος θ' ἀνεβάσει ἕνα νέο ἔργο τοῦ Γ. Ξενόπουλου ποὺ ἔχει γιὰ τίτλο ἕνα ἡμιτόμο τοῦ Δολυμοῦ «Νύχτα γεμάτη μάγια...». Τὸ ἔργο αὐτὸ θ' ἀνεβεῖ μὲ σκηνοθεσία τοῦ κ. Γιαννούλη Χαρατσάρη καὶ σκηνογραφίες τοῦ κ. Γιώργου Βακαλό.

νὰ γίνοριστεῖ πλατύτερα ἡ ποίηση τοῦ κ. Ἀμπάτη, ποὺ, ἐπαναλαμβάνω, ἀξίζει νὰ προσεχτεῖ ἰδιαίτερα.

Ἐκεῖνο ποὺ χαρακτηρίζει πρῶτ' ἀπ' ὅλα τὸν ποιητὴ τῆς συλλογῆς αὐτῆς, εἶναι ἡ ἐμμονὴ του στὴν παράδοση. Δεξιοτέχνης τοῦ στίχου, ὁ κ. Ἀμπάτης, πιστὸς στὰ μέτρα καὶ στὶς ρίμες, τραγουδεῖ τὸν καημό του μ' ἕνα τροπο ἀπαλόηχο, τρυφερὸ, χαμηλόφωνο, ρά;ια διστάζει θαρεῖς ν' ἀφεθεῖ ἐλεύθερος στὴν ἔξαρση τοῦ ἤ σὰ νὰ φοβᾶται μήπως χαθεῖ στὴ φλόγα τοῦ ἴδιου του τοῦ πάθους. Ἔτσι, τὰ τραγούδια του χαρίζουνε μιὰ λεπτὴ συγκίνηση, καθαρὰ αἰσθητική, ὁπου μπορεῖ νὰ λείψει ὁ κραδασμὸς τοῦ πάθους, πλεονάζει ὅμως ἡ εὐγένεια τοῦ αἰσθήματος, ἡ μετρημένη ἐδασθησία, ἡ εἰλικρίνεια τῆς διάθεσης. Εἶναι, δηλαδὴ, ὅπως «κοπνοὶ μιᾶς φλόγας», κι' ὄχι ἀκριβῶς ἡ ἴδια ἡ φλόγα. Μὰ αὐτὸ δὲν ἐμποδίζει νὰ μὸς συγκινοῦν:

"Θέλ' ἀπόψε κάτι νὰ σοῦ εἰπῶ,
σοῦ μέρες τώρα μοῦρχεται στὰ χείλη:
κάτι ἁπαλὸ σὰν μενεξέδενο δεῖλι
κ' ἐρμινιὸ σὰν ἀηδονιοῦ κελαηδό.

"Θέλ' ἀπόψε κάτι νὰ σοῦ εἰπῶ:
ἀλεπὸ σὰν μῆρο κρίνου σ' ἀνθοστήλη'
ἀγνὸ κεθὼς μιὰ φλέγ' ἀπὸ καντῆλι
σὲ βρέφος ποὺ κοιμᾶται χαρωπό.

"Θέλ' ἀπόψε κάτι νὰ σοῦ εἰπῶ:
ἀνάλαφρο σὰν δρόσο σὲ τριφυλλᾶ'
σὰν πεταλοῦδα ἑπάνω σ' ἀφρόβελα'
γλυκὸ σὰν ἕναν ὕμνο κερασό.

"Θέλ' ἀπόψε κάτι νὰ σοῦ εἰπῶ:
ἀφήκατο σὰν τὴν δόσοση κομπολὶ
τοῦ ὀρέξονα' μὰ μοῦρχονται στὰ χείλη
μονάχ' αὐτὰς οἱ λέξες: «σ' ἀγαπῶ!»

Στὸν ὅπλο αὐτὸν τόνο, πλέκει ἡ ποιητὴς τὶς χαρὲς του καὶ τοὺς καημούς του. Καὶ μὲ τὰ νὰ εἶναι ἐπλικρινής, κατορθώνει νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὸ σκόπελο τῆς κοινοτοπίας, ὅπου ἡ συνηθισμένη μορφὴ τῶν τραγουδιῶν του καὶ τὰ πολυδουλεμένα θέματά του τὸν ὁδηγοῦσαν νὰ συνρίφει τὶς ἐμπνεύσεις του. Τὸ εὐτύχημα εἶναι, πὼς ὄχι μόνο δὲν γίνεται ἕνα τέτοιο πρᾶγμα, μὰ, ἀπεναντίας, μὲ τὴ συλλογή αὐτή, μᾶς παρουσιάζεται ἕνας ποιητὴς ἄξιος γιὰ κάθε ἐκτίμηση.

Γ. Μ. ΜΥΛΟΝΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤ

ΓΡΑΦΕΙΑ
ΡΗΓΑ ΠΑΛΑΜΗΔΗ 4
ΤΗΛΕΦ. 30-297

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΑΘΗΝΑ, Περίοδος Β'
ΤΙΜΗ ΔΡΑΧΜΕΣ 4
ΑΡΙΘ. ΦΥΛΛΟΥ 194

Ἱστορικὰ σημειώματα

Ο ΘΗΣΑΥΡΟΣ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΑ ΑΝΤΡΟΥΤΣΟΥ

ΤΟΥ κ. ΤΑΚΗ ΛΑΠΠΑ

Ἕνα μεγάλο μέρος τῆς δολοφονίας τοῦ Ὀδυσσέα Ἀντρούτσου ὀφείλεται στοὺς θησαυρούς του. Οἱ διῶκτες του ποὺ φροντίζανε νὰ σκεπάζουν τὸν κατατρεγμὸ μὲ τὴ δικαιολογία τοῦ «προδότη», δὲν ἔκαναν τίποτ' ἄλλο, παρὰ μὲ ὅλα τὰ μέσα νὰ πασχίζουν γιὰ τὴν ἀνακάλυψη τοῦ κρυμμένου θησαυροῦ τοῦ ἥρωα τῆς Γραβιᾶς. Ἔμμονη ἰδέα εἶχε γίνει ὁ θησαυρὸς αὐτὸς στὸ Γκούρα, Μαμούρη καὶ τοὺς συντρόφους τους, ποὺ κατέληξε τέλος στὸ νυχτερινὸ ἔγκλημα τῆς 5 Ἰουνίου 1825 πάνω στὸν ἱερὸ βράχο τῆς Ἀθήνας. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ μάλιστα ποὺ ἡ Μαύρη Τρούπα, ἡ σπηλιὰ τοῦ Ἀντρούτσου στὴ Βελίτσα, μπῆκε στὴν κυβερνητικὴ κατοχή, κι' ἀποκαλύφτηκε ὅτι δὲν ἔκρυβε κειμέσα τίποτα ἀπὸ τὸν περίφημο θησαυρό του, ἀπὸ τότε οἱ ἐνέργειες τοῦ Γκούρα καὶ τῆς συντροφιᾶς του, στράφηκαν μ' ὅλη τὴ σκληρότητα ἐνάντια στὸ φυλακισμένο τοῦ Γουλᾶ, στὸ κάστρο τῆς Ἀθήνας. Ἀκόμα καὶ λίγες στιγμὲς πρὶν τὸν σκοτώσουν, τὸν βασάνισαν γιὰ νὰ τοὺς ἀποκαλύψει τὸ κρυμμένο βιός του. «...Ἐβασανίσθη πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς περιουσίας του καὶ τὴν νύκτα τῆς 4 Ἰουλίου ἐπνίγη καὶ ἐρρίφθη νεκρὸς ἄνωθεν τοῦ πύργου» γράφει ὁ Τρικούπης (Ἱστ. Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως, Τόμ. Γ', σελ. 178). Κι' ὅλοι οἱ ἀμερόληπτοι ἱστορικοὶ γιὰ κύρια ἀφορμὴ τῆς δολοφονίας ἀναφέρουν τὸ θησαυρό του.

Εἶχε ὅμως πραγματικὰ κρυμμένο θησαυρὸ ὁ πολεμάρχης τῆς Ρούμελης καὶ ποῦ; Ὁ Μακρυγιάννης στ' «Ἀπομνημονεύματά» του μᾶς δίνει τοῦτα τὰ λίγα: «Στὸν δρόμον πῆρε ὁ Δυσσέας ἐμένα καὶ τὸν Τρακοκομνᾶ καὶ πήγαμε τὴν νύχτα κ' ἔβγαλε ἕναν τενεκὲ γιομάτον φλουρί, διακόσες τριανταπέντε χιλιάδες γρόσια καὶ πλέρωσε τοὺς ἀνθρώπους του' κι' ὅσα μείναν τάχωσε πίσω» (Τόμ. Β' σελ. 76). Ἀπ' αὐτὸ ἀποδείχνεται ὅτι τὸν Ἀντροῦτσο ἀνάγκαζε ἡ ἐμπόλεμη ἐποχὴ κι' ὁ ἀδιάκοπος κατατρεγμός του νὰ χώνει στὴ γῆς τὸ βιός του ποὺ τοῦ ἦταν ἀδύνατο νὰ σέρνει πάντα μαζί του.

Ἄγνωστα ὅμως ὡς τὰ τώρα χαρτιὰ ἔρχονται νὰ ἀποκαλύψουν τὸ θοῦλο τοῦ θησαυροῦ καὶ ν' ἀποδείξουν τὴν ὕπαρ[illegible] του:

«...Ὁ ἀνήρ μου εἶναι ἀληθὲς εἶχεν κατάστασιν συνισταμένην εἰς πράγματα κινητὰ καὶ χρήματα ἐξ ὧν τὰ μὲν πράγματα ἔφερα μαζί μου πάντοτε, τὰ δὲ χρήματα, ἐκ τῶν διαφόρων ὑποψιῶν καὶ κινδύνων, τοὺς ὁποίους κατ' ἐκείνας τῆς ἐπαναστάσεως τὰς ἐποχὰς ὁ ἀνήρ μου καὶ ἅπαντες ἐτρέχαμεν, παρέχωσεν εἰς τὰ ἐπλάγχνα τῆς γῆς, χωρὶς ἐγὼ νὰ ἔχω τὴν παραμικρὰν γνῶσιν τοῦ μέρους», γράφει ἡ γυναῖκα τοῦ Ἀντρούτσου, Ἑλένη, σὲ κάποια της ἀναφορὰ (12)9)1837) στὸ βασιλιὰ Ὄθωνα (Ἀρχ. Κράτους, Φάκελλος Ἀνακτοβουλίου).

Καὶ τὴν πληροφορία τῆς Ἑλένης Ἀντρούτσου, ἐπιβεβαιώνει καὶ συνέντευξή του στὸ Στέφ. Ξένο, ὁ γαμπρὸς τοῦ Ὀδυσσέα, Ἐπανλέζος Τρελώνυ. «Ὁ Ὀδυσσεὺς εἶχε περίπου δεκαπέντε χιλιάδας λίρας εἰς διπλὰ τῆς Αὐστρίας φλωρία· ἔβλεπε τὸν καταδιωγμὸν τῆς Κυβερνήσεως καὶ περίεργον νὰ εἴπω δὲν ἐνεπιστεύετο οὐδεμίαν τῶν γυναικῶν τοῦ ἄντρου. Μίαν ἡμέραν μὲ εἶπε, Τρελλώνυ, θέλω νὰ κρύψω τὰ γοήματα ταῦτα διότι δι' αὐτὰ μόνον μὲ διώκουν καὶ ὅιότι ἂν τὰ χάσω ποτὲ δὲν θὰ δυνηθῶ νὰ κρατήσω τὸν στρατόν μου. Ἀπήλθομεν εἰς Θήβας καὶ ἐκεῖ τὰ ἐθάψαμεν ὁμοῦ. Ἐσκάψαμεν τὸ ἔδαφος, δηλ. ἐκάμαμεν μίαν ὀπὴν ἐως τρεῖς πόδας τὸ βάθος καὶ τὰ ἐνταφιάσαμεν εἰς τενεκέδες, ἐξ ἐκείνων ὅπου μᾶς ἔφερον ἐξ Εὐρώπης τὴν πυρίτιδα· ἀκολούθως ἐθέσαμεν ἓν στρῶμα χώματος καὶ μετὰ ταῦτα λίθους, τοὺς ὁποίους ἐκοπανίσαμεν ἀρκετὰ καὶ ἔπειτα πάλιν χῶμα· καὶ τοῦτο τὸ ἔκαμεν διότι ἐγνώριζεν ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἦσαν τότε πονηροὶ καὶ ἐγνώριζον ὅτι κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον πολλοὶ τότε θησαυροὶ ἦσαν τεθαμμένοι καὶ κτυπῶντες διὰ τοῦ ποδὸς ἂν ἤκουον ὑπόκωφον κρότον, ἐνόουν ὅτι κάτι ἦτον ἐκεῖ κρυμμένον». (Περιοδ. «Βρεττανικὸς Ἀστήρ». Τόμ. Α', σελ. 558)

Καὶ σ' ἐρώτηση τοῦ Ξένου ἂν μπορεῖ ν' ἀναγνωρίσει τὸ μέρος ποὺ τάθαψαν, ὁ Τρελώνυ ἀπαντησε:

«Ἀμφιβάλλω, ἦτον ἐκτὸς τῆς πόλεως. Ἦτο νὺξ καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς μετά τινας ἡμέρας εἶχεν ἀφαιρέσει τινὰ διακριτικὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα ἐθέσαμεν ἐκεῖ». («Βρ. Ἀστήρ», Τ. Α', σελ. 558).

Μὲ τὴν ὁμολογία λοιπὸν ποὺ μᾶς δίνουν οἱ δυὸ τελευταῖοι πάνω ἀξιόπιστες πηγές, δὲν μᾶς μένει καμμιὰ ἀμφιβολία ὅτι ὁ Ἀντροῦτσος πραγματικὰ εἶχε κρύψει θησαυρό. Ἀλλὰ ὁ Ὀδυσσέας ποὺ τοὺς πάντες ὑποπτευόταν, οὔτε σ' αὐτοὺς τοὺς στενοὺς συγγενεῖς του δὲν εἶχε μαρτυρήσει τὸ μέρος.

⁂

Ὁ χωμένος θησαυρὸς τοῦ ἥρωα τῆς Γραβιᾶς δὲν ἄφησε ἀσυγκίνητους, τοὺς τότε συμπατοιῶτες του καὶ συγγενεῖς του.

Ὕστερ' ἀπὸ τὸ θάνατό του, ὁ Γιωργάκης Κακλαμάνος, ἀπὸ τὶς Λιβανάτες, ἀνακάλυψε στὰ μέρη τῆς Βοδονίτσας κάποιο χωμένο ἀγγεῖο μὲ 30.000 γρόσια. Ἀπ' ὅλους ἀναγνωρίστηκε ὅτι ἦταν ἕνα μέρος ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς τοῦ Ἀντρούτσου κι' ὁ Κακλαμάνος ἀπὸ καλωσύνη του ἔδωσε στὴ χήρα Ἀντρούτσου 12.500 γρόσια. Ἡ Ἀντρούτσαινα ὅμως δὲν ἀρκέστηκε σ' αὐτὸ τὸ ποσὸν, ἀλλὰ ἤθελε ὅλο τὸ εὕρημα. Ὁ Κακλαμάνος ἀρνήθηκε κι' ἡ χήρα κατέφυγε στὸν Ι. Καποδίστρια μὲ τὴν παρακάτω ἀναφορά. (Ἀρχ. Κράτους, Φάκελ. Γεν. Γραμματ.):

«Ἐξοχώτατε

Κατὰ τὰς σεβαστὰς ὁδηγίας Σας, μεταβὰς εἰς Σαλαμῖνα, ἔκαμα νὰ ἔλθῃ μὲ καλοὺς τρόπους ἀπὸ Ταλάντι ὁ Γεωργάκης Κακλαμάνος Λιβανιταῖος διὰ τὰ γρόσια, τὰ ὁποῖα ὁ μακαρίτης ἀνήρ μου Ὀδυσσεύς, καθὼς σᾶς ἀνέφερα τὰ εἶχε χωσμένα καὶ μετὰ τὸν χαλασμόν του τὰ ἐπῆρεν οὗτος.

»Ἐν ᾧ μετεχειρίσθην ὅλους τοὺς πειστικοὺς λόγους, ὄχι μόνον δὲν ἠθέλησε νὰ ὁμολογήσῃ ἐναργῶς τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ καὶ διαστραφεὶς ἀπὸ λόγους ἄλλων, ἡτοιμάσθη ν' ἀναχωρήσῃ. Διὰ τοῦτο καὶ ἠναγκάσθην νὰ τὸν παραδώσω ὑπὸ φύλαξιν τοῦ κατὰ τὴν Σαλαμῖνα Διοικητηρίου, καὶ μὲ διαταγὴν ὑπὸ τούτου τῆς Σ. Κυβερνήσεως ἐπομένης, περιμένουσα τὴν σεβαστὴν ἔλευσίν Σας.

»Ἐξοχώτατε! σιμὰ εἰς τόσους ἄλλους λόγους ἱκανοὺς νὰ ἀποδείξουν τὴν ἀλήθειαν, ὁμολογεῖ καὶ ὁ ἴδιος ἐκεῖνος ὅτι εδρε γρόσια, ἀλλ' ὄχι τάχα ὅτι εἶναι ἐκεῖνα τοῦ Ὀδυσσέως, ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ φθείρει ἀδιακόπως. Ἡ ὑπόθεσις αὐτὴ διὰ νὰ καθυποβληθῇ ἀμέσως εἰς δικαστήρια δὲν βλέπω, εἰμὴ ὅτι θέλει καταντήσει, ὅσον ἀπὸ μέρος του, νὰ κατανοληθῇ ὅλως δι' ὅλου ἀπὸ πολυειδεῖς διαστροφάς, εἰς συνηγόρους καὶ εἰς ἄλλα τοιαῦτα, καὶ νὰ ξεδιαλεχθῇ εἰς τέλος τὸ μηδέν.

»Βεβαίαν εἰς τὴν πατρικήν Σας πρόνοιαν ὑπὲρ τῆς χήρας καὶ τοῦ ὀρφανοῦ τοῦ Ὀδυσσέως, συγχωρήσατέ μοι νὰ Σᾶς παρακαλέσω, διὰ νὰ μεταφερθῇ οὗτος ἐνταῦθα, καὶ νὰ ἐνεργήσετε, εἴτε διὰ τοῦ κλάδου τῶν πολεμικῶν, εἴτε ὅπως ἄλλως, μίαν ἐξέταιν προκαταρκτικὴν αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως, ὥστε, ἴσως ἐν τῷ μεταξὺ κατεπείθετο διὰ τόσους ἰσχυροὺς λόγους, νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐδίδετο τέλος οὕτως, ἢ ἂν καὶ πλέον δὲν ἐπείθετο, νὰ διευθυνθῇ τότε κὰν εἰς τὸ ἀνῆκον Δικαστήριον, διὰ νὰ λάβῃ τέλος ἐκεῖσε.

»Ὑποσημειοῦμαι δὲ μὲ τὸ βαθύτατον σέβας.

»Τῆς ὑμετέρας Ἐξοχότητος

»Ἐν Αἰγίνῃ τὴν 25 Ἀπριλίου 1829

»Ἐλένη χήρα. Ὀδυσσέως»

Ἡ Γενικὴ Γραμματεία, παρέπεμψε τὴν ἀναφορὰ τῆς Ἀντρούτσαινας στὸ διοικητὴ Ἐλευσίνας, Πετράκη. Ἡ ἀπάντηση τοῦ διοικητῆ δὲν ἦταν καθόλου εὐνοϊκὴ γιὰ τὴ της ἡ Ἀντρούτσαινα δὲν κατόρθωσε τίποτα.

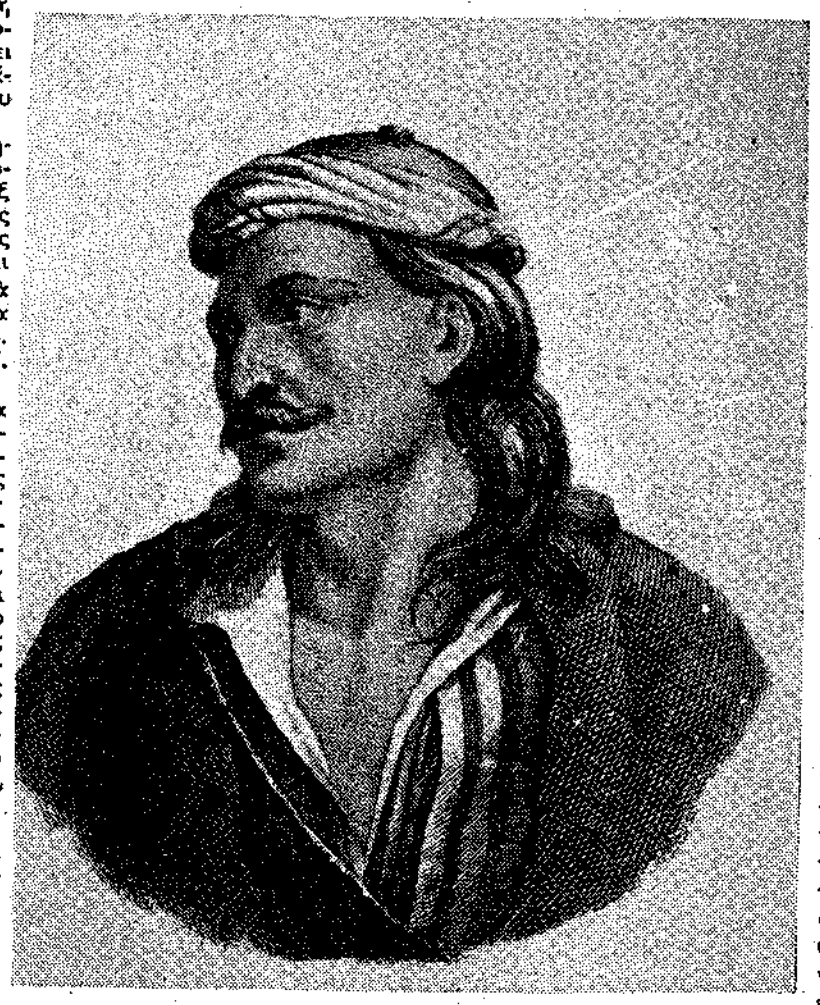

Ὁ Ὀδυσσέας Ἀνδρούτσος, χαλκογραφία τοῦ 1824.

⁂

Λίγα χρόνια πέρασαν κι' ἡ Ἑλένη Ἀντρούτσου ἐνδιαφέρθηκε καὶ πάλι γιὰ τὸ θαμμένο θησαυρὸ τοῦ Ὀδυσσέα. Οὔτε ὅμως ἀκριβῶς τὸ μέρος γνώριζε ποὺ ἦταν χωμένος μήτε καὶ χρήματα εἶχε γιὰ νὰ κάνει ἔρευνα. Ζήτησε τὰ ἔξοδα τῆς ἀνασκαφῆς ἀπὸ τὸν Ὄθωνα μὲ τούτη τὴν ἀναφορά της. (Ἀρχ. Κράτους, Ἀρχεῖον Ἀνακτοβουλίου):

«Μεγαλειότατε Βασιλεῦ,

»Εἶναι πασίγνωστον ὅτι ὁ μακαρίτης σύζυγός μου Ὀδυσσεύς, ἀναγκαζόμενος ἀπὸ τὸ κινδυνῶδες τῶν περιστάσεων ὑπὸ τὰς ὁποίας ἔζει, ἔθαπτεν εἰς τὴν γῆν ὅλα τὰ χρήματά του, καὶ ἐπειδὴ εἰς κανένα ἐκ τῶν τῆς οἰκογενείας μας δὲν ἐσυγχώρησαν οἱ δολοφονήσαντες αὐτὸν ἐχθροὶ νὰ συνομιλήσῃ μετ' αὐτοῦ ἐξ περίπου μῆνας πρὶν τοῦ θανάτου του. Αἱ θέσεις εἰς τὰς ὁποίας εἶχε θάψει τὰ χρήματά του ἔμειναν εἰς ἡμᾶς ἄγνωστα, ἐκτὸς μιᾶς περιοχῆς εἰς τὴν ὁποίαν συγκεχυμένην γνῶσιν ἔχω ὅτι εἶχεν ὑποκρύψει μίαν τινὰ ποσότητα.

»Διὰ νὰ ἐνεργήσω ἀνασκαφὴν εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν εἶχα λάβει πρὸ ἑνὸς ἤδη χρόνου ἄδειαν παρὰ τῆς ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Υ. Β. Γραμματείας, καὶ τοῦτο διότι ἤλπιζα νὰ πορισθῶ τὴν διὰ τὰ ἔξοδα τῆς ἀνασκαφῆς ἀναγκαιοῦσαν μοι ποσότητα τὰ πεντακοσίων δραχμῶν. Ἐπειδὴ δὲ μοὶ ἐστάθη ἀδύνατος ἡ ἐξοικονόμησίς των, προστρέχω εἰς τὸ πατρικὸν ἔλεος τῆς Υ. Μεγαλειότητος καὶ παρακαλῶ γονυκλινὴς τὴν φιλανθρωπίαν της, ἵνα διατάξῃ νὰ μοῦ δοθῇ ἡ ἀνωτέρω ἀναφερθεῖσα ποσότης ὡς βοήθεια διὰ νὰ πασχίσω τὴν ἀνακάλυψιν τῶν χρημάτων τοῦ συζύγου μου.

»Ἐλένη Ὀδυσσέως»

(ἀχρονολόγητη)

Ὁ βασιλιὰς ζήτησε τὴ γνώμη τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν. Δὲν ἦταν ὅμως τόσο εὐνοϊκὴ ἡ ἀπάντηση γιὰ τὴν Ἀντρούτσαινα. Μὲ τὸ ὑπ' ἀριθ. 23088 ἔγγραφο (29—11—1841) δινόταν αὐτὴ ἡ ἀπάντηση στὸν Ὄθωνα:

«Ἐπιστρέφουσα ἡ Γραμματεία τὴν ἀναφορὰν τῆς χήρας Ἑλένης Ὀδυσσέως δι' ἧς ἐξαιτεῖται βοήθειαν πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν χρημάτων τοῦ συζύγου της, τολμᾷ νὰ παρατηρήσῃ εὐσεβάστως εἰς τὴν Ὑμετέραν Μεγαλειότητα, ὅτι τοιαύτην πρότασιν φέρουσαν ἐπαύξησιν εἰς τὰ δημόσια ἔξοδα δὲν ἐπιτρέπουν εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὰ σημερινὰ μέσα τοῦ ταμείου ν' ἀποδεχθῇ, καθὼς οὐδ' ὑπάρχει λόγος, ὅστις δύναται νὰ πείσῃ τὴν Κυβέρνησιν νὰ φροντίζῃ ἰδία καὶ περὶ τῶν τοιούτων μερικῶν συμφερόντων ἑνὸς ἑκάστου».

Ἔτσι ἀπότυχαν οἱ ἔρευνες γιὰ τὸ χωμένο θησαυρὸ τοῦ Ἀντρούτσου ποὺ θὰ παραμένει πάντα κρυμμένος. Ὁ σταυραητὸς τῆς Ρούμελης πῆρε μαζί του τὸ μυστικὸ τοῦ τόπου, ὅπου εἶχε χώσει τὸ θησαυρό του.

ΤΑΚΗΣ ΛΑΠΠΑ